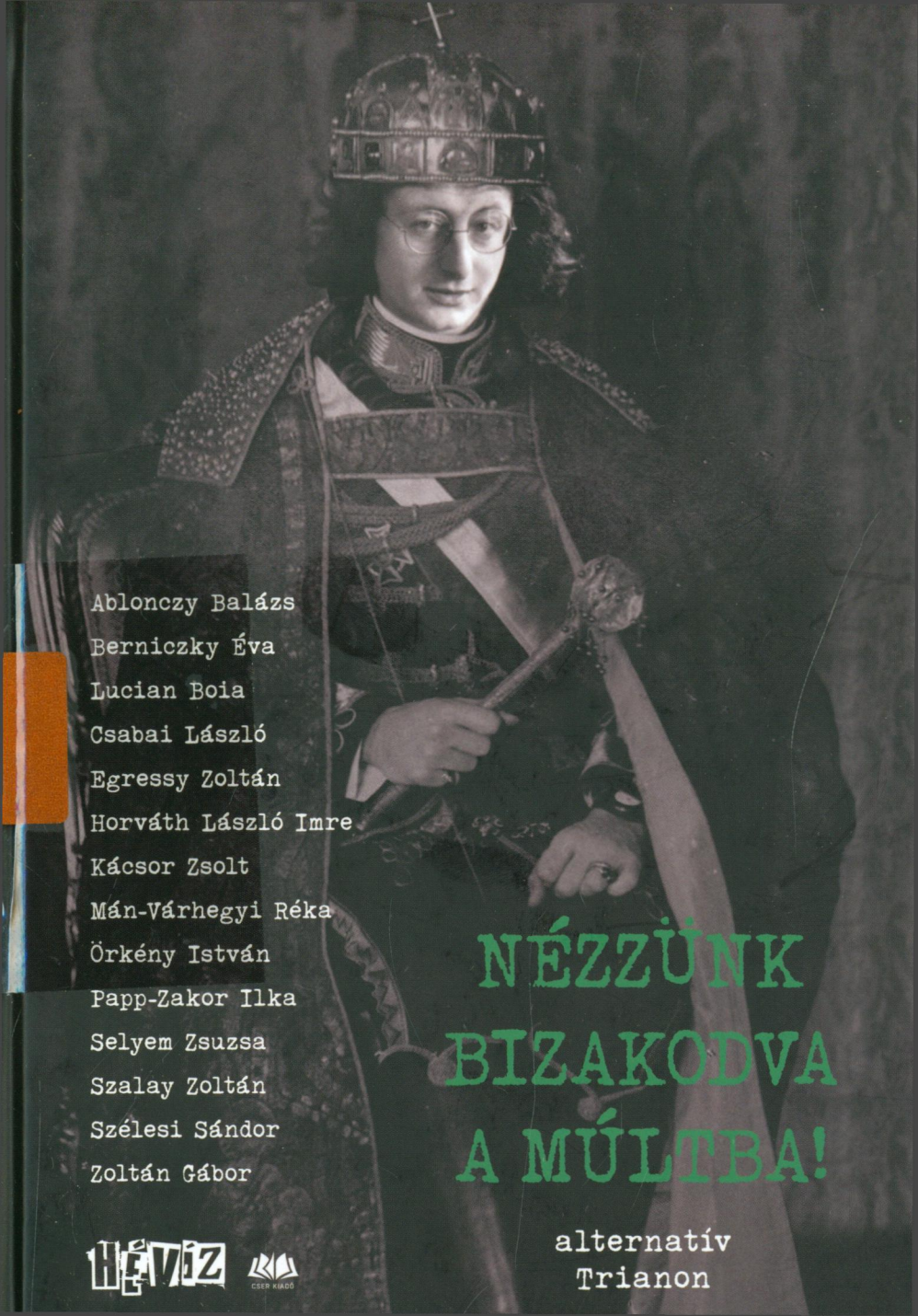

Ablonczy Balázs
Berniczky Éva
Lucian Boia
Csabai László
Egressy Zoltán
Horváth László Imre
Kácsor Zsolt
Mán-Várhegyi Réka
Örkény István
Papp-Zakor Ilka
Selyem Zsuzsa
Szalay Zoltán
Szélesi Sándor
Zoltán Gábor

NÉZZÜNK BIZAKODVA A MÚLTBA!

alternatív Trianon

HÉVÍZ
CSER KIADÓ

X298846

NÉZZÜNK BIZAKODVA A MÚLTBA!

alternatív
Trianon

CSER KIADÓ

BUDAPEST, 2020

SZTE Klebelsberg Könyvtár
J001313105

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 2.

Szerzők:
Ablonczy Balázs, Berniczky Éva, Lucian Boia, Csabai László, Egressy Zoltán, Örkény István, Horváth László Imre, Kácsor Zsolt, Mán-Várhegyi Réka, Papp-Zakor Ilka, Selyem Zsuzsa, Szalay Zoltán, Szélesi Sándor, Zoltán Gábor

Szerkesztette:
Cserna-Szabó András és Fehér Renátó

Borító, illusztrációk és grafikai tervezés:
Palásti Kovács András / Creativon Kft.

Eredeti fotók: FORTEPAN. A képek részletes jegyzékét lásd a Függelékben.

HÉVÍZ VÁROS ÖNKORMÁNYZAT

A könyv megjelenését Hévíz Önkormányzata támogatta.

X 298846

© A szerzők és a CSER Kiadó, Budapest, 2020

Örkény István egypercesét a jogörökös, Radnóti Zsuzsa, Lucian Boia írását pedig a szerző engedélyével közöljük.

Minden jog fenntartva.
Jelen könyvet, ill. annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus, mechanikus, fényképészeti úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

TARTALOM

Mottó – Örkény István: Nézzünk bizakodva a jövőbe! 8

Előszó – Ablonczy Balázs: Ha nem Trianon 12

Egressy Zoltán: Fekete hold éjszakáján 24

Zoltán Gábor: Mielőtt golyót eresztenek belém 38

Csabai László: Expanzió 50

Papp-Zakor Ilka: Mi-mi-mi 64

Berniczky Éva: Citoyenek a Fried-palotában 74

Szélesi Sándor: A volt-kávéfolt 88

Kácsor Zsolt: III. Péter király szövegírója 106

Mán-Várhegyi Réka: Szívek közönye 120

Selyem Zsuzsa: Drakulaland 2020, avagy miért édesebb a román kóla? 132

Szalay Zoltán: A Mária Terézia Kávéház 146

Horváth László Imre: Szani tévedése 166

Utószó – Lucian Boia: Igazság és igazságtalanság Versailles-ban 178

Függelék 189

– MOTTÓ –

Örkény István

NÉZZÜNK BIZAKODVA A JÖVŐBE!

SZTE Klebelsberg Könyvtár
SZEGED
2.

Körülbelüli száztíz-száztizenöt év múlva, egy szép nyári napon, soron kívül megkondítják majd az ország összes harangjait. Sokan rá se hederítenek, pedig az a csengés-bongás nagy változások hírnöke lesz!

Addigra Visegrádon újjáépül az egykori királyi palota, sosem látott pompával, óriási termekkel, függőkertekkel. Az avatási ünnepségen – azt jelzi majd a harangkongás – néhány aggastyánnak könnybe lábad a szeme. Valóban, az lesz az a perc, az a nagy és régen esedékes perc, amikor véget ér az ezeréves pechszéria.

Visegrád akkor már nem ennek a csöpp kis országnak lesz a székhelye, hanem a Dunai Magyar Köztársaságnak, melynek négy vagy öt tenger mossa partjait. „Dunainak" azért fogják hívni a köztársaságot, nehogy összekeverjék egy másikkal, az Alsórajnai Magyar Köztársasággal. Ez utóbbit akkor se magyarok lakják majd, hanem kopott öltözékű, elnyűtt alsórajnaiak, akik csak kabalából vették föl a magyar nevet.

Le se lehet írni, milyen jó dolog lesz akkor magyarnak lenni! Elég talán annyit mondani, hogy a „magyar" szó – potom száztizenöt év alatt – igévé változik, mely addigra minden élő nyelvbe felszívódik, méghozzá kellemes jelentéstartalommal.

„Magyarni" franciául például annyit tesz majd: magamat jól leszopni. Spanyolul: utcán pénzt találni, érte lehajolni; katalán nyelvjárásban: „Könnyedén hajolgatok, amióta kínzó derékzsábámból kigyógyultam." És ha valaki Londonban így szól: *I am going magyarni* (vagyis szó szerint: megyek magyarni), ez azt jelenti: „Ahhoz az isteni nőhöz, akit ott látsz, most odamegyek, megszólítom, belekarolok, hazaviszem és..." (Itt egy csúnya szó következik.)

Más példa: „Én magyarok, te magyarsz, ő magyarik" (mert ikes lesz az ige) hét civilizált nyelven (norvégül, görögül, bolgárul, baszk nyelven stb.) azt jelenti majd: „Ropogós kacsasültet eszem (eszel, eszik), idei uborkasalátával, miközben Yehudi Menuhin a »Csak egy kislány«-t húzza a fülembe."

Továbbá: „Anyuka, mehetek magyarni? – Magyarhatsz!" – lettül azt jelenti, hogy egy kisfiú elkéredzkedik moziba, s az édesanyja, némi habozás után, elengedi, pedig a filmet csak tizennyolc éven felüliek látogathatják.

De hagyjuk a külföldet! Itthon is sok mindent másként hívnak majd. Például a „vanília" helyett, mely idegen szó, a „háború" megy át a köztudatba, minthogy régi jelentését amúgy is elvesztette. A visegrádi cukrászdában tehát a fagylaltospult fölött ez lesz kiírva:

Eper
Puncs
Háború
Csokoládé

Így fogunk élni. Addig, ezt a pár évet, ki kell bírni.

(*Egyperces novellák,* 1968)

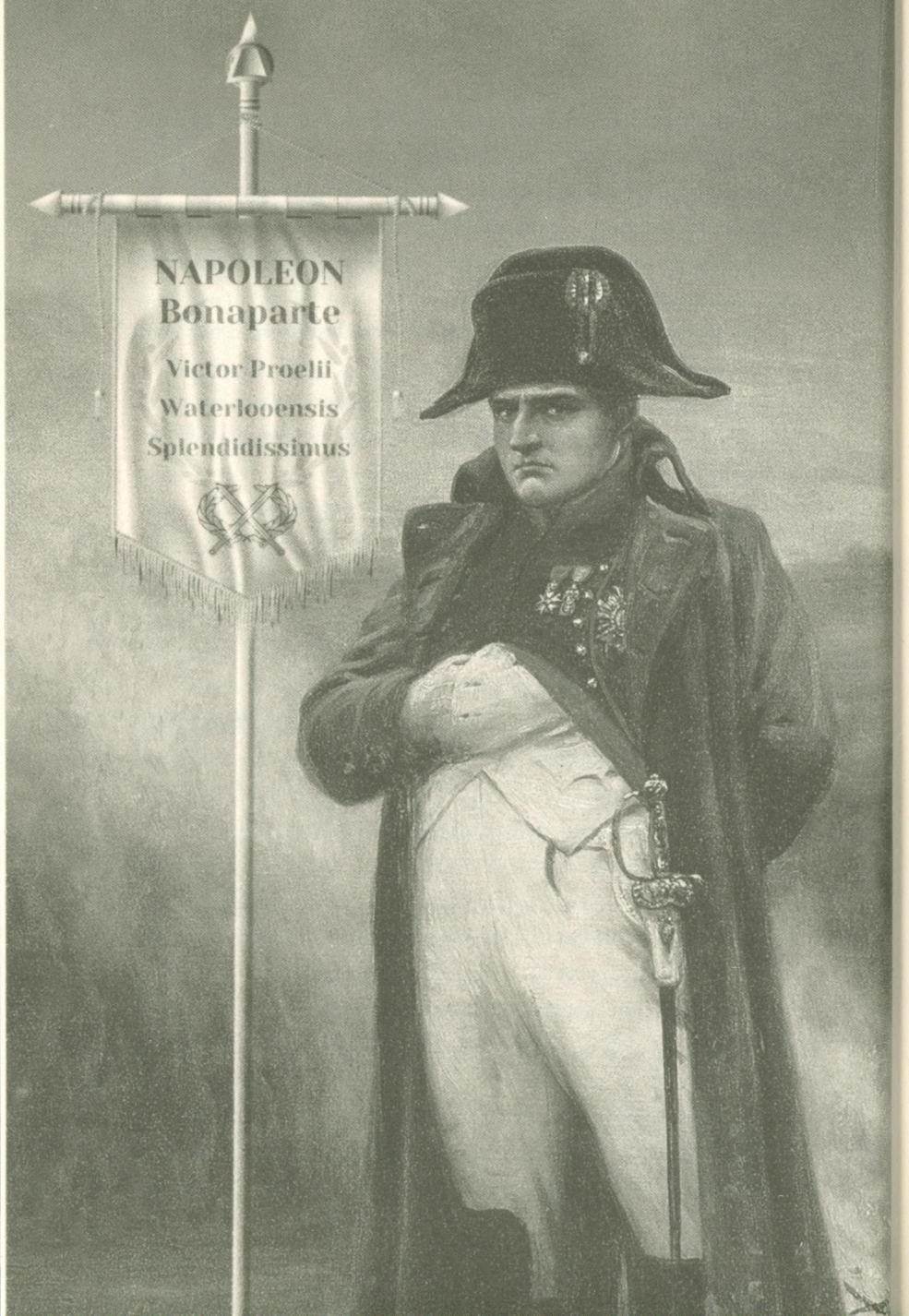

– ELŐSZÓ –

Ablonczy Balázs

HA NEM TRIANON

Ha az 1815. június 17-ről 18-ra virradó éjszakán nem esett volna az eső, Európa jövője megváltozott volna – Victor Hugo így elmélkedett a *Nyomorultak*ban igen hosszan arról, hogy ha nem esik az eső, és nem kell várni a föld felszáradására, akkor Napóleon már reggel hatkor támadhat, von Blücher marsall már késve érkezik, és a franciák nagyobb tüzérsége elsöpri az angolokat. Szóval már Hugo is játszott azzal, amit ma divatosan kontrafaktuális történelemnek *(counterfactual history)* hívnak és óriási irodalma van, főleg az angolszász országokban.

Túl sokat hangoztatott közhely, hogy a „mi lett volna, ha…" történelmietlen felvetés. Annak ellenére, hogy a céhes történészek szeretik spekulatívnak bélyegezni ezeket a gondolatmeneteket, a közelmúltban nagynevű historikusok foglalkoztak ezzel az esetleges történelemmel, mint például a Magyarországon is ismert Andrew Roberts vagy Niall Ferguson. Utóbbi bizonyos értelemben az 1997-es, általa szerkesztett, alternatív történelmet felvázoló kötetnek, a *Virtual History*nak köszönheti mára globálissá emelkedett hírnevét. Első könyve, a hamburgi gazdasági elit 1897 és 1927 közötti politikai hányattatásait bemutató *Paper and Iron* szolid akadémiai hírnevet biztosíthatott volna neki, de a mára megtapasztalt sikert aligha. A Ferguson által toborzott szerzők jellegzetesen angolszász témákat jártak körbe (mi történt volna, ha nincs polgárháború? ha nincs amerikai függetlenségi háború? vagy a náci Németország lerohanja a szigetországot 1940 nyarán?), nem függetlenek a brit nemzeti stresszek egy részétől és a kilencvenes évek fordulataitól, mint például Németország újraegyesítésétől. Ferguson a kötethez írt terjedelmes előszavában zászlót bontott a történelmi determinizmus ellen, és annak cáfolataként határozta meg művét. Fel is vázolt egy komplett alternatív történelmet 1646 és 1996 között: ebben Lee tábornok győzött Gettysburgnél, Ferenc Ferdinánd életben maradt és egy Uljanov nevű ortodox pópa nézeteit nagyban befolyásolták az 1847-ben, Mainzban bebörtönzött Karl Marx eszméi, de fivérének a cár elleni meghiúsult merénylete sem tudták befolyásolni a Duma megalakítását és az Orosz Birodalom demokratizálását. Ferguson ugyanakkor az általa vázolt múltban fenntartott bizonyos folyamatosságot a valóban megtörtént eseményekkel. Őt olvasva az a benyomásunk, hogy a megtörtént történelem ösvényéről le-letért, de mindig visszakanyarodott oda.

Richard J. Evans brit történész kezdeti averziója ellenére az Izraeli Történelmi Társaság felkérésére előadássorozatban fogalmazta meg a kontrafaktuális történetírás néhány problémáját (*Altered Pasts*, 2013), és átfogó historiográfiai ismertetést is adott. Miközben ő is bőséggel használja a „spekuláció" kifejezést, egy másik fogalom köré szervezte gondolatmenetét: ez pedig a vágyvezérelt gondolkodás *(wishful thinking)*. A brit történész felhívta a figyelmet a kontrafaktuális történetírás esetenkénti politikai kondicionáltságára – ez egy főleg jobboldali műfaj –, és arra, hogy emlékezetpolitikai vitákban is fontos szerepet játszik. Jelentősége akkor nő meg, amikor valamiféle aktuális emlékezetpolitikai tét adódik: ilyen volt a nyolcvanas-kilencvenes évek Spanyolországában a köztársaságiak és a Franco-rendszer megítéléséről szóló disputa. Evans – miközben elég szkeptikus a kontrafaktuális történetírással – rövid távon nem tagadta a hasznát és nem zárkózott el teljesen az alternatív történelem ideájától, és a fejezet elején vázoltakhoz hasonló következtetésekre jutott: „Minimális újraírással és rövid távra korlátozva egy kontrafaktuális hipotézis megvilágíthatja azokat a döntéseket, amelyekkel az egyes politikusok és államférfiak szembesültek, és azokat a korlátozásokat, amelyeket a tör-

ténelmi kontextus formált." (*Altered Pasts*, 175) Jóllehet arra is figyelmeztetett: ez a típusú történetírás alapvetően az egyes eseményekre: csatákra, merényletekre, balesetekre, pontszerű döntésekre koncentrál, és emiatt nagyon keveset mond a társadalom és a gazdaság folyamatairól. Ellenpéldák persze vannak (mi történt volna az Egyesült Államokkal a vasút nélkül, vagy mi lett volna, ha a krumpli nem honosodik meg Európában?), de ezek vannak kisebbségben. A kontrafaktuális jobbára az egyedi történésre összpontosít, a Nagy Ember szerencsétlen halálára vagy a rossz helyre eső virágcserépre.

A történelmietlenség vádja nem biztos, hogy megállja a helyét. A lehetőségek vizsgálata része a történész mérlegelő munkájának. Az Evans által javasolt rövid távú projekciónak éppenséggel meglehet a haszna, és a rendelkezésre álló adatokból leszűrni, hogy az első esemény után, ami *másként* történt, mi a következő, nem olyan rettenetesen nehéz. A második-harmadik ilyen elágazás, na, az már nehéz: történeti adatok nem állnak rendelkezésre az ellenőrzéshez, és exponenciálisan nő azon feltételezések száma, amelyeknél tényleg nincs semmi másra szükség, mint élénk fantáziára. Magyarországon óvatos kísérletek születtek a kontrafaktuális történetírás adaptálására, így a *Rubicon* című népszerű történelmi folyóirat 2018. évi 10. számát teljes egészében a történelmi alternatívák vizsgálatának szentelte, amelyben történészek – vérmérséklettől függően – többé vagy kevésbé merész projekciókat alkottak Koppány győzelmétől egészen Magyarország szovjetizálásának elmaradásáig.

Számunkra azért is tűnik csalogatónak ez a megközelítés, mert a világháború végi összeomlással, a forradalmakkal és Trianonnal kapcsolatban egy sor „mi lett volna, ha...?" kérdéssel szembesülünk a mai emlékezetpolitikai vitákban. Kis túlzással azt lehet mondani, hogy vitáink másból sem állnak. Némi

fantáziával hat ilyen csomópontot lehet megkülönböztetni 1918 és 1920 között:

1. Mi lett volna, ha a Monarchia megnyeri a háborút?
2. Mi lett volna, ha nem ölik meg Tisza Istvánt?
3. Mi lett volna, ha a Károlyi-kormány nem szereli le a hadsereget? (És a mitikus Mackensen-hadsereg megmenthette volna-e Magyarországot?)
4. Mi lett volna, ha nincs Tanácsköztársaság? (És mi lett volna, ha marad 133 napon túl?)
5. Mi lett volna, ha népszavazásokat tartanak az elcsatolt területeken?
6. Mi lett volna, ha Magyarország nem írja alá a békeszerződést?

A rövid távú projekcióknak alávetve a lehetőségeket nem találunk nagyon biztató eredményeket. A Monarchia háborús győzelme vagy legalábbis területveszteség nélküli, változatlan formában való megmaradása esetén is legfönnebb középtávon lett volna jövője a Monarchiának. A nemzeti mozgalmak feszítő ereje olyan intenzitással működött volna, hogy 20-30 éven belül radikális belső átalakításokra lett volna szükség a fenntartásához. Robert A. Kann, a Monarchia-történetírás egyik Egyesült Államok-beli klasszikusa egy 1966-ban tartott, de nyomtatásban csak 2011-ben, az *Austrian History Yearbook*ban megjelent előadásában járta körül ezt a lehetőséget. Meglepően éleslátó, ugyanakkor erősen vitatható állításaiból – persze kár lenne felróni neki, hogy 1966-ban a Balkánt mint a világ egyik legstabilabb régióját emlegette – két meglátás szűrhető le. Egyrészt Kann úgy gondolta, hogy 1917-ben a dualista birodalom még megmenthető lett volna, de csak akkor, ha további reformokkal, átalakításokkal biztosítani tudja a saját életképességét. Másfelől viszont – ezzel némiképp ellentmondásban: hi-

szen ha vannak reformok, akkor azok nyilván a jobb életet célozták volna meg – azt is állította, hogy a birodalom fennmaradása önmagában nem garantált volna jobb életet a területén élő népeknek, mint az utána következő helyzet. A föderatív megoldásnak, miközben voltak tekintélyes értelmiségi hívei és utolsó politikai lépéseivel maga IV. Károly is ebbe az irányba tapogatózott, valójában hiányzott mindenféle társadalmi támogatottsága. A nemzetek közti, viszonylag békés mindennapi együttélést egy nagy, multietnikus és -konfesszionális birodalomban kár lenne összetéveszteni bonyolult szupranacionális struktúrák igenlésével. Ezeknek a demokratikus konföderatív vagy akár csak konnacionális struktúráknak a régióban (értve ezalatt Közép- és Kelet-Európát) nem voltak elég erős hagyományai. Ott, ahol ezek sikeresek voltak Európában, évtizedek kellettek a közjogi szerkezet és az együttélés mindennapjainak kimunkálásához (mint az Åland-szigeteken, Svájcban, vagy napjainkban Dél-Tirolban), nem néhány hektikus hónap alatt rakták össze őket. Az egyetlen ideológia, amely a nemzeti eszme 19-20. századi diadalútjával szemben versenyképes lehetett volna és a régió modernizációs igényeit is kiteljesíthette volna, a szociáldemokrácia lehetett volna. A mozgalomnak biztos társadalmi hátteret adó ipari munkásság azonban a közép-európai régióban meglehetősen gyöngének bizonyult, és Ausztria vagy Csehszlovákia cseh részeinek kivételével nem tudott jelentős társadalomformáló erő lenni. Egyvalami bizonyosan látszott, a magyar modernizáció hajtóerejének számító nemzeti liberalizmus kifulladt a századelőn, számos belső ellentmondással volt terhes, és „haza és haladás" reformkor óta hangoztatott ideái végleg elváltak egymástól.

A másik út a rendszer autoriter átalakítása lett volna, katonai vagy más típusú tekintélyuralom révén, amely elnyomja a

nemzeti függetlenedési törekvéseket. Jó eséllyel azonban a magyar politikai elit és közvélemény lett volna az első, amely fellázad egy ilyen rendezés ellen. Tisza István azon egyszerű oknál fogva nem lehetett volna egy sikeres honmentő háború vezére, hogy háborúvégi szélsőséges népszerűtlensége alkalmatlanná tette ilyen szerepre és ezzel maga is tisztában volt: „Attól félek, hogy a béke megkötéséig semmit sem tehetünk arra, hogy más kezekbe juttassuk az ország kormányzatát" – írta saját politikai jövőjéről egyik hívének, néhány nappal meggyilkolása előtt. A Károlyi-kormány nem szerelte le teljesen a hadsereget: két nappal Linder Béla hírhedt „nem akarok katonát látni" mondatának elhangzása után behívták az 1895 és 1900 közötti évfolyamokat: nyilván a közösségi emlékezetnek kellemesebb arra emlékezni, hogy egy háborúban idegronccsá vált, alkoholproblémákkal küzdő katonatiszt verte szét a magyar hadsereget: valójában az a helyzet, hogy senki nem akart katonának állni négy év háború után. 1918 végére a hadsereg még mindig kevesebb főt számlált, mint amennyit a belgrádi fegyverszüneti konvenció engedélyezett. A leginkább fenyegetett Erdélyben 1918. november végén mindössze 2000 katona állt fegyverben. (A Balkánról visszahúzódó német Mackensen-hadsereg katonáinak pedig kisebb dolguk is nagyobb volt annál, mint hogy megvédjék Magyarországot. Teherautóikat és nehézfegyvereiket eladva igyekeztek minél előbb hazajutni.) A trianoni határok talán egy vonással máshogy festenének, ha nincs Tanácsköztársaság, de az, hogy nagyjából hol fognak húzódni a világháború utáni Magyarország határai, már 1919. március közepén, a párizsi békekonferencián eldőlt, nem kellettek hozzá a bolsevikok. Egyes későbbi, apró területi módosítások (Muravidék, Ligetfalu elcsatolása) talán a párizsi kommunizmusellenesség számlájára írhatók, de még ez sem bizonyos. Egy túlélő

és berendezkedő kommunista diktatúra következményeit pedig nagyjából el lehet képzelni: ha nem negyven évig tart, hanem hét évtizedet. John Lukacsnak van egy kósza mondata arról a *XX. század és az újkor végé*ben, hogy a kommunizmus talán Németországban elérhetett volna néhány sikert, jól álltak volna neki az autópályák meg a modernista épületek. Ezt szorozzuk be Magyarországgal.

Ahogy az összes háború utáni népszavazás felülírta az etnikai elvet (azaz bizony voltak olyan szlovének, akik inkább Ausztriában szerettek volna élni, ahogy a soproni németek egy jó részének is megfelelt Magyarország), itt remélhető lett volna valamiféle változtatás Magyarország javára. De a népszavazást leginkább erőltető amerikaiak békekonferenciáról való visszavonulása után nem maradt elkötelezett nagyhatalmi támogatója a nagy volumenű népszavazások ügyének. Az egyetlen igazi fordulópont a békeszerződés aláírásának megtagadása lehetett volna: ez volt az egyetlen pillanat, amikor lényegesen más fordulatot vehetett volna a történet. Lehet, hogy rosszabbat egyébként. 1920 tavaszán a magyar békeküldöttség tagjai megvitatták a lehetőségeket és nagy többségükben arra jutottak, hogy nem éri meg elodázni az aláírást. Popovics Sándor, a Magyar Nemzeti Bank majdani elnöke így fogalmazott: „Olyan nyomor következhet, hogy a kormányzás azok kezébe kerülhet, akik hajlandóak bármi áron aláírni a békét, akár még súlyosabb feltételek mellett is". Amivel finoman arra is célzott, hogy visszatérhetnek Károlyiék vagy a kommunisták – azt pedig nem sokan akarták. Magyarországnak szünetre volt szüksége: 1918 és 1921 között legalább öt rendszerváltás zajlott le, megannyi puccskísérlet, megszállás és ellenkormány szegélyezte ezeket az éveket. És emellett erőszak, menekülés és gazdasági összeomlás mindenhol. Magyarországnak nem volt „kis-

ázsiai sivataga", ami mögé „visszavonulhatott volna", indokolta meg később Teleki Pál az aláírást, és ezzel azoknak is ellentmondott, akik a török fegyveres ellenállás modelljét kérték számon a magyar politikai eliten.

A kontrafaktuális történetírás arra bizonyosan jó, hogy olvasóját megóvja a történelmi determinizmustól, az „azért történt így, mert máshogy nem történhetett" illúziójától. Számot vessen lehetőségekkel és felmutasson lehetséges utakat. De az olyan hosszabb távú folyamatokkal, amelyek a közép-európai nemzetépítést jelzik, egy ilyen alternatív történelem nem sokat tud kezdeni. Mi történik, ha nem építik fel a Nemzeti Színházat 1837-ben? Ha nem jön létre a Magyar Tudományos Akadémia vagy nem emelik hivatalos nyelvvé a magyart? Vélhetően ezek az intézmények létrejöttek volna később vagy máshogyan. És létrejöttek volna a különböző Maticák, nemzetiségi politikai pártok, amelyek megfogalmazták volna a maguk nyelvi és kulturális kötelezettségeit. Vezetőik amúgy is ráébredtek volna arra, hogy a Kárpátokon kívül velük egy nyelvet beszélő nemzettársak élnek. És valószínűleg Georges Clemenceau politikai visszavonulása, Lenin gyorsan megváltoztatott álláspontja, esetleg Tisza István korábbi halála sem írta volna felül a nagyhatalmi logikákat: a *sécurité* francia igényét, a proletárforradalom megóvásáért hozott taktikai döntéseket vagy a Monarchia balkáni politikájának belső logikáját. De érdemes végiggondolni ezeket a gondolatmeneteket, mert bizonyos meghatározottságok, amelyek kiállják a próbát, jóval élesebben vetődhetnek fel. A múltban is, és talán a jövőben is.

Az itt következő írások ezt a „mi lett volna, ha..." érzést bontják ki: a nyelv elvesztése, az identitás elmondhatatlan szövevényessége, a bodorádámi formulákkal leírt nevek, a radikálisan más irányt vevő történelem – amelynek lehetnek pozitív

és negatív következményei – mind-mind csendes leszámolást hirdetnek és a visszafordulás lehetetlenségét hirdetik, visszafordulást az úgynevezett boldog békeidőkbe, amelyek talán sohasem léteztek. Esetleges visszatérésükre, az örkényi jövendölésre: a négy vagy öt tenger határolta Dunai Magyar Köztársaságra, a „háború"-ra keresztelt vaníliafagylaltra és a „magyarni" ige diadalútjára még körülbelül ötven-hatvan évet kell várni, addig ezt a pár évet még igazán ki lehet bírni.

Egressy Zoltán

FEKETE HOLD ÉJSZAKÁJÁN

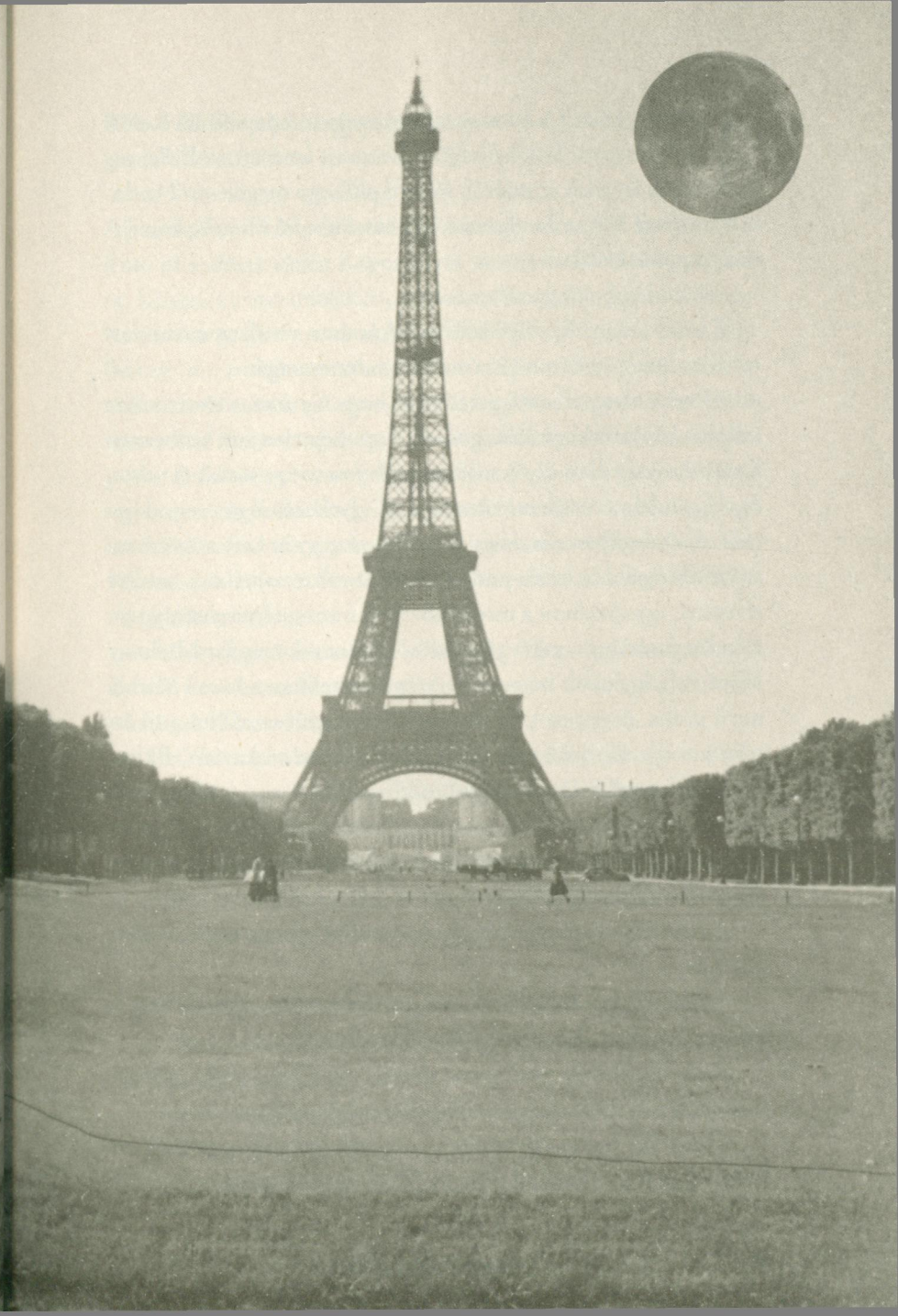

1904. május 13-án kora délután egy reményteli jövő előtt álló magyar költő-újságíró óvatosan lenézett az Eiffel-torony legfelső szintjéről, valami pillangó megöléséről hadovált mellette álló, másodpercek óta rosszat sejtő Gyurka barátjának, majd azt kiáltotta:

– Minden boldog csók méreg!

Ezt követően két súlyosabb sóhajtás után virulens mozdulattal átlendült a korláton, és a mélybe vetette magát.

Mindez olyan sebességgel történt, hogy Gyurka, a történtekért magát a későbbiekben sokáig okoló barát képtelen volt közbeavatkozni. Az öngyilkos az akcióját megelőzően szeme sarkából titkon figyelte és felmérte a lenti viszonyokat, igyekezett úgy megválasztani az ugrás pillanatát, hogy lehetőleg ne tegyen kárt másokban, az esési szöget és a leérés pontos idejét azonban sajnálatos módon elvétette, így rázuhant a torony tövében francia férjével sétálgató, mindösszesen huszonkét esztendős, ugyancsak magyar Michnay Idára. A hölgy nyolc hónapos terhesen, szerelmesen karolt Michel nevű urába, és éppen a közelgő estebéd menüösszeállításáról értekezett vele. Borjút kívánt. Michel csupán némi kaviárt. Ekkor érkezett fentről a szépreményű tollforgató.

A végzetes ugrást egy szomorú hír, közelebbről egy kellemetlen orvosi felvilágosítás előzte meg.

A felvilágosítást egy két esztendővel korábban elszenvedett fertőzés.

A fertőzést egy fülledt vonatút, amelynek során a későbbi ugró összemelegedett egy rossz hírű orfeumdívával.

A vonatutat egy gyalázatos kritika, amelyet a szóban forgó sanzonistáról írt az ifjú, további két évvel korábban.

A kritikát pedig egy züllött atmoszférájú orfeumelőadás a Fekete Sas Palota alsó szintjén lévő helyiségben, amelynek során

Rienzi Mária teljesítménye nem nyerte el a fiatal Reviczky-epigon tetszését.

A huszonöt éves, ám kölyökképű suhancnak tetsző firkász 1902 forró júliusának elején Kaposvárról tartott hazafelé, Nagyváradra. Kinézett a vonatablakon, szépen suhant a táj, úgy tűnt, mintha a halvány égen a szokottnál sötétebben lépkedne a Hold. Egy Bilkey Irén nevű tetszetős színésznőtől jött, őt üldözte – sikeresen – szerelmével, azt azonban nem tudni, hagyott-e mélyebb nyomokat benne a somogyi élmény. Túlságosan varázsos állapotba semmiképpen nem kerülhetett, Debrecen magasságában ugyanis a zötykölődések közepette kokettálni kezdett egykori kritizáltjával, a vele egy kocsiban utazó sanzonénekesnővel. Akitől nem sokkal ezen közös kupézást követően szerelemtől fűtött, rajongó levelet kapott.

„A Sors keze bárhová üldöz, mindig visszavágyódom hozzád, akinek kezeibe az Életemet elhelyeztem, ez a kívánsága a téged mindig imádó, a sírig hű Máriádnak."

Mellékes, apró attitűdváltásként értelmezendő, hogy az összemelegedést követően a kritikus alapjaiban változtatta meg véleményét az orfeumban továbbra is rendszeresen fellépő művésznő képességeiről. Immáron figyelemreméltónak, sőt nagyra tartotta azokat, és ennek hangot is adott újabb bírálataiban. Tetszett neki továbbá a nagy kezdőbetűs főnévhasználat.

A vonatutat heves szerelmi légyottok követték.

A légyottokat elmulaszthatatlan kiütések, testszerte terjedő pattanások megjelenése.

Valamint egy lesújtó orvosi vélemény, amelyet a beteg akkor még nem vett komolyan.

1904 tavaszán Párizsban, az ő Bakonyában újultak ki a bosszantó, egyszersmind rémisztő tünetek; április közepén *Tüzes seb vagyok* címmel jelent meg egy francia fővárosban született, sokat mondó költemény a Budapesti Naplóban, amely a későbbi értelmezésekkel szemben viszonylag kevés szimbolikus vonzatot tartalmazott.

Május 13-a abban az esztendőben péntekre esett. Egy maga által magát már kiskorában Lédának, a rajongó ifjú által viszont egyszerűen Adélnak nevezett asszony, és annak Dodó becenevű nagyvonalú férje közbenjárására a néhány hete társaságukban tartózkodó költőpalánta déli 12 órára a Monarchia követségére volt hivatalos. Vizsgálatra várta őt dr. Kraus. Aki nem beszélt magyarul. A beteg mind német, mind francia nyelvből gyenge szóbeli készségekkel rendelkezett, ezért arra kérte közelben időző Gyurka barátját, hogy 11-kor várja őt a Café de la Paix teraszán, és működjön közre tolmácsként az orvossal folytatandó párbeszéd során. Pontosan szerette volna érteni, melyik kenőcsből mennyit és milyen módon kell majd alkalmaznia viszkető testének panaszmentesítése érdekében.

A poétaként meglehetősen gyengén induló, ám rendkívüli önbizalommal rendelkező lánglelkű embert akkoriban ölelte át az Isten. Minden fellelhető előzmény nélkül, a semmiből kezdett jelentős versekkel előrukkolni, sokan állítják, hogy akár egy magyar Baudelaire is válhatott volna belőle, elsősorban attól a sokktól, amiről aznap értesült; hogy ugyanis rokonává fogadta a halál. Vagy ahogy ő írta akkor már: a Halál. Ki tudja, miféle nagyszerűségek megalkotása állhatott volna előtte, ha nem épül fel tizenöt évvel korábban az Eiffel-torony. Vagy ha Gyurka a korlátnál jobban figyel. Kraus doktor ugyanis nem kertelt.

– Ön komoly beteg – mondta a komoly betegnek.

Csendben, maga elé mormogva beszélt, természetesen németül. Aztán írt néhány ajánló sort, amellyel nemi betegségekre specializálódott kollégájához küldte nagy szemekkel rámeredő páciensét, aki nem sokat értett az elhangzottakból, egészen addig a pillanatig, amíg a Boulevard Courcelles-en türelmetlenül fel nem tépte a borítékot, és arra nem kérte a barátját, hogy ossza meg vele a levélben foglaltakat.

Ezt követően a Montmartre felé indultak. Gyurka karon fogta, és berángatta egy meleg ételekkel is szolgáló kocsmába a mereven a földet néző, elnémult barátját. Étel, kávé, bor és likőr is fogyott. Előbbiekből kevés, utóbbiakból jelentősebb mennyiség. Ezután a beteg kívánságára kocsit fogtak, és a Bois de Boulogne felé indultak. Az Étoile-nál jártak, amikor a költő megváltoztatta az eredetileg kitűzött irányt.

– Látni akarom a nagy tornyot – mondta halkan. – Még egyszer.

A kocsit egy lovát férfiasan határozott mozdulatokkal irányító, mosolygós nő vezette. Az utasításnak megfelelően a város legfőbb nevezetességéhez hajtott.

Liften mentek fel az elérhető legmagasabb szint felé.

A szépséges Michnay Ida szerelmetes férjével, a nála kilenc évvel idősebb Michel Clemenceau-val ugyancsak a Montmartre felől érkezett az Eiffel-toronyhoz. Lassan sétálgattak a nem sokkal korábban elfogyasztott szerény ebéd levezetéseként. Abban a kerületben lődörögtek, ahol a hölgy apósa korábban polgármesterként ügyködött. Ha Ida valamivel többet evett volna, bizonyára képtelen lett volna borjúra gondolni, kérdés, miért nem tette, és egyáltalán, miért nem azt ebédelt, amit valójában kívánt, egy kis rejtély a sok nagy közül, amely soha nem fog kiderülni.

Michel nevetve mesélt neki.

– Képzeld, apám évek óta zabpelyhet reggelizik, főtt tojást ebédel, és többnyire tejet, valamint kenyeret vacsorázik. Semmi mást.

Ida bólogatott, de ettől még borjút kívánt, férje viszont kaviárt. Össze azért nem vesztek, béketárgyalásra nem lett volna szükség, bár megegyezni sem tudtak, erre már nem volt idejük.

Galánta gyönyörű leánya felcseperedésének kezdete óta a helyi udvarlók célpontjaként funkcionált, egészen addig, amíg az egymással versengő legények meglehetős bánatára egy lakhelyéhez közeli településre érkezett francia ifjút nem választott férjéül.

A kulturált és sikeres lánykérést egy galántai társaskörben szervezett ismerkedési rendezvény előzte meg.

A rendezvényt az, hogy Michel értesült a rendezvény megrendezéséről.

Ezt az a sorsdöntő pillanat, amikor Franciaországban elolvasott egy magyarországi hirdetményt, majd engedélyt kapott apjától arra, hogy ha felveszik, a Monarchiába mehessen dolgozni.

A hirdetmény elolvasását pedig Kuffner Károly döntése annak feladásáról, aki diószegi cukorgyárába képzett vegyészmérnököt keresett.

Ida 1901 júniusában lett Michel felesége. Michel szűk három évvel később vált tehát özveggyé.

Egy alternatív valóságban alakulhatott volna úgy, hogy Ida tiszteletreméltó idős hölgyként, 101 évesen hal meg, esetleg az Atlanti-óceán partvidékén, például a féole-i l'Aubraie kastélyban, miközben kint vakító fehérséggel botorkál a Hold égen.

Amiként az öngyilkos költő is észrevehette volna, hogy az élet él, és élni akar, hagyhatta volna a pillangókat, és az ugrást, ebben az esetben kritikát írhatott volna két évvel később Ida apósának színdarabjáról, amelyet a budapesti Nemzeti Színház mutatott be. *A boldogság fátyola* mint írásmű talán tetszett volna neki, a

rendezés és a színészek, azaz az előadás vélhetően kevésbé, nem zárható ki, hogy azt írta volna: „elmésen, gunyorosan kellett volna stilizálni a darabot."

1902-ben, nagyjából a végzetes ugráshoz vezető holdas vonatút idején született meg az első Clemenceau gyermek, akit nagyapja után Georges-nak neveztek el. Franciaországba költözött a család, ott nevelkedett az apróság. Ida jól érezte magát a zajgó lüktetésben, zökkenőmentesen illeszkedett be a nagyvilági párizsi életbe. Azt tervezték, hogy a gyermek, és a születendő továbbiak franciául és magyarul egyaránt megtanulnak majd. Ezzel szemben Michel züllése és különféle adósságai, amelyek egészen az 1917-es csodás fordulatig megnehezítették a mindennapjait, nem voltak előre kalkuláltak.

Ida halála után összeomlott a férj, hosszú évekig vigasztalhatatlan volt. Soha többé nem evett kaviárt.

Az öreg Clemenceau egy darabig ugyancsak boldogtalanul tengette napjait. Unokája, Georges jelentette élete egyetlen örömét, akinek arcán, mosolyában újra és újra felfedezte imádott menye édes vonásait.

Michel később, a harmadik alkoholista fázisán túljutva magyar barátokat gyűjtött, oszlopos tagja lett egy francia–magyar baráti társaságnak, és fel nem fedezett, korán elhunyt magyar szerzők emlékének őrzőjeként tevékenykedett. Apja hatásának tudható be, hogy egyre jobban vonzotta a politika. Egy ideig azonban távol tartotta magát tőle.

Egy párizsi ivó mélyén barátságot kötött Dodóval, akit halála pillanatáig súlyos lelkiismeret-furdalás gyötört, amiért dr. Kraushoz irányította felesége bohém szeretőjét.

– Nem kellett volna, nem kellett volna – mondogatta. – Endre talán még ma is élne.

A Michel-Dodó kapcsolat haraggal kezdődött, hiszen a magyar úr tagadhatatlanul játszott valamiféle szerepet a tragédia bekövetkezésében, de aztán gyorsan széttéphetetlen cimborasággá alakult. Dodónak még arról is sikerült meggyőznie Michelt, hogy a halált okozó beteg valamikor nagy költővé vált volna. Az özvegy kételkedett, de végül beadta a derekát: néhány hónapnyi együttes italozást követően *Léda asszony zsoltárai – borús kilátások a Magas Toronyból* címmel az elhunyt összes művét (amelyek közé Dodó becsempészett néhány saját zsengét) megjelentették közösen alapított és tulajdonolt Pastis-Unicum nevű kiadójuk gondozásában.

Az idős Clemenceau 1914-ben belügyminiszter lett. Kezdetben köztiszteletnek örvendett, sokan a leendő miniszterelnököt látták benne, érdeklődése azonban egyre inkább az irodalom, vagy még inkább a színház felé tolódott. Kisebb, majd súlyosabb belpolitikai botrányokat okozott azzal, hogy minden adódó alkalommal a békéről szónokolt. Miközben a francia hadvezetés különféle taktikai verziókkal állt elő, ő a folyamatos kompromisszumkeresés pártján állt. Először finoman, majd egyre határozottabban szólították fel lemondásra. Ezen alkalmak során ő költőváteszek emblematikus mondataival vágott vissza. Mindez kevéssé bizonyult hatásosnak, 1916-ban le is mondott, tevőlegesen nem vett részt tovább a francia politika alakításában, kibontakozó írói munkássága, tágabb értelemben az irodalom történelemformáló és világalakító jelentősége végül mégis óriási fordulatot eredményezett.

Michel időlegesen abbahagyta az alkoholizálást. Apja nyomdokain politizálni kezdett. Meglepő sebességgel emelkedett a ranglétrán. Olyannyira, hogy 1917-ben miniszterelnökké választották. Apja intelmeinek és saját habitusának megfelelően kisvártatva a békekötés lehetőségeit kezdte kutatni.

Dodó is előszeretettel kutatott. 1920-ban például a felesége holmijai között. Turkálása során elsárgult levélke akadt a kezébe. Az írást azonnal felismerte, unalomig ismert frázisaival az egykori költőlovag vallott benne szerelmet Adélnak. Mindez nem izgatta különösebben, az utóirat ezzel szemben meghökkentette. „Üdvözlet a Győzőnek". Ő vajon ki lehetett? Egy egykori hódoló, akiről nem volt tudomása?

Nejével Dodó a húszas években nemigen beszélt már, legfeljebb annak húgával, aki akkoriban az aktuális szeretője volt. Többnyire a Koronaherceg utcai kalapszalonban bonyolították le percekig tartó pásztoróráikat – már csak emiatt sem féltékenykedhetett látványosan, különösen csaknem két évtizeddel korábbi esetleges eseményekkel kapcsolatban. A levelet visszatette felesége holmijai közé. És megpróbált többet nem gondolni rá.

A levél visszatételét döntés előzte meg, melynek során abban maradt híressé vált barátjával, Michellel, hogy a közelgő béketárgyalások előtt összegyűjtenek minden magyarok mellett szóló érvet.

Ezen döntést a háború befejezése, melynek során a franciák az inkább győztesek, a Monarchia pedig az inkább vesztesek közé sorolódott.

A háború befejezését a háború sajnálatos kitörése.

A kitörést az öreg Clemenceau újabb színművének megalkotása.

Georges Clemenceau *Békebárdok* című megindító alkotása több mint három évig hevert parlagon. Nem tartották időszerűnek a színrevitelét, csak a szerző belügyminiszteri posztról történt lemondása után, egészen pontosan 1917 tavaszától kezdődően járta be a nagyvilág színpadait.

A történet avantgarde felütéssel kezdődött, egy Ida és egy Franciska nevű csatabárd dialógusával. Az egymással ellensé-

ges viszonyban lévő bárdok története végig lebilincselőnek bizonyult. Az utolsó, nyelvileg, és aztán az előadások során vizuálisan is megrendítően ábrázolt temetési jelenetben pedig saját magukat földelték el a félhold alakú állappal rendelkező, hosszú köpűs bárdok királynőjük, Ida vezérletével, valamint a hajítóbárdhoz hasonló, rövid nyelű eszközök, akiket Franciska vezetett korábban a csatákba. Világosan érthető volt az allegorikus jelentéstöbblet, és minthogy a darabot Párizstól Berlinen és Londonon át Bukarestig az összes jelentősebb nagyvárosban bemutatták, ez szerte a világban egyre komolyabb méreteket öltő béketüntetésekhez vezetett.

Az előadások híre a frontra is elért, napirenden voltak a katonák közti barátkozások, betervezett tömegmészárlások maradtak el, egy idő után a parancsnokok sem forszírozták tovább az újabb és újabb rohamokat.

Az irodalomtörténet nem ismer más művet, amely ekkora mértékben befolyásolta volna a világ menetét. Szinte minden létező nyelvre lefordították, ennek köszönhetően meghatott nézők tízezrei távoztak a színházak nézőtereiről, akik a továbbiakban hallani sem akartak erőszakról, területi követelésekről, a legtöbben még a hangos szótól is irtóztak a későbbiekben. Az alkotásból később filmes adaptációk születtek, Georges Clemenceau pedig irodalmi és béke Nobel-díjat is kapott, amelyeket a kezén elhatalmasodó ekcémája miatt kesztyűben vett át.

Wekerle Sándort 1917. augusztus 20-án nevezték ki újra miniszterelnöknek. Azon kevés államférfiak közé tartozott, akiknek bokros teendőik ellátása mellett kulturális programok lebonyolítására is maradt idejük. Szeptember folyamán kerített sort arra, hogy megtekintse a Nemzeti Színházban bemutatott új őrületet, a *Békebárdok* című előadást. A teátrumba elkötelezett hazafiként ment be – és úgy is jött ki, de immár mint a béke apostola.

A következő napok során intézkedéseket foganatosított. Kezdetben nehézségekbe ütközött, de miután legbefolyásosabb ellenlábasait színházba küldte, az ő nézeteik is megváltoztak a háborúval, valamint a nemzetiségi követelésekkel kapcsolatban. Hasonlatosan ahhoz, ahogy a hajdani költő véleménye a váradi orfeumsztár képességeiről.

A nemzetiségek tiltakozásai innentől kezdve nyitott fülekre találtak a magyar uralkodóosztály köreiben. Wekerle megerősítette az antantkapcsolatokat, különösen szoros viszonyt alakított ki a dráma szerzőjének fiával, Michel Clemenceau miniszterelnökkel, akivel baráti tárgyalást folytatott a Monarchia egyetlen kis gyarmatán, a kínai Tiencsinben. A találkozóra mindketten ajándékkal, egy-egy apróbb csatabárddal érkeztek. Wekerle egy korseke nevű döfőfegyverrel, amelyet egykor friauli nyársnak neveztek, Clemenceau pedig kedves gesztusként egy magyar fejlesztésű csákányfokossal. A fegyvereket a kórház udvarán ásták el. Egy üvegvitrinben a mai napig megtekinthetők a gyarmatunkon.

Alakulhatott volna úgy, hogy Wekerle 1918 október végén felmondja az osztrákokkal kötött megállapodásokat, mintegy felbomlasztva a Monarchiát. Folytatódhatott volna a háború, az sem kizárt, hogy ma első világháborúnak neveznénk, hiszen következhetett volna belőle egy második. Ki tudja, miféle igazságtalanságok történtek volna a béketárgyalásokon.

Amelyekre a formaság kedvéért természetesen szükség volt. A harcok rég elültek, követelései egyik félnek se voltak. A felek gyorsan és könnyen állapodtak meg.

Később napvilágra került, sokak által apokrifnak nevezett feljegyzések szerint az 1917-es év folyamán az Egyesült Államokon kívül a többi antantország nem támogatta a Monarchia fennma-

radását, de minthogy egyre szélesebb jogkörökkel ruházták fel a nemzetiségeket, egy közös osztrák-magyar-román-ukrán-lengyel-szlovák-cseh-szlovén-horvát-szerb-bosnyák-olasz nyilatkozat biztosította a közvéleményt arról, hogy minden rendben, mindenki boldog, a Monarchia Európa második legnagyobb államaként tovább funkcionál. Míg világ a világ. Rengeteg hivatalos nyelvvel. Egyfajta Unióként.

Georges Clemenceau darabja Moszkvába és Pétervárra is eljutott, ott is nagy sikert aratva, történészek és politológusok egyöntetű véleménye szerint Vlagyimir Iljics Lenin messze földön híres demokratikus reformjai egyértelműen az általa megtekintett előadás rá gyakorolt hatásának köszönhetőek.

A reformokat kellemes hangulatú tárgyalássorozat előzte meg, amelyet a vörösöknek nevezett fél a fehérekként aposztrofáltakkal folytatott le.

A tárgyalást boldog, éjszakázásokba fúló közös vodkázások a fénylő Hold alatt.

A vodkázást néhány szívélyes levélváltás Vlagyimir Iljics és Michel között.

Az első, udvarias leveleket lazább hangvételűek követték, Michel mesélt Idáról, a magyar költőről, és kedves barátjáról, Dodóról is. Lenin sokat kíváncsiskodott, melegen érdeklődött a történtekről, majd váratlanul hármas találkozót javasolt, azt indítványozta, hogy ugyanott találkozzanak, ahol a hadviselő felek jó hangulatú tárgyalássorozat végkifejleteként aláírták a békemegállapodást. A randevúra ennélfogva a Versailles melletti Trianon-kastélyban került sor, 1920 őszén.

A három férfiú mindenekelőtt a világot foglalkoztató legégetőbb problémákról ejtett szót, utána következtek a nők, majd közösen zokogtak a *Békebárdok* legszívhezszólóbb jelenetein. Sorra idézték fel a mű meghatározó pillanatait.

Vodka, pastis és unicum volt terítéken, hozzá némi kaviár, valamint jelen volt még egy szemtelenül közéjük röppenő, a beszélgetést időről időre megzavaró pillangó, melyet azonban, békés természetű emberek lévén, egyikük sem kívánt megölni. A színes állatkáról egyszerűen csak az állatka maga jutott eszükbe, esetleg a repülés boldogsága, nem pedig a nevezetes káoszelmélet. Igaz, az az alapvetés, miszerint *a kaotikusan viselkedő állapotjelzővel rendelkező dinamikus rendszerben a kezdeti feltételek apró változásai véletlenszerű folyamatok pozitív visszacsatolásai révén nagymértékben megváltoztathatják a rendszer hosszú távú működését*, azaz a pillangóeffektus lényege csak jó negyven évvel később fogalmazódott meg Edward Lorenz koponyájában.

A nagy mennyiségben elfogyasztott alkohol tovább fokozta egyébként is túláradó érzékenységüket, a távlatok szűkülni kezdtek, éjfél felé, a telihold alatt már mindegyikük saját problémájára fókuszált. Lenin irigyen figyelte partnerei hajmennyiségét, Michel a kaviárral kapcsolatos ellenérzéseit igyekezett legyőzni, Dodó pedig azon tűnődött, ki lehetett az a bizonyos Győző, akit hűtlen feleségének írt levelében egykor oly forrón üdvözölt az élet szépségei elől ifjan öngyilkosságba menekült nagyra hivatott magyar költő.

Zoltán Gábor

MIELŐTT GOLYÓT ERESZTENEK BELÉM

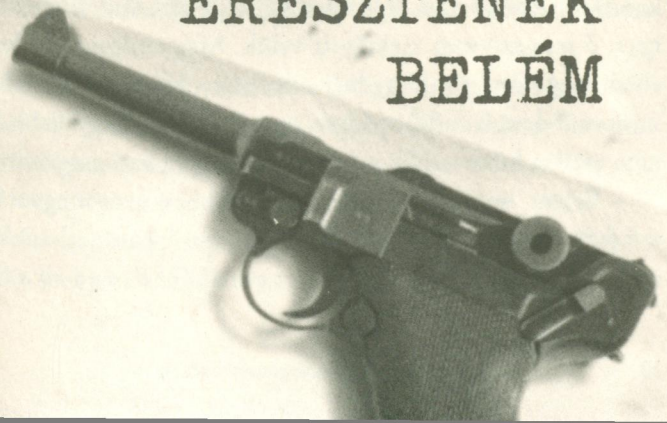

Van tinektek fogalmatok, mit csináltok? – kérdezte a miniszterelnök. – Egy merényletet a jogrend ellen! Politikai gyilkosságot készültök elkövetni, következésképpen hazaárulók lesztek – adta meg a választ saját kérdésére.

– Ki nem szarja le, hogy milyen gyilkosság? – kérdezett vissza az egyik honvéd. –Tudod te, hány embert kinyírtam a mai napig? Szegény ördögöket, mint én. Változatosság kedvéért mért ne nyiffantsak ki egy politikust?

Visszategezte a miniszterelnököt, aki ráadásul egy gróf volt. Annyira mindegy volt már.

Ez a honvéd két év nyolc hónapot szolgált a fronton. Számtalanszor elsütötte a puskáját. Három esetben az ellenség olyan közel volt, hogy látta, amint az általa útjára bocsátott lövedék leteríti őket. Egy muszka, két olasz. Azokon kívül persze számtalan másikat megölhetett még, akik távolabb voltak, amikor rájuk lőtt. Meg amikor sötétben tüzelt vagy ködben. Hányszor pörkölt bele a ködbe meg a torkolattüzektől villogó éjszakába, és hányan ordítottak olyankor odaát, hogy jaj, anyám, persze a maguk nyomorult nyelvén. Két esetben pedig szuronnyal csinálta ki a szembenállót, rohamban. Olyankor nincs mese, vagy te, vagy én. Nemritkán is-is, de az már csak utólag derül ki.

A miniszterelnök átlátta, hogy változtatnia kell tárgyalási stratégiáján. Nem mintha különösebben félt volna. Álmatlan éjszaka után rosszkedvűen kelt föl, a háznépe sem tudta felvidítani, igaz, ő sem szívesen társalgott velük. Megkérdezte, mi lesz az ebéd, megmondták, hogy húsleves, utána bécsiszelet. A vacsora iránt már nem is tudakozódott, nem érdekelte. Legföljebb majd nem eszik a húslevesből: nyugodtan nézett a katonák szemébe.

– Értem, honvédek... Azt is értem, hogy nem maguk akartak fegyvert fogni a felebarátaikra: mi adtuk parancsba maguknak, hogy tegyék meg. Csak azért csinálták. Kimentek a frontra, és tették a dolgukat. Énekelve mentek ki, és nem egy maguk közül sírva és a fogait csikorgatva jött vissza, mint harctéri sérült és rokkant, és nagyon sokan sehogy sem jöttek vissza, mert bizony ottmaradtak örökre. Tudom.

– Lónak a faszát tudja maga – mondta egy másik honvéd. A miniszterelnök ágyékára célzott. A miniszterelnök házikabátot viselt. Alatta hálóinget, kilátszott kétarasznyi a csupasz lábszárából. Viszont miután a miniszterelnök magázásra váltott, őt se tegezték a látogatói.

– Tudom, hogy nem tudok eleget – mondta a miniszterelnök. – Tartozom maguknak, valamint az összes magyar honvédnek azzal, hogy meghallgatom magukat. Nagyon jól tették, hogy eljöttek, és meglátogattak. Kérem, üljenek le az asztalhoz, és beszélgessenek velem.

Az asztalon még ott voltak a reggeli maradékai. Zsemlék, vaj, méz. Tej, kávé. Fél fogára sem elég öt honvédnek, könnyen átlátható.

– Csöngetek, hozzanak még valami ennivalót.

– Nem früstökölni jöttünk, hanem elszámolni.

– Leszámolni!

– Attól a cselédlány még bejöhet. Szemrevaló?

– Szemrevaló hát, milyen legyen egy grófi házban a cselédlány?!

– Akkor csak csöngesse be!

– Tetszik a kabátja. Kell nekem. Vegye le, mielőtt kilyukasztjuk.

– Kérem – mondta a miniszterelnök, és kibújt a kabátból. – Ez a legkevesebb, belátom. Természetesen lelőhetnek, de ha nincs ellene kifogásuk, addig is leülök.

Hálóingben az asztalhoz telepedett.

– Mindnyájukat meghallgatom. Ráérek. Sehová se kell mennem, és senkit se várok.

– Szent Péter várja magát.

– Szent Péter ráér. Ítéletnapig van ideje. Ma nekem is van időm, úgyhogy, ha maguk sem sietnek, én akár estig hallgatom magukat, vagy holnap reggelig. Rengeteg mesélnivalójuk lehet. Csak azt kérem, mielőtt golyót eresztenek belém, hallgassák meg, én hogyan keveredtem ebbe a nagy pilátusi krédóba. Mert, képzeljék, én sem úgy képzeltem, hogy hat évtizednyi béke és fejlődés után háborúba vezetem a nemzetet és pusztulásba.

– Hanem...?

Az egyik honvéd leült. Neki pisztolya volt, amit az asztalra helyezett, csövével a miniszterelnök felé.

– Na mégis, hogy képzelte?

Elvett egy zsemlét a kosárból. Szaglászta, nyomkodta.

– Ha meghallgattam magukat, és lesz még türelmük, elmondom. De kezdjék maguk.

Csöngetett. A honvédek felkészültek rá, hogy fegyveresek nyitnak be, a szoba minden ajtaja felé lövésre kész fegyvereket irányoztak. Csak egy inas dugta be az orrát.

– Kérem, hozzon a vendégeimnek tejeskávét és zsemlét, ha van még. Vagy kenyeret, ami csak akad.

Hallgattak, amíg az inas visszajött a tálcával. Mikor kiment, az egyik csöndesen utána ment, fülelni, hogy nem kezd-e kiabálni, segítséget hívni.

A miniszterelnök helyet mutatott a honvédeknek az asztal körül, de nem kínálgatta őket. Rájuk hagyta, vesznek-e az ételből-italból, és mennyit.

– Tudom, nem sok finom falat jutott maguknak az elmúlt hónapokban...

– Francokat tudja.

– Mi hiányzott legjobban?

– Mi? Hát minden.

– Nekem az ágyam, és az ágyamban a feleségem. Húszéves volt, annyi, mint én. Egy éve házasodtunk, amikor elvittek. Nem telt bele még egy év, megírta az édesanyám, hogy a feleségemhez jár valaki. Míg én a lövészárokban ázok és fázok, ő szeretővel hetyeg az ágyamban. Ott kinn az egyik gyereknek a faszát találta el a srapnel, komolyan mondom, még ő járt legjobban. Hogy megyek vissza? Lőjem le azt a kurvát? A másik férfit nem lőhetem le, utánam az is be lett sorozva, állítólag odalett. Hogy megyek vissza?

– Nekem mind a két szülőm meghalt, amíg elvoltam. Nem bírták a munkát meg az aggodalmat.

– Két öcsém veszett oda. Nem is éltek még szinte, és végük! Olyan jó természetű, dolgos gyerekek voltak! Szép életet érdemeltek volna, és mi lett belőlük? Hulla valami krumpliföldön...

– Annyiszor láttam, ahogy egy legényből egyik percről a másikra hulla lesz, hogy nem tudok emberre nézni úgy, hogy ne lássam benne a hulláját. Az arcán a kifolyt szemét, a hasán a kiömlő belét, a lába helyén az elszakított húst és csontot.

– Hogy aludjunk ezek után? Mondja meg!

– Mondja meg, ha tudja!

A miniszterelnök nem válaszolt. Behallatszott, ahogy egy villamos kereke csikordul a sínen. Pedig háromsaroknyira volt a pálya.

Azon vette észre magát, hogy leszegte a fejét, és az abroszt bámulja, az abroszon a morzsákat. Nem lesz ennek jó vége, a honvédeket kell néznie. Állnia a tekintetüket.

De nem keményen: ha farkasszemet néz, megint bevadulnak. Csak szelíden. Pásztázva egyik szempárból a másikba.

Várni, kibukik-e belőlük még valami.

Hallgattak. Igencsak hamar abbahagyták. De hát értette a miniszterelnök. Ha valaki lemegy a piacra, és másfél óra múlva haza-

megy, arról minimum újabb másfél órát képes mesélni. Kezdve az odaútról, hogy ki köszönt és ki nem köszönt közben, folytatva a kofákkal, hogy épp milyen az árujuk és mennyiért adják, goromba kedvükben vannak-e vagy sem. A hentes meg az áruja önmagában félórányi téma. Hogy friss-e a borjúhús vagy sem, hogy az-e, aminek mondja, vagy át akarja-e verni a kuncsaftot, már amelyik hagyja. Ezzel szemben évekig harcolni, szembenézni a halállal, az nehezen summázható. Más kérdés, hogy fognak még ezek a honvédek mesélni, ahogy egy-egy epizód felrémlik bennük az idő múltával, na igen, egész hátralévő életükben mesélni fognak. Csak azt elmesélni nem olyan egyszerű, hogy mi viselte meg őket olyan nagyon. Egyelőre ennyi volt, ennyi szakadt fel belőlük.

Akár bele is kezdhet, gondolta.

– Nincs négy esztendeje, hogy miniszterelnök lettem. Maguk arra talán nem is emlékeznek, ki voltam azelőtt. Politikus, egy a sok közül, egy gróf.

Ez új volt neki magának is. Még senkinek se próbálta összefoglalni az életét. Ideje volt, hogy megtegye, saját okulására elsősorban.

– Történt, hogy Boszniában, a Szarajevó nevű városban lelőtték a Monarchia trónörökösét meg szegény feleségét. A merényletet a Fekete Kéz nevű szervezet organizálta, egyenesen Szerbiából.

– Képzelje, tudjuk.

– Akkor azt is tudják, hogy Szerbia mögött ott állt Oroszország, annak pedig szövetségese volt Franciaország és Anglia. A Monarchia mellett meg Németország állt, emlékezhetnek.

Mindegyik honvéd leült az asztalhoz, figyeltek. A miniszterelnök tányérokkal szemléltette a földrész országainak elhelyezkedését. A kenyereskosár volt Oroszország, láthatták, milyen hatalmas a császealjnyi Monarchia mellett. Lentről sótartó, kicsi Szerbia csiklandozta Ausztria-Magyarországot.

– Tudtuk, hogy mekkora az erőnk: mindent összeadva, a német kitartást meg a magyar virtust felszorozva épphogy csak le tudtuk volna győzni az ellenségeinket. De még valamit tudtunk: hogy azok fegyverkeznek. Az angolnak óriási flottája volt, de egyre újabb hadihajókat bocsátott vízre. A francia újfajta fegyvereket állított hadrendbe, minden korábbinál pusztítóbb lövedékeket gyártott. Az orosz vasutakat épített, a határainkat célozva, hogy százezreket mozgósíthasson olyan gyorsasággal, amire addig nem volt képes. És sokkal, de sokkal nagyobb tartalékokkal rendelkeztek, mint mi. Évről évre romlottak az arányok. Készültek a számítások. Mind azt mutatták, minél később tör ki a háború, annál gyengébbek leszünk az ellenségeinkkel összevetve. És mindehhez hogy viszonyult Magyarország? Úgy, hogy mi voltunk a legsebezhetőbbek. A legeslegsebezhetőbbek az egész kontinensen. Mert a tót, az oláh, a horvát, a szerb túlnőtt rajtunk. Mozgolódtak, mint ahogy mi mozgolódtunk negyvennyolc előtt. Tőlünk lesték el, egy szavunk se lehet: szabadságot akartak. Nemzeti szabadságot. Az oroszok meg biztatták őket. Számlálatlan küldték nekik a pénzt. Az elődöm mindenki másnál jobban látta ezt, és azt mondta, készülni kell! Katonákat sorozni, fegyvert adni a kezükbe. Olyan sok fegyvert gyártani, amennyit egyáltalán lehetséges. Hallgattak rá, kérem szépen? Nem hallgattak rá. Éveken át rázta, rázta a szerencsétlen nemzetet, de nem bírta fölrázni. Csúnyán nézett rá a nemzet, mint, kérem szépen, az asszony az urára, amikor az gyakni akar: mit akarsz má' megin', álmos vagyok, hagyjá' pihenni, na. Aztán, amikor lelőtték a trónörököst, ment a tanakodás osztrák-magyar és német részről, mi legyen a válasz. Emlékeznek? Nyár volt, betakarítás előtt. Alig volt katonánk hadrendben. Ha minden behívható férfit behívunk, ki takarítja be a termést? És a lovak, a vona-

tok, gondolják meg...! De hát annál nagyobb sérelem nem érhet egy birodalmat, mint hogy a trónörökösét meggyilkolják. Ausztria császára, Németország császára és a vezérkari főnökeik mind azt mondták, háború. A magyar miniszterelnök viszont azt mondta: ácsi! Nein! Nincs háború, mert ilyen körülmények között nem tudunk háborúzni. Tessék, mondják meg neki a generálisok, a legjobb tudásuk szerint hány hadosztály kell Szerbia legyőzéséhez, és mondják meg, hány az erdélyi határra, ahol hótziher támadni fog a román is meg az orosz is, és mondják meg, ehhez képest mennyink van; hozzátéve, hogy ha nincs elég, azért ő és csakis ő a felelős, minthogy nem tudta nemzetét meggyőzni a fegyverkezés szükségességéről. A következtetéseket levonva kész lemondani.

A honvédek figyelmesen néztek rá.

– Erről, gondolom, nem hallottak. Mért is hallottak volna? Szerbia ímmel-ámmal küldött egy enyhe bocsánatkérést, amit jóindulattal gyorsan elfogadtunk, mielőtt meggondolják magukat. A termés be lett takarítva, és az elődöm tárgyalni hívott minden befolyásos politikust, az ellenzéket is, a szocdemeket is, hogy kísérletet tegyen a meggyőzésükre. Addig kérlelte őket, amíg mind igent mondtak nagy kegyesen. Hajlandók tárgyalni a nemzeti egység szent nevében. Szenzáció! Aminél csak az volt nagyobb szenzáció, hogy a tanácskozás előtt egy nappal az elődömet lelőtték. Ez volt a budapesti merénylet. Ezt már tudják, és azt is, hogy a nyomozás cáfolhatatlan bizonyságai szerint ezt a merénylőt is Belgrád küldte. A Fekete Kéz a Parlamentig ért! Maguk azok után mit mondtak volna?

– Minket akkor nem kérdezett senki – felelte az egyik honvéd. – De tudja, mit? Ha mégis megkérdeznek, azt mondom, tessék csak lelőni minden évben egy trónörököst vagy miniszterelnököt, és békén hagyni a sok szegényembert a kicsi földjén.

Ez tetszett a többi honvédnek, nevettek.

– Egy évig aranyba-bársonyba dúskál, aztán egy perc, és vége, ha jó lövést kap, meg se érzi, vége. Ágyútalpon viszik a temetőbe, díszsírhely, papapa-pam, oszt' jöhet a következő.

– Jó – mondta a miniszterelnök –, elfogadom. De ha ennyire akarja a háborút a szerb meg az orosz, és rajtuk kívül a tót és a horvát és még ki mindenki, maguk szerint meddig érik be egy-egy kilövéssel? Ha tudatában vannak, hogy mi gyöngébbek vagyunk náluknál, és készületlenebbek vagyunk, nem mondanak-e le arról, hogy mi jelentsük be a hadiállapotot, nem deklarálják-e előbb vagy utóbb saját maguk?

– Miniszterelnök úr azt mondja, mindenképp kitört volna a háború...?

– Mai eszemmel sem mondhatok mást. Sőt, még biztosabb vagyok benne, mint akkor. Az egész kontinens fegyverkezett. Mindenütt masíroztak, zászlókat emeltek.

– A búcsúban megesik, hogy egymásnak esnek az emberek, és előre lehet tudni, hogy úgy lesz, de ottan se kötelező mindenkinek. Van, aki kimarad belőle. Nem hiszem, hogy ne lehetett volna kimaradni.

– Egy módja lett volna. Egyetlenegy. Ha szólunk a szerbeknek, hogy odaadjuk Boszniát. Vegyék át, tessék. Évtizedekig fejlesztettük, de köszönjük, nem kell, az övék lehet. És hogyha kérik Horvátországot, jó szívvel átengedjük azt is. Hasonlóképpen Galíciában az oroszokkal és Erdélyben a románokkal. Ha mindenkinek mindent odaadunk. Akkor, és csakis akkor. De bevallom, ha dönthetnék efelől, nem biztos, hogy erre az útra lépnék. És nem tudhatjuk, mi van, ha lemondunk a Felvidékről egész a Duna vonaláig... Nem mondja-e akkor azt a tót nemzet, hogy az ő jussuk a Balaton is? Maguk, mondják, maguk mit szóltak volna hozzá, ha ilyet hallanak?

A honvédek hümmögtek. Egyikük a borostáját vakarta.

– Jó, hogy meghallgattak. Köszönöm. Nehéz volt, de jólesett ezeket elmondanom.

A honvédek felálltak. A miniszterelnök szintén felállt. Kezet nyújtott a legközelebb állónak, azután sorban mindegyiknek. Kikísérte őket az ajtóig.

Ez megvolt, és még előtte a nap nagy része. Először is tisztálkodni, borotválkozni kell. Nyújtózkodott.

A házikabátja ott maradt a széken, nem vitte magával a honvéd, amelyik el akarta tulajdonítani.

Főzessen egy kávét...?

A miniszterelnök csengetett.

Kevéssel később az ajtónyitás hangjára föl se figyelt. Azt hitte, az inas.

Amikor közel értek, látta az egyenruhákat. Visszajöttek a honvédjei...? Valamit itt felejtettek a derék fiúk? Netán a házikabátja végett?

Csakhogy az egy másik csoport volt. Annyiban hasonlítottak, hogy fegyver volt ezeknél is, és őrá fogták.

Mögöttük toporgott az inas.

– Jó napot, honvédek – kezdte a miniszterelnök, és feléjük lépett. Talán túlságosan lendületesre sikerült az a mozdulat, mert aki szemben állt vele, meghúzta a ravaszt, és arra a többi is mind lődözni kezdett.

A hálóingen megjelentek a piros foltok. A miniszterelnök nagy igyekezettel próbált talpon maradni. Szólni nem volt képes, mert golyók érték a tüdejét is. Tántorgott. Az asztal felé indult, hogy nekitámaszkodjon. Mielőtt elérte volna, összeesett.

Rángott a papucsos lába. Az egyik honvéd belerúgott.

A dolgukat elvégezték, kimentek.

Alig csapódott be utánuk a kertkapu, jött a következő csoport. Nézték az utcatáblát, házszámot. Keresték minden bajok okozóját, a miniszterelnököt. Nem tudták, hogy ők már hiába jöttek.

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 2.

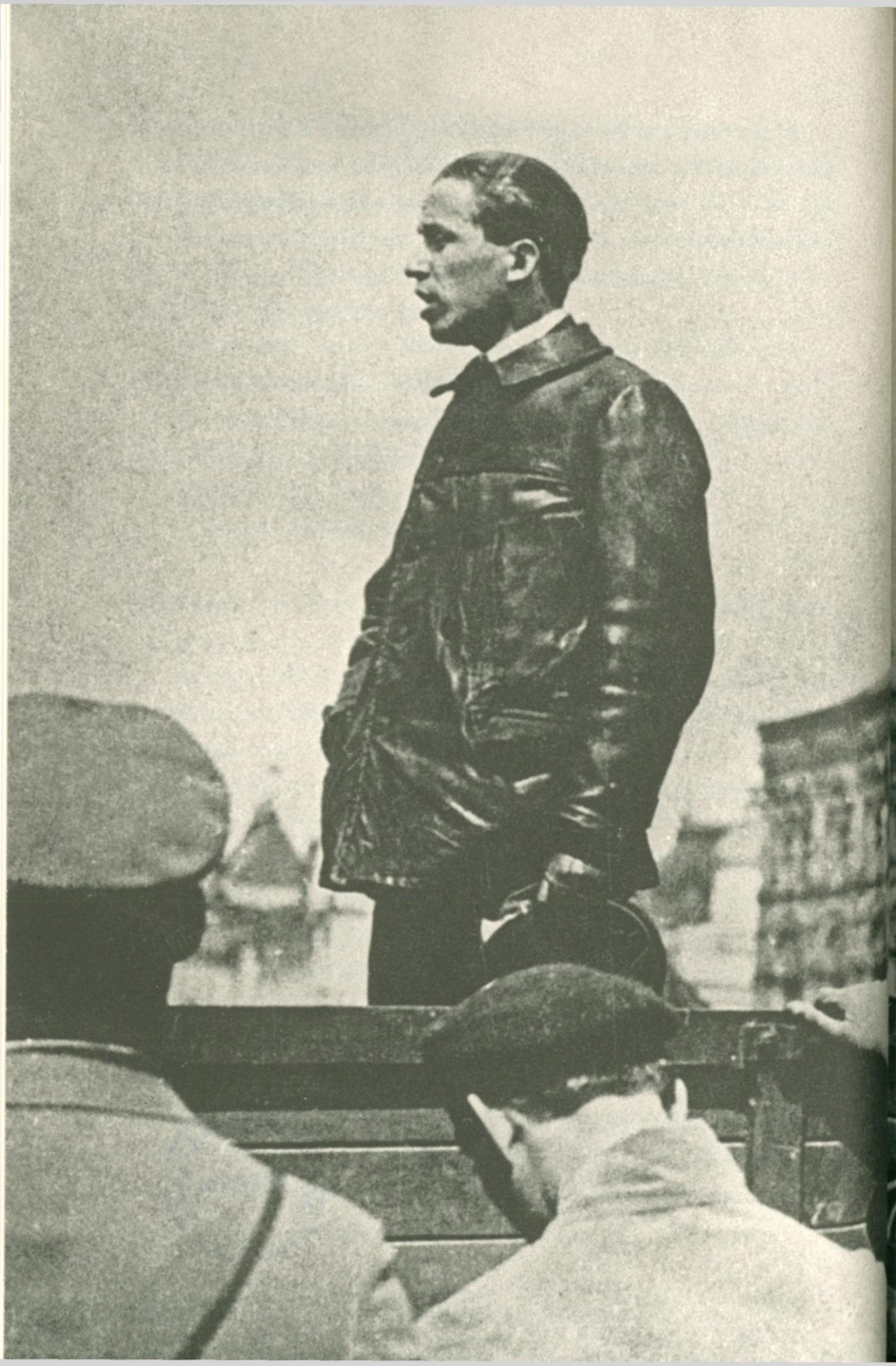

Csabai László

EXPANZIÓ

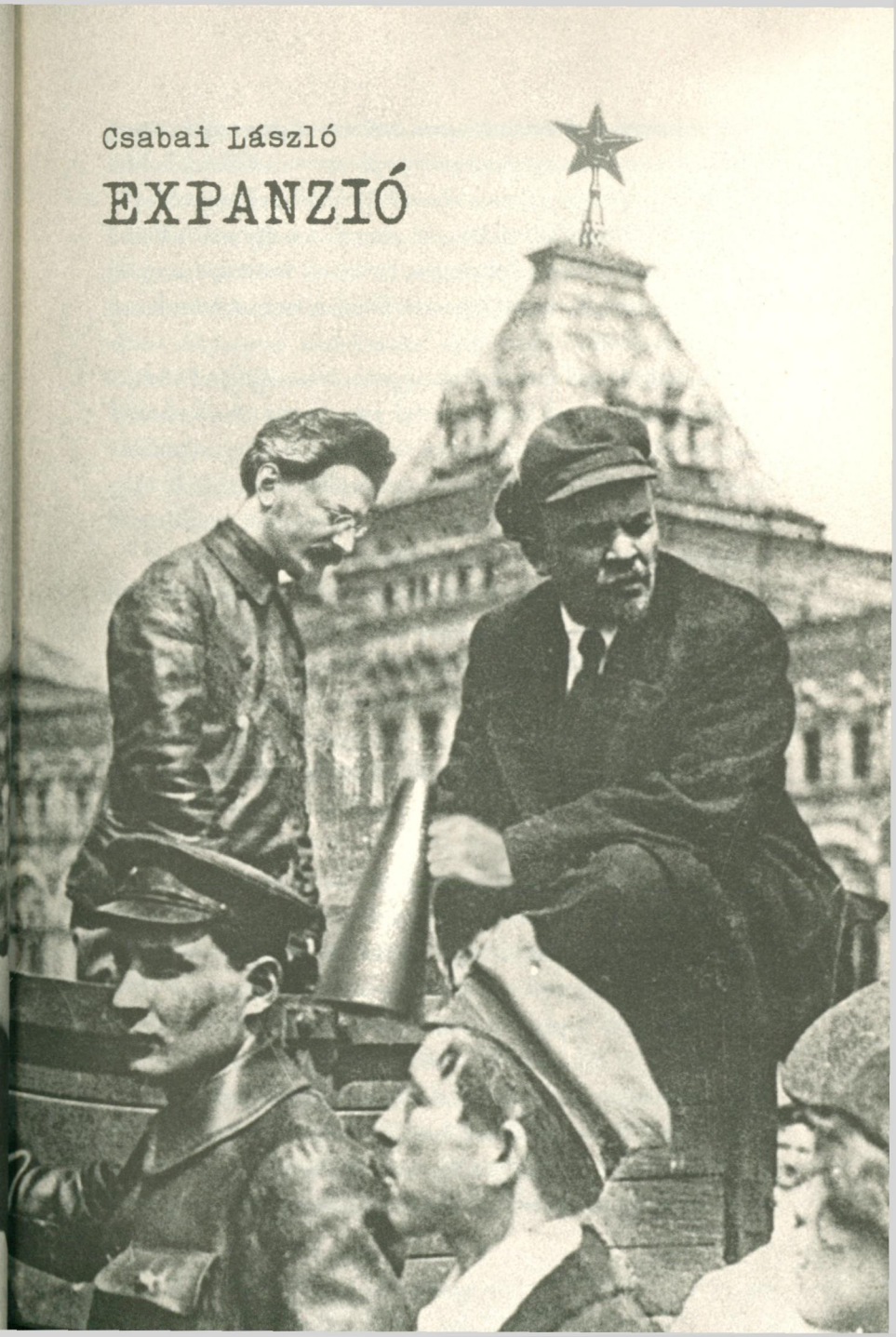

A Moszkva felé közeledő vonat órák óta a rengetegben halad. Szántóföld alig. Szamuely népbiztos csodálkozik: „Min élnek itt az emberek? Gombán meg erdei bogyókon?"

Egy másfajta érthetetlenség (és elégedetlenség) már a Budapest–Kijev repülőúton hatalmába kerítette. Sok folyó meg tó, falvak templomtoronnyal, városkák főtérrel, nemesi udvarházak parkkal: és minden teljes mozdulatlanságban. Semmi jele a néphatalomnak. Még annak a néhány gyárnak sem pöfékel a kéménye. A népbiztos maga sem tudta, mi mutathatná a bolsevik uralmat, de valami biztosan, hisz ami másfél éve Péterváron történt, az nagyobb fordulat a történelem menetében, mint a tűz megszelídítése, Amerika felfedezése, az angol polgári forradalom és a nagy francia forradalom együttvéve.

A népbiztos járt már Moszkvában. '18 januárjában itt igyekezett (szónoklatokkal és kivégzésekkel) megnyerni a szovjet és a világforradalmi ügynek a magyar hadifoglyokat. Akkor nem fogta el kétség. Most igen. Igaz, tavaly nem lehetett kétsége afelől, hogy a moszkvai bolsevik vezérkar minden kérésére rábólint. Most viszont koldulni jött. És a koldus semmiben nem lehet biztos.

Uljanov-Lenin a Szenátus-palota második emeletén lévő irodájában a Pravdát lapozza. Nagyon szeret a forradalom sikereiről értesülni, még ha tudja is, hogy a hírek fele hazugság, és sok valós történés pedig nem jelenhet meg a Párt lapjában. Az ablak nyitva, a májusi napfény a Szentháromság-torony vörös tégláit ragyogtatja. A Vörös térről vezényszavak hallatszanak: készülnek a felvonulók. A Szenátus térről meg egy teherautó berregése érkezik. Uljanov felismeri, hogy ez a neki rendelt egyik jármű. Hozzá hozott vendéget. Kinéz az ablakon. Szamuely éppen akkor ugrik ki a sofőr mellől. Hajlongani kezd. Elgémberedett a dereka. Két testőr körbeveszi, megmotozza. A magyar népbiztoson bőr pilótakabát van. Tányérsapkájára húzva pilótaszemüveg. Uljanov nem érti, ez utóbbira miért van most szüksége. Az ajtóban állva fogadja a magyart. Közelről már megismeri. Sertepertélt itt tavaly a sok frakciózó magyar között. Általános vélemény szerint csak benne és Kun Bélában lehetett megbízni.

– Nos, hogy áll a magyar proletárforradalom ügye? – kérdi Uljanov-Lenin, és hirtelen kényelmetlen forróság önti el az arcát. Legyezgetni kezdi magát a Pravdával.

– Vannak sikereink, néhány várost visszavettünk, de ha nem kapunk segítséget, végünk.

A magyar borzalmas akcentussal, helytelen szórenddel, a nyelvtant mellőzve beszél, ennek ellenére az orosz minden szavát megérti. De azért felteszi neki ugyanazt a kérdést németül. És Szamuely konyhanémettel elmondja ugyanazt. Hallgatnak. Nem néznek a másik szemébe.

– Azért mertük megpuccsolni Károlyit, mert bíztunk a Szovjetállam segítségében – mondja a másik számára kellemetlen bátorsággal a magyar népbiztos. – Úgy tértünk vissza januárban Magyarországra...

– Tudom, mire kértük magukat! – mondja ingerülten Uljanov, és az újságot az asztalra dobja. Aztán szánakozva néz vendégére. És valami furcsa érzés keríti hatalmába. Amit még sosem érzett. És éppen ezért nem tudja, hogy ez az a bizonyos „lelkiismeret-furdalás". De mint egy szellő jön, s már megy is az érzés.

Uljanov-Lenin ősei közt voltak vad kalmük-mongolok és hidegvérű németek, de Lenin mégis originális orosz lett. S mint ilyen, tudja: az Orosz Birodalom maga a világ. Legalábbis egymaga többet ér, mint a maradék. Tiszteli Plehanovot meg a londoni

Marxengels ikreket, és svájci kávéházakban, amikor mást tenni úgysem tudott, jólesett, és reklámcélokból is kifizetődő volt foglalkozni a világforradalommal, de az ő példaképei örökre Jermák, Habarov és persze Nagy Péter maradnak. A Birodalom. Az kell. Csak éppen vörösre festve. Trockij, a gyökértelen zsidó, sürgetheti a világforradalmat (ami a Párt hivatalos álláspontja is), a Kielben, Berlinben, Bécsben, Budapesten harcoló proletariátus megsegítését, de Lenin fél a Birodalmat kockára tenni. „Először itthon rendeződjenek el a dolgok! Aztán, majd aztán esetleg... Ha még aktuális lesz a magyar meg a többi ügy..."

– Szamuely elvtárs, először is üzenetet küldök a magyar munkásoknak.

– Az jó lesz – mondja a magyar népbiztos szárazon.

Bejön Fotijeva, a titkárnő, és Uljanov diktálni kezd. A nő buzgón jegyzetel.

Lenin a szociálsoviniszták és a kautskysták elleni könyörtelen harccal kezdi. Aztán a polgári parlamentarizmust és demokráciát támadja, mint elavult, kispolgári dolgokat. Ellentétbe állítva ezekkel a proletárdemokráciát. Ami a proletárdiktatúra. Élteti a magyarországi munkásegységet, majd hirtelen fordulattal: „És ha ingadozás üti fel a fejét a szocialisták között, akik tegnap csatlakoztak hozzátok, nyomjátok el könyörtelenül ezeket az ingadozásokat. Agyonlövetés – ez a gyáva méltó jutalma a háborúban!"

Uljanov-Lenin szocialistát mond szociáldemokrata helyett, ami alatt mindenki azt ért, amit akar. Lehet vonatkoztatni minden magyar szocdemre, a puha magyar szocdemekre, a puha magyar kommunistákra, és tulajdonképpen mindenkire, hisz egyelőre a szocializmus, az osztálynélküli társadalomba való nagy átmenet a hivatalos cél. Ami viszont maga a kommunizmus. Tehát mégsem a szocializmus a cél. Hanem a kommunizmus.

Szamuely elcsügged, mert tudja, ebből az üzenetből a csepeli proli nem sokat fog érteni. És persze nincs benne a lényeg: jön-e katonai segítség a Szovjetállamtól. „Azért nincs benne, mert nem jön?"

– Lenin elvtárs, nem lehetne valami konkrét segítség is? Például hazakísérne pár szovjet harci repülőgép. Aztán a Vörös Hadsereg nyugat felé kezd majd támadásba.

– Mi mindenütt offenzívába fogunk kezdeni. Ott is, ahol még defenzívában vagyunk. Nem tehetünk mást, mert az ellenségeink mindenütt meg akarnak fojtani minket. Keleten Kolcsak. Szibériában a Csehszlovák Légió, a japánok, az amerikaiak, a Kubánban Gyenyikin és a kozákok, délen a lengyelek meg az ukrán nacionalisták, a Baltikumban az észtek meg Judenics, északon a britek, az amerikaiak...

– Megértem Önt, Lenin elvtárs, de nem lehetne... sorba rakni a frontokat?

– Sorba rakni? Jól értettem? Nos, sorba rakjuk, egyiket a másik után megnyerjük.

– Fontosság szerint. Mert mi hamarosan összeomlunk, ha nem kapunk katonai megerősítést. És ez nagy tragédia lenne a munkásosztálynak. Mi Európa közepén vagyunk. Tőlünk Párizsig, Rómáig terjedhetne a forradalom. Az osztrák, a cseh, az olasz és a francia munkásosztály erős! Viszont Szibéria... Ott alig van valami. Szinte néptelen. Ott lehetne várni az ellentámadással.

Ha a magyar közelebb ülne hozzá, Uljanov már leköpte és képen törölte volna. De így is olyat villan a szeme, hogy Szamuely lejjebb csúszik a széken.

„Te marha! Mit tudsz te Szibériáról?! A Bajkál. A Léna. A burját ménesek. Irkutszk, a keleti Párizs. Felér a másik Párizzsal. Azt engedjük át az ellenforradalmároknak?" – mormolja magában az orosz, de közben végig Susenszkoje van a szeme előtt, a faragott

díszítéses rönkházak, a sztyeppén füttyögető mormoták, a frissen fejt tejből és lekváros pirogból álló reggeli újdonsült feleségével, Nagyezsdával, miközben látják a valószínűtlenül zöld hegyoldalon legelésző teheneket, a valószínűtlenül zöld tajgával a háttérben, és a valószínűtlenül kék éggel fölöttük. Mert ami másutt nem lehetséges, Szibériában igen.

Uljanov csenget a titkárnőjének, hogy hozza be a magyaroknak intézett beszéd letisztázott változatát, ami Szamuely itt-tartózkodásának és moszkvai küldetésének – eredmény nélküli – végét jelenti.

És Fotijeva meg is jelenik. Ám nem egyedül. A kisvárosi zálogosként mosolygó Trockij követi. Uljanov-Lenin mindig úgy érzi, egy hajszálnyi elmozdulás kéne a Szovjetállam és a Párt erőviszonyaiban, hogy Trockij-Bronstájn kerüljön legfelülre. Trockij balszerencséje, hogy zsidó. Ami persze már nem lehet hátrány az új, faji és vallási előítéleteken felülkerekedő népi államban, de azért bizonyos esetekben egy kicsit még az. Csakhogy Lenin pedigréje sem tökéletes. A kalmük és német ősök mellett van még egy orosz-pravoszláv anyai nagyapa is a képben. Aki viszont nem örökölte, hanem áttért a birodalmi ortodox keresztény hitre. Hogy mentesüljön a zsidókat érintő megkülönböztetéstől. Ezt Uljanov a nővérétől, Annától tudta meg, már a forradalom alatt. Először világgá akarta kürtölni, hogy ezzel is emberek millióit nyerje meg, aztán mégsem tette. Mert mi van, ha még több milliót meg elveszít. És azóta sem tud dönteni. Saját maga múltjának a foglya. Ami nem is a saját múltja. Legalábbis ő nem tehet róla. És fél, hogy más deríti ki majd ezt. Mert az már leleplezés.

„Hát te meg miért nem a Volgánál vagy, hogy a fehéreket mészárold, és a gyáva vörösöket likvidáld?" – hangozna a Trockij felé intézett őszinte kérdés, de, tekintettel a jelenlévő idegenre, csak annyit mond:

– Neked a fronton kéne lenned!

– Megyek is vissza. Csak megnézem a mai felvonulást. Enyni szórakozás jár nekem.

– Mindennap van valami demonstráció.

– Csakhogy ma az újonnan szervezett munkásezredek szemléjét tartják. Ezek az én embereim lesznek. Viszem őket magammal.

– Hát menjünk, elvtársak, már fújják a kürtöket – adja meg magát Uljanov.

Uljanov-Lenin, Trockij és Szamuely mindössze ötven métert tesznek meg a teherautó platóján, hogy a Kreml falának tövéből megtekinthessék a demonstrációt. A rövidke út alatt Szamuely elmondta Trockijnak jövetele célját, mellyel az tisztában volt. A hadihelyzetre vonatkozó szakszerű kérdéseket tett fel.

Velük szemben a Felső Kereskedősor épülete. Államosított nevén GUM áruház. Ezer üzlet van benne, melyek többsége most üres. Egyben azonban kvaszt és kiflit árulnak. Hosszú sor kígyózik előtte.

Az első felvonulók az ördögök. Munkás színjátszócsoportok feketére festett, majdnem meztelen tagjai. Van piros szarvuk, farkuk és patájuk. Karmolásznak, vicsorítanak. Önmagukat gúnyolják. Egy teherautón érkezik a pokol. A nagy üstben muzsikok és kendős muzsikasszonyok emelik könyörgőn az égre kezüket, míg a tüzet alattuk az ördögök szítják. Persze nem valódi tűz ez, a lángok hullámzó piros papírmasék.

A következő kompozíció a részeg Ábrahámot mutatja, amint éppen levágja gyermeke fejét, meg a vodkásüveggel körülötte ugráló Mohamedet, Pál apostolt és Buddhát.

Aztán egyiptomi rabszolgák rongyokban vonszolnak egy hatalmas fém feszületet, melyről hiányzik a főszereplő, Jézus Krisz-

tus. És az INRI felirat helyett ez áll: „Fémdísz beolvasztva – Népgazdasági érdek!"

A vallásgyalázásban az élenjárók az anarchisták voltak, de mivel tavaly júliusban az eszerekkel karöltve bolsevikellenes felkelést szerveztek, likvidálták őket. Az ateista propagandát így a Pártnak kellett teljesen átvennie.

A következő mobil építmény egy góliát, Woodrow Wilson vonásaival. De míg az amerikai elnök kifejezetten cingár teremtmény, ennek hatalmas hasa van. Azon is, meg a cilinderén és a hátán is dollárjelek. A jármű megáll Leninék előtt. És ekkor kiszakad Wilson hasa. Pénzkötegek ömlenek ki belőle. A bankókat a Kreml felé sodorja a szél. Szamuely elkap egyet. Nyilvánvaló, hogy silány utánzat. Azért zsebre teszi.

És jönnek a vörösgárdista ruhába öltöztetett óvodások. Fejükön túlméretezett bugyonovka, aligha látni ki alóla. Ennek ellenére tartják a sortávolságot, sőt jelszóra kilépnek, és döfnek egyet a szuronyos játék puskájukkal.

Most akrobaták következnek. Ők ugyanazt adják elő, mint a cirkuszi sátrakban. Viszont hatalmas vörös transzparenssel hirdetik, hogy vége a cirkuszművészek kizsákmányolásának.

A legjobban persze mindenki a munkásezredeket várja. Sokan vannak. (Azt nem tudja a nézőközönség, hogy az eleje visszakanyarodik, és kétszer vonul el az ország vezetői előtt.)

Uljanov persze tudja. És még az is lelombozza a kedvét, hogy nehéz lesz őket pótolni a munkahelyükön. „A fronton és a gyárban is csak a régi munkás a megbízható. De egy ember nem lehet egyszerre két helyen" – gondolja.

Az öntudatos bolsevik munkás még ingyen is dolgozik. Vagy lisztért meg krumpliért. Vagy azért, amit gyártanak. Újabban a gyufagyári munkások gyufában, a papírgyáriak papírban, a kenőolajgyáriak kenőolajban kapják a bérüket. Be tudják váltani élelemre, mert a feketepiac olyan méreteket öltött, hogy már mindent az irányít. Így aztán törvényes piac lett. Kapitalista a javából. De el kell tűrni. Mert jobb egyelőre nincs.

A forradalom vezetői tapsolnak és integetnek.

Az utolsó ezred elvonultával felemelik a kordonokat és a nép betölti a Vörös teret. Uljanov-Lenin türelmesen vár. És mikor feláll, ez egy jel a tömegnek, hogy el kell csendesedni. A vezér végignéz a tízezreken, elégedetten bólint, és szájához emeli a hangtölcsért.

– Elvtársak! Vörös Moszkva lakosai! – hatol a levegőbe az agresszív hang. És Uljanov egy pillanatra azt hiszi, a sajátja. De nem. Csak olyan hihetetlen, hogy valaki félre meri őt lökni. Természetesen Trockij az. Aki fölényesen néz a Párt első emberére, és folytatja: – Ma különleges vendég érkezett hozzánk. Köszöntsük Szamuely Timur elvtársat, a magyar proletárállam népbiztosát!

Hatalmas üdvrivalgás. A magyar vendég nevét kórusban ismétlik.

– Szamuely elvtárs halálmegvető bátorsággal, ellenséges frontokon átkelve érkezett hozzánk, hogy elhozza nekünk a forradalmi magyar munkásosztály üdvözletét és csodálatát.

Újabb üdvrivalgás.

– Ami nekünk sikerült '17 októberében, az sikerült a magyaroknak idén márciusban. A történelem szemétdombjára lökték a feudális-kapitalista múltat, és elkezdték a szocializmus építését. De a hullák még feltámadhatnak! A Magyarország szomszédaiban lévő burzsujok feltüzelték a lumpenproletariátust, a kulákokat meg a kispolgárokat, és azok megtámadták a fiatal népi államot. Szamuely elvtárs hova máshova mehetett volna segítséget kérni, mint hozzánk? Minket a közös harc és

szándék elválaszthatatlanul összeköt! Mi is tudjuk, milyen burzsoá háborúban értelmetlen véráldozatot hozni, de azt is, milyen erőt ad az igazságos célért, a történelmi haladásért vívott háború. Elvtársak! A Szovjet és a Magyar Tanácsköztársaság egy állam! Ha a magyarokért harcolunk, az olyan, mintha Petrográd, Kijev, Vlagyivosztok dolgozóiért fognánk fegyvert. Megtagadhatjuk a magyaroktól a segítséget?

A nép felháborodva utasítja el ezt a lehetőséget.

– Ugye, hogy nem! Én is így gondolom. Szamuely elvtárs – fordul a magyar felé. – Menjen haza, és mondja meg a bátor proletár harcosoknak, hogy számíthatnak a felmentő csapatainkra. Még ma megkezdjük egy expedíciós hadsereg összeállítását. Halál a kizsákmányolókra és az árulókra!

Uljanov a Szenátus-palota előtt búcsúzik el Szamuelytől. Nem ismétli meg Trockij nyilvános ígéretét, bár tudja, sem a Politbürónak, sem a magyaroknak, sem a szovjet népnek nem lehetne kimagyarázni egy visszakozást. És egy ilyen kérdésben lévő véleménykülönbséget.

A Szamuelytől való búcsúzást kihasználva, mintegy mellékesen, Trockij is elköszön. Megy vissza az új ágyútöltelékekkel a frontra, hogy a fehér kozákok leverése után a szülőföldjét, Ukrajnát is elfoglalja. Mindig ezt tartotta a legfontosabbnak. A gazdag feketeföld-övezet nélkül nincs élelem, s az éhezők minden hatalmat, még a saját hatalmukat is megdöntik. A magyarok megsegítése egy újabb indok a délnyugati expanzióra.

– Rendeld fel a két polyákot! – utasítja az irodájában Uljanov Fotijevát. A nő meghajtja magát, mint egy muzsik.

Dzerzsinszkij és Unszlicht hamarosan meg is érkeznek. Kínálás nélkül helyet foglalnak, és rágyújtanak. Mintha itt ők diri-

gálnának. Bár ez, sajnos, így is van. Néhány szót váltanak. Lengyelül. Ez Uljanovnak szól.

Az Isten (akiben Uljanov nem hisz, de ha sikerült valami, elkacérkodik a gondolattal, hogy talán mégis létezik) a polyákokat az oroszok gyötrelmére teremtette. Minden polyák egy púp Oroszország Anyácska testén. Már a középkorban is folyton Moszkvára fájt a lengyel királyok foga. Egy időre el is foglalták. Később, amikor Lengyelország középső és keleti területeit Oroszországhoz csatolták, a polyákok folyton azt keresték, kivel paktálhatnak le az oroszok ellen. És most is. A polyákok, ahelyett, hogy a szovjetekkel közös proletárállamot hoznának létre, Piłsudskival az élen már ott vannak Nyugat-Ukrajnában. Az imperialista nagybirtokosok és gyárosok javára hódítanak. A Szovjetállam rovására.

„Dzerzsinszkij a Pártban a lengyel elszakadás ellen foglalt állást – próbálja győzködni magát Uljanov. – De nem álca ez? Hogy majd lepaktáljon Piłsudskival. Ki tudja? A politikai rendőrség megszervezését egy lengyelre, egy idegenre bíznunk nagy hiba volt! De hisz éppen azért bíztuk rá, mert idegen! Egy oroszt nem megesett volna a szíve a saját fajtáján, és habozott volna a tömegbe lövetni, ha a Vörös Hadsereg számára megtagadták volna az élelmet vagy az újoncokat. Dzerzsinszkijben szerencsére nincsenek gátlások. Ezt el kell ismerni. És azt is, hogy a csibész Trockijnak is igaza van. Délnyugaton is támadnunk kell. Azonnal. És ha már ott támadunk, miért állnánk meg a lengyel határnál?"

– Kedves elvtársaim – áll fel Uljanov-Lenin, és közelebb lép a két lengyelhez. – Segítünk a magyar forradalmároknak. Egy... jelentős hadsereggel. Kiverjük Magyarországról az Antante-ot. És felszabadítjuk a környező országokat is. De a nagy munka csak ezután fog következni. Amit majd a Cseka végez el. Mert a ma-

gyar forradalmárok összeálltak a szociáldemokratákkal. Ez olyan, mintha mi a mensevikeket meg az eszereket is bevennénk a kormányba. Ráadásul gyenge és fejletlen ezekben az országokban a munkásosztály. Inkább egymás ellen támadnának a népek, nem a közös kizsákmányolók ellen. Hozzánk csatlakozó szovjet szövetségi köztársaságok helyett inkább burzsoá államokat hoznának létre. Lesz bőven feladata a Csekának!

Amikor az ajtón kopogtak, rögtön tudta, hogy a látogató csak Himmel Csaba lehet – nem mintha várta volna, hanem éppen mert Himmel biztos érzékkel választotta ki mindig a vizitre legalkalmatlanabb pillanatot. Ez a szabály még akkor is érvényes volt, ha olyan időpont, amikor Ábel szívesen látta volna szomszédját, eleve nem létezett: most, amikor a szivacsozással éppen Rudi lábához ért, a kopogás mástól, mint Himmeltől, nem származhatott.

Ábel ennek ellenére akkurátus ráéréssel dörgölte szárazra öccse párnás lábujjait, majd rövid fontolgatás után az egész testét pokróccal letakarta. Még az is felmerült benne, hogy valamit célszerű lenne álcázásul rátennie, mintegy megóvva Rudit a szomszéd tekintetétől, ezt az ötletet azonban csakhamar elvetette. Hadd lássa a kis mokány, hogy mire ette ide a fene.

– Talán el is ijeszti – gondolta még, és kiitta a kredencen felejtett, régen kihűlt teát.

Veress Ábel liberális meggyőződésű emberként őszintén hitte, hogy mindenkinek jogában áll a saját életéről egyedül dönteni, ha pedig végképp megelégelte, szabad akaratából visszaadni azt. Hogy azonban ez a *mindenki* vonatkozhat-e valakire, aki huszonöt évesen nem mond többet, mint kezét az arca előtt összefonva, előre-hátra himbálózva annyit, hogy *mi-mi-mi;* ha örömhírt hall, verdesni kezd; a nyugtalanságot pedig, amely évek óta feszíti, hirtelen kitörő zokogással és szörnyű, az alkóvtól a komódig, a komódtól a szófáig érő bakugrásokkal tolmácsolja – nos, abban néhány órája egyre bőszebben kételkedett.

Másoknak azt mondja majd, baleset történt, és azok természetesen hisznek is neki, ő azonban pontosan tudta, hogy Rudi rettegett a magaslatoktól, az ablakpárkányt szigorúan kerülte, amikor pedig, éppen a minap, ő maga kihajolt, mert egy, az udvaron levegőző szomszéddal valami megvitatnivalója akadt, öccse

a rémülettől többször is felvisított. Azt, hogy Rudi döntése meglepte volna, ennek ellenére nem állítaná, hiszen sejtette, hogy a fiút mélabú gyötri, vagy valami, amit Ábel jobb híján mélabúnak gondolt, csakhogy öccse esetében a bánat – akárcsak a halál – sosem tűnt igazán valóságosnak.

Ha Szabónénak hinni lehet – de miért is lehetne éppen ez ügyben? –, miután Rudi holdvilágfeje nagyot koppant a lichthóf sötét kövén, ártatlan teste a mélyből a magasságos egekbe ragyogott (e szóvirág a szomszédasszony alkotása), szikrákat és fénycsóvákat lövellt magából, fentről nézve tehát megszólalásig olyan volt, mint a hold és az azt körüldongó csillagok. Szabóné, illetve a nála időző Kovácsné éppen erre a ragyogásra eszmélt fel és rémült kis híján halálra, majd tódult le az udvarra, megállapítani, hogy Rudi még sokáig pislákoló teste az ütés ellenére ép és érintetlen, ábrázatára viszont kiült a jól ismert, fájdalmas mosoly.

Ábel ez idő tájt – ahogy már hetek óta nap mint nap – a feketepiacot rótta egy vízhatlannak mondott és az egekig dicsért kabát után nyomozva (ilyen nagyszerű anyagot, ha minden igaz, máshol sokáig nem fog találni), mert öccse egészségét a legjámborabb nyári eső is minden évben kikezdte. A viharkabát, amit végül tényleg megszerzett, palakék volt, nagy fémgombokkal, és Ábel szinte dalolva vonult vele haza, elképzelve Rudi alakján a tiszteletet parancsoló, pazar kis ruhadarabot, meg a kisvártatva fölharsanó boldog-izgatott *mi-mi-mi*-t, amely családjukban minden ajándéknak föltétlenül kijárt.

Az egyébként, hogy az öccse ennél többet soha ne mondott volna, nem volt éppen igaz. Ábel mellett néhanapján új szótagokat hallatott, *mu-mu-mu,* jelentette ki látható törekvéssel, máskor kérdőn nézett rá, *ma-ma-ma?,* vonta föl a szemöldökét, két markát, ha lehet, még szorosabban összekulcsolva. Ha elemében volt, komoly beszélgetésekbe is belekotyogott. *Piii-pi-pi,* vetette

közbe alamuszin, és az izgalomtól az almáriumig ugrott. Csak azt volt nehéz megérteni, hogy miért éppen Ábelt kedveli a leginkább. *Érzi szegény, ki itt a nagykutya* – vélte Jóska. *Bu-bu-bu,* felelte Rudi égre függesztett tekintettel, *bu-bu-bu,* tette hozzá, miután megpördült a tengelye körül, és gesztenyényi, barna szemében ott tükröződött a változó világ.

Öccsük talányos rokonszenve és szókincsének Ábel közelében való gyarapodása volt a névleges oka annak is, hogy Jóska helyett mégis ő maradt Rudival, bátyja pedig ily módon a frontra kényszerült, mert egy családban két láblövés még a Veressék kapcsolataival is gyanúsnak számított volna. Ábel persze életrevalóbb volt és valószínűleg a háborúban is jobban boldogul, így, ha ő vonul be, talán minden másképp alakult volna, erre azonban egyrészt nem gondolt, másrészt, ha gondolt is, mindjárt hozzátette, a találékonysága Rudi mellett ugyancsak elkelt, hogy mást ne mondjunk, például a feketepiacon.

A viszontagságosan megszerzett kabát Ábel rátermettségének újabb bizonyítéka volt, és kicsinyesség ide vagy oda, a tény, hogy Rudi pontosan aznap szánta el magát a végzetes tettére, amikor ő az érdekében ekkora sikert aratott, személyes büszkeségében sebezte meg. A kisnövésű öccsre szánt kabát ráadásul pocsékba ment ily módon, Jóska talán még úgy-ahogy felcibálhatta volna, ő azonban nála vállasabb, de egy fejjel magasabb is volt. Nem tehetett mást, úgy döntött, a ruhadarabot, ha tetszik, ha nem, Rudi hordja majd, visszavinni a feketepiacra ugyanis még öccse visszautasításánál is megalázóbb lett volna. A kabát az asztal mellett, a széktámlára terítve, kíváncsian várakozott.

Csaba kopogása időközben dörömböléssé nőtte ki magát.

– Tudja a senkiházi, hogy itthon vagyok – állapította meg Ábel.

Az ablakpárkányon gyülekező macskák egyetértően dorombol tak. Sosem szívelte őket, Rudira való tekintettel azonban kegyelmezett nekik, még azt, hogy *sicc, te rühös dög!* sem kiáltva, csak amúgy kompromisszumkereső hangon vetette fel, valahányszor az udvaron vagy a kapuban beléjük botlott. Eltűrte, még ha tiltotta is, hogy öccse zsírban sült krumplit és kenyérhéjat vigyen nekik, az állatok azonban messziről elkerülték. Van eszük a bestiáknak, pontosan megérzik, ha valaki nem szenvedheti őket. Most mégis lágyan huppantak a szemközti fáról a kiszáradt muskátlik közé, egymást kerülgetve, farkukat magasba emelve dörgölőztek az ablaktáblának, vagy szorították az üveghez rózsaszín orrukat, maszatolásukkal homályba borítva az egyébként is sötétedő kilátást. Ábel erre sem szólt semmit, tűrte, ha kedvük tartja, hadd búcsúzzanak el Ruditól.

Amíg azt latolgatta, ajtót nyisson-e, legalább, hogy most aztán tényleg elküldje Csabát a jófenébe, a lépcsőház zsivajjal telt meg. Ajtócsapódásokat hallott, kacagást, izgatott zsongást, de még a pohárcsilingelés is egyre kivehetőbben hatolt be a lakásba. Nem sokkal ezután dalolni kezdtek, borzasztó hamisan, de egyben szörnyű vidáman is, ő pedig már-már végérvényesen megadta magát a kísértésnek, hogy a folyosóra kitekintve megállapítsa, mi okozza a szokatlan örömöt, amikor a távolból felharsant Szabóné hangja. Az öregasszony egyenesen őfeléje tartott, egyre közelebbről és egyre vérmesebben biztatva Himmel Csabát, hogy, úgymond, ne adja fel, legyen férfi, ne hagyja magát, a szózatot pedig a közeledés tempójában, kibírhatatlan botkopogásal nyomatékosította. *Az ilyen hírtől a halottnak is fel kell támadnia,* tette még hozzá, bár az, hogy a halott alatt anyjukat érti, akit egykor a szent emberek megátalkodottságával bálványozott, Rudit, esetleg Jóskát, vagy netalántán a síri csendben hallgatózó Ábelt magát, a lakásba elérő hangfoszlányokból nem derült ki egyértelműen.

Himmel dörömbölése ezzel egyidejűleg pökhendi ritmusra tett szert. Szabóné lépései távolodni kezdtek, mégpedig lefelé,

atyaúristen, ez az udvarra megy, gondolta Ábel, *mekkora ripacs,* kisvártatva pedig csakugyan felharsant az ablak alatt a kántálás:

– Hallja! Hallja! – Ő pedig már hogyne hallotta volna, hiszen akkorra minden érzékszervével az öregasszonyra összpontosított. Hogy ura legyen a helyzetnek, az ablakhoz indult, egyszer és mindenkorra véget vetni a méltóságán aluli cirkusznak, mély levegőt vett és kihúzta magát, de Szabóné ezt vagy nem látta, vagy egyszerűen figyelmen kívül hagyta, mert abban a pillanatban, amikor Ábel kezét az ablakkilincsre tette, az üveg másik oldalán egy cipő döndült. (*Ez a lichthóf a bérházunk szíve* – zárta le a vitát nemrég, amikor néhány lakó szóvá tette a falak közt visszhangzó állandó trécselést, Szabóné, a dülledt szemű, trécselésben úgyszintén vétkes Kovácsné pedig buzgón bólogatott. *Ha így állunk, akkor a mi konyhaablakunk bizony a ház magába forduló tekintete* – dörmögte Ábel a bajsza alatt, de azért éppen eléggé hangosan. Ennek a tekintetnek vágódott most neki a szétjárt, fekete lábbeli, végképp megriasztva az amúgy is egyre nyugtalanabb macskákat, akik, miután a fáról sikeresen az ablakpárkányra vetették magukat, szemlátomást rájöttek, hogy a visszaút korántsem lesz ennyire akadálytalan.)

Kitárta az ablakot és a mezítlábas öregasszonyra nézett, az pedig, amint meglátta, újult erővel kezdett rá.

– Legyen magában belátás – kárálta, majd megtoldotta: – Hát nem érti, hogy nem lehet ilyesmit csinálni?

A macskák a váratlanul kinyíló ablakot mint szorult helyzetükből való kiutat értelmezték, és egyenként huppantak a konyhapadlóra. Ábel minden huppanásukkal újra – bár igazság szerint egyre tompábban – hallotta, ahogyan öccse a mélyben elterül.

Amikor aztán az utolsó állat is biztonságosan földet ért, ő pedig az öregasszonytól a konyhát ellepő macskák felé fordult, látnia kellett, hogy közülük több is tündöklő mintát hordoz a

homlokán, mintha a Rudiból kipattant csillagok őbeléjük költöztek volna át, és ennek hatására végképp megenyhült. Az állatok, ahelyett, hogy kibocsátásért nyávogva az ajtóhoz iszkoltak volna, ellenpontozandó egyúttal a kívül zajló dínomdánomot, ellágyulásán felbátorodva a tölgyfa asztalhoz vonultak, olyan önbizalommal, mintha a járást régről ismernék, de ebből persze még képtelenség volt eldönteni, hogy Ábel minden igyekezete ellenére, amellyel őket a lakástól, és főként a konyhától igyekezett távol tartani, valóban vendégeskedtek-e már korábban náluk, vagy éppen csak belakják az új terepet, a megszokás és remény azon keverékével, amely a négylábúakra jellemző természetes állapot.

A ház urára immár ügyet sem vetve szökkentek egyenként a székre, onnan meg az asztalra, hogy még egyszer, minden bizonnyal utoljára Rudihoz dörgölőzzenek (hacsak Szabóné azzal a bizonyos mondattal, amellyel sikerült Ábelt végképp felbőszítenie, nem jövendölt mégis igazat – ennek azonban egyelőre nem látszott jele). Dorombolva törleszkedtek a kiterített testhez, pufók arcát, kolbászujjait rágcsálva a pokrócon át, egy kövér, cirmos kandúr pedig egyenesen Rudi mellkasára kapaszkodott, és hájától lomha mozdulatokkal, ügyetlenül mosakodni kezdett. *Ki érti, hogyan hízhat el egy macska ennyire. Ha ugyan ki nem herélték,* Ábel hallott már ilyesmiről. Főként gazdasszonyok körében dívott az új eljárás, amely nemcsak az éjjeli koslatásnak volt hivatott elejét venni, de az állat gömbölyű, kölyökded idomainak megőrzésében is hatékonynak mondták, a túlsúly pedig, mint az köztudott, embernél-állatnál fiatalos, pajkos jellemhez vezet.

Ábelnek a macskák bánata láttán be kellett látnia, hogy közös halottjuk van. *Illene valamivel megvendégelni a társaságot,* jutott eszébe, *tarthatnánk egy előrehozott tort, ha már idelábatlankodtak,* az ötlet pedig megmosolyogtatta. Mindazonáltal, gúnyolódás ide vagy oda, képzeletben számba is vette, mi maradt, amit

felszolgálhatna: molyos dióbél, némi gyertyaviasz, ünnepre tartogatott pár szem kockacukor volt az almáriumban, kenyér, szárított borsó, egy harapásnyi sajt és papírba tekerve egy kevés füstölt hús, csupa olyasmi tehát, ami vagy egyáltalán nem volt alkalmas, vagy éppen túl jó lett volna a vendégeinek. Pedig időközben tényleg kedve támadt a faló macskák társaságára, szívesen látta volna, ahogy apró orrukkal, finomkodva bökik meg az eledelt, mielőtt bölcs eltökéltséggel falni nem kezdenek. Csak hát mit tegyünk, ha ugyanazt szeretik ők is, mint Ábel. *Egeret csak nem vadászhatok nekik,* zárta le magában a fontolgatást. Ehelyett kihasználta a kopogásban hirtelen beállt csendet, hogy az ajtóhoz sántikáljon és méltóságát megóvva kinyissa azt.

– Megemberelte magát – jelentette egy teasüteménnyel a markában Szabóné. Kovácsné és Baloghné hatalmas szeretettel dongták körül. A lépcsőfordulóban kockás pokrócot terítettek le, közepén piknikkosárral, és úgy tűnt, valamivel minden szomszéd hozzájárult az ünnepséghez: fonott kalácsok, csirkecombok, gyümölcsök maradványai hevertek szerteszét a földön hagyott tányérokon. Néhány lakó a lépcsőkorlátnak támaszkodva, harsány egyetértésben diskurált. Maszatos gyermekek csimpaszkodtak beléjük. Az apróságok közül többen kergetőztek, két öregasszony egymásba karolva újra dalra fakadt. Csaba, aki azóta helyet foglalt a küszöbön, most boldogan felpattant, karját ölelésre tárta, majd viszonzás hiányában sietve leengedte, bekukkantott a konyhába és elismerően bólintott, hogy ezek aztán pompás állatok.

– Na mit akar? – kérdezte Ábel, mire az tündöklő tekintettel felelte, hogy amit mindenki, koccintani.

– Mit mondjak, jókor jutott eszükbe – de Csabából akkor már dőlt a szó. Hiszen a versailles-i kastélyban még a vártnál is kedvezőbb döntés született, de hát éppen ideje volt már, hogy a magyar nemzet érdemei szerint, győztesként kerüljön ki a történelem útvesztőiből, ez alatt pedig nemcsak a háborút, de az azt követő tárgyalásokat is érteni kell, amiért köszönet illeti egyrészt államférfiainkat, másrészt a hazát oltalmazó összes szenteket, harmadrészt pedig, és nem utolsósorban az elmúlt, véráztatta években velünk vállvetve harcoló kisebbségeket, akik – különösen a csehek és románok – támogatását szembeszökően élveztük politikai céljaink elérésében. Most, hogy álmunk ily szépen megvalósult, polgári és hazafias kötelességünk tehát a múlt sérelmeit végleg feledve, kart karba öltve, együtt vigadni.

Az okfejtés ideje alatt Ábel tekintete mindvégig a kis mokány csökött vállára tapadt, de persze, ha teste zsigerből tiltakozott is, fájón, tűpontosan tudta, mi következik. Aztán a nap emlékére, amelyen a hatalmas döntés megszületett, megszüntetve Európában minden további gyűlölséget, öldöklést és háborút, leemelte a széktámláról és a győztesek szerénységével, némán Himmel Csaba kezébe nyomta a kabátot, amit az fejét lehajtva, köszönettel elfogadott.

Berniczky Éva

CITOYENEK A FRIED-PALOTÁBAN

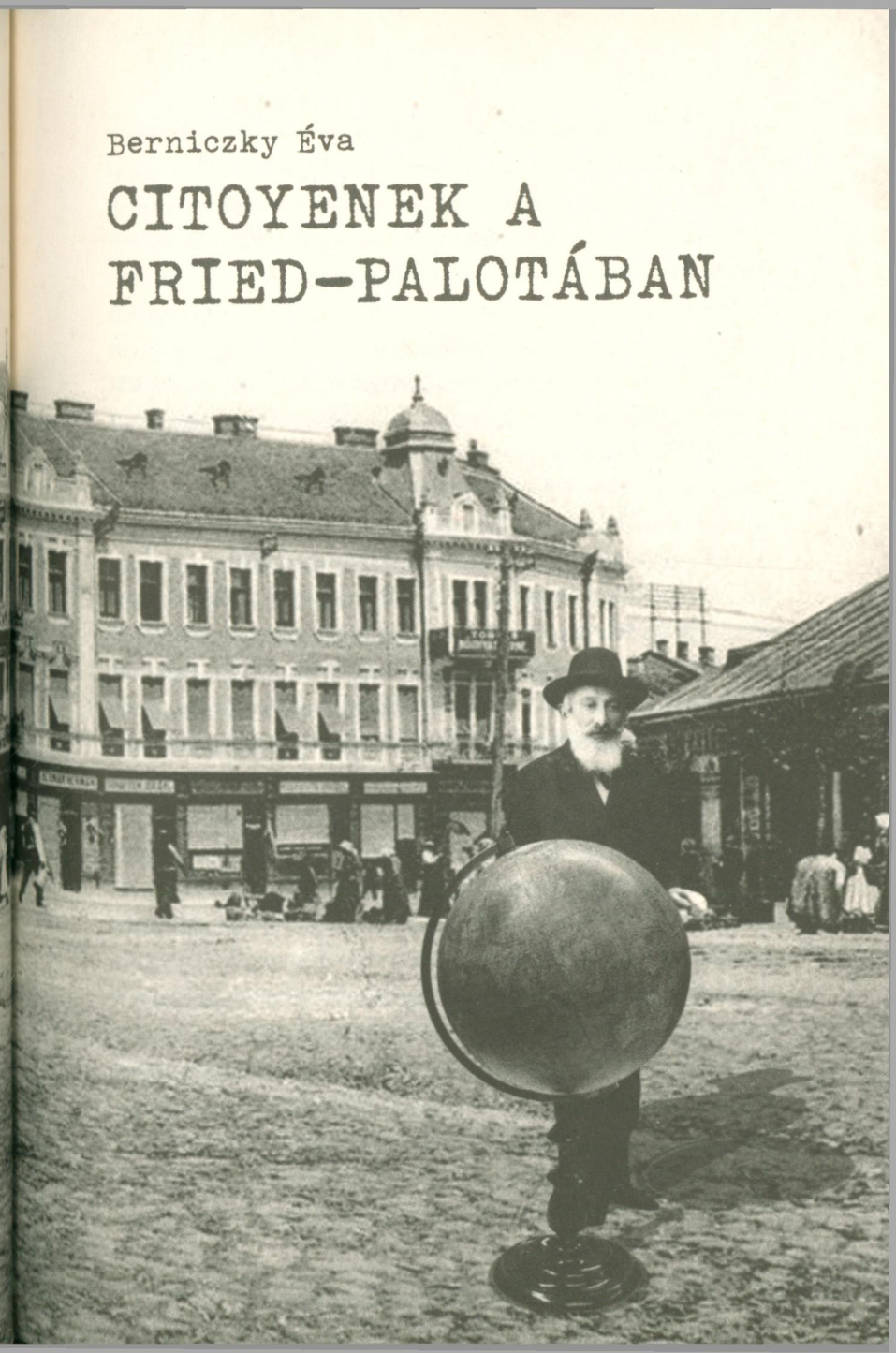

A városlakók lázasan készülődtek. Semmi sem tarthatta volna otthon őket. Szerencséjükre az időjárás is az alkalomhoz illően alakult. Míg Budapestre borongós szürkeség ereszkedett 1920. június 4-én, addig Ungváron, a kis Párizsban, akárcsak a francia főváros környékén, hét ágra tűzött a nap. Persze leginkább a helyiek emlegették erős túlzással kis Párizsként lakhelyüket. A valóságban az Ung-parti város legmeghittebb negyede sem sugározta a jellegzetes párizsi vonzerőt. Az itt élők közül kevesen jártak Párizsban, de különben sem zavart senkit az ártatlan nagyotmondás. Áradtak visszafoghatatlanul a városlakók. Ezeket az egyszerű, ám büszke lelkeket nem lehetett hátraparancsolni. Hajthatatlanul gondoltak többet városukról, mint amennyit valójában ért. Így próbáltak elégtételt venni a sokszor bántó lekicsinylésért, ahogyan vidékükről beszéltek távolba szakadt testvéreik. Ettől a naptól viszont esélyt reméltek, hogy azzá váljanak, akiknek hitték magukat, saját mítoszuk fennkölt szereplőivé.

Miután mindenkihez eljutott a változás híre, a szokásos gyülekezőponthoz igyekeztek a Szobránc utcára. A megyeháza magasságában sokukat végleg elragadta a hevület, nem adhatják alább, nem, nem, soha, fogadkoztak. Úgy vélték, hogy ebben a nem mindennapi pillanatban nem járulhatnak máshová, mint városuk legpompásabb épülete elé. Kizárólag az mérhető most hozzájuk. Egyszer csak valaki a megyeházánál is méltóbb pont nevét sikoltotta.

– A Fried-palotához, emberek, gyerünk a Fried-palotához!

Nem rettentek vissza a velőtrázó hangtól, a félelmet ezúttal meghagyták a jövő árváinak, akikre évtizedekkel később sikerül csupán ráijesztenie a sötét világnak. Válaszul nevetés hullámzott végig az egybegyűlteken, az ötletet mégsem vetették el. Rövidesen el is indultak a túlpart irányába. Mire kiértek a folyóhoz, tovább fokozódott a jókedvük. Bár a néhány éve telepített

szakuracsemeték már elvirágzottak, a meneten az elmúlás sem foghatott ki. A hegyeken átbukó és hosszú ideje a városra szabadult fönszél meg-megragadta a földre hullott rózsaszín szirmokat, konfettiként pörgette, vidáman kísérte a vonulókat. Izgatottan keltek át a gyalogjáró hídon, az Ung túlpartján aztán hamar megérkeztek a Kossuth térre, a Fried-palota elé. Milyen jól tették, hogy idejöttek, veregették lelkendezve egymás vállát. Mélyre szívták a száraz meleg levegőt, és szinte azonnal átlényegültek hétköznapi emberből győzelemittas históriacsinálóvá. Úgy festett, senkinek a forrongók sorában nem akadt józan történelemtanára, aki kétségbeesetten észre térítse őket, azt sóhajtva:

– A történelem lidércnyomás... Várom, hogy felébredjek.

Éppen ellenkezőleg, láthatatlan erők segítették, emelték a naiv tanítványokat, akik szinte a bőrükön érezték előkelőségüket. Különleges státusukat e percben nem más, mint a már megépítésekor műemlékgyanús kolosszus, a Fried-palota hitelesítette. Egyelőre nem kívántak belegondolni abba, jobb vagy cudarabb évek következnek-e ezután. Senki földje – ízlelgették a reggel óta futótűzként terjedő hírt. A miénk, rikkantotta el magát időnként a lelkesebbje. Senki fiai és senki lányai egyre kidolgozottabb ritmusban válaszolgattak egymásnak. Mindig más nyelven szakadt fel valakiből az elfojtott indulat. Hol ruszinul, hol magyarul, hol németül, hol jiddisül, hol ukránul, hol szlovákul, hol lengyelül. A sokaság pedig az előkiáltó nyelvén szajkózta újra és újra, a miénk, a miénk. Ezúttal senki nem írta elő számukra, hogyan szólaljanak meg. A bennük éledő történelemittas hang azt súgta, mindenképpen támogatniuk kell azt, aki helyettük kiáltott. Mindegy, milyen nyelven teszi. Az egymás mellett skandáló Miravcsik, Pricsinyi és Makuk, és Vaszilka doktor Rabárral egy dologban halálosan bizonyos volt. Az, hogy a csehek-szlovákok és a románok területéhségükben egymás torkának ugrottak a tárgyaló-

asztalnál, s mire befejezték a marakodást, pechjükre ki is csúszott a kezükből ez a sokat próbált vidék, igazi elégtételt jelentett mindannyiuk számára, és bizakodással töltötte el az önállóságot nyert polisz lakóinak szívét.

A nyertesek eufóriájában érkeztek meg és cövekeltek le az impozáns épület elé. A férfiak hatalmas elvárással, az asszonyok párás szemmel meredtek a Fried-palotára. Mintha a hatvanhat ablakos monstrum, az emeletenként tizenkét, összesen huszonnégy lakásával és tizennyolc földszinti üzletével, irodájával minden aktuális és eljövendő álmuk beteljesülésének lehetőségét kínálta volna fel. A bűvös számok garantálták számukra, hogy az elkövetkező mese róluk szól, senki másról. Ha bárki azt firtatta volna, hogyan olvasták ki a hatvanhatból, huszonnégyből, tizennyolcból a szerencsésjüket, jobb sorsukat, biztosan dühbe gurulnak, vagy alaposan ellátják a kételkedő baját. Legalább annyira, amennyire elegük lett az életüket és halálukat örökösen megkeserítő kivárás és alkalmazkodás elválaszthatatlan kettőséből. Egyszerűen az új világ rendje szerint szerettek volna élni. Dixielandet és bluest hallgatni, sztepelni és charlestont táncolni. A lelkük mélyén arra vágytak, hogy Coco Chanel szabadítsa fel lányaikat és fiaikat rideg, szegényes és kényelmetlen gönceikből. Együtt kívántak tombolni a nyárral. A nők szerették volna a nagy fekete búbánatot egyszer s mindenkorra lecserélni arra a csinos kis feketére, abban hódítani, nyakukban hosszú fehér gyöngysorral. A férfiak pedig örökre felejtették volna már a goromba anyagú katonazubbonyokat, szívesebben öltöttek volna kellemes tapintású tweedzakókat, hogy abban flangálhassanak, udvarolhassanak gondtalanul. És ebben a felajzott órában odalett a városiak messze földön híres mindenkori szelídsége, odaadása. Vadakká váltak és befoghatatlanokká. Félelmetes hangjukban ott zúgott-recsegett a majdani szabad rádió, szemükben vészesen ragyogott a borzalom leleplező készüléke, a modern világ.

Ezzel szemben, amikor megérkeztek a térre, nem a vadak királya fogadta őket, hanem egy közönséges halandó, Fried Ignác, a palota tulajdonosa. Középen elválasztott haját zselével formázta, úgy fésülte szorosan a fejére. Bármennyire is lenyalta a frizuráját, egy tincs semmiképpen sem akart engedelmeskedni. A kisfiús fürtöcske kiszabadult és mulatságos taréjként konyult le a nem éppen magas homlokra. Az idesereglettek mégsem mosolyogták meg miatta az alacsony, köpcös férfit. Miért tették volna? Hiszen azzal sem foglalkoztak, hogy miből lett mágnás a hétköznapi kereskedő ilyen hirtelen. Az első látásra jelentéktelen ember nimbuszán egyébként sokat javított divatos, sötétkék öltönye, hajszálcsíkos zakója a kétsoros gombolással és kifogástalan nyakkendője, bőrcipője. Ha már ilyen nagylelkűen díjazták szónokuk megjelenését, kénytelenek voltak felülkerekedni zavaró gesztusain is. Fried Ignác gyerekes félszegséggel szorongatta kezében a kalapját. A nyakán idegesítő gyakorisággal rándított egyet, fejét gúnárosan sziszegve húzta ki a vállgödörből, hogy félénken újra visszaejtse ugyanoda, ahonnan nagy bátorsággal kiszabadította. Hallgatóságát azonban ez a nevetséges mutatvány sem ábrándította ki. A jól öltözött kereskedő inkább azzal a képességével vált számukra fontossá, amelynek köszönhetően egyenesen lelkük legrejtettebb zugolyába látott. Hát megtartotta nekik azt a beszédet, amit hallani akartak. Szavaitól az emberek elhitték, hogy eljött az ő idejük, mert ők jobbak, tisztábbak, előkelőbbek a környező országok lakóinál, s most, hogy szabadon dönthetnek sorsukról, megmutathatják, mire képesek.

Fried Ignác azon nyomban demonstrálta az elhangzottak mélységes igazát. Hadd lássa a legkételkedőbb is, neki mindenki egyformán számít. Ezt bizonyítva inasai kisvártatva tombolajegyeket osztottak szét, a legágrólszakadtabbak markába is dugtak egyet-egyet. A lekenyerezettek pedig, kezükben tombolájuk-

kal üdvrivalgásban törtek ki. Nemcsak a vállukra emelték Fried Ignácot, hanem a magasba is dobálták, ügyesen el-elkapták, és mindeközben végeláthatatlanul éljenezték. Aztán az épület ünneplésébe fogtak, de nem valódi nevén éljenezték, hanem azt üvöltötték torkuk szakadtából, hogy Frei-palota, Frei-palota! Néhány Amerikából hazakeveredett ácsorgó pedig azt: Free-palota, Free-palota! Fried Ignác ezen egyáltalán nem háborodott fel. Miért is ne lennének az úttörői annak, hogy ezután minden hatalomváltáskor megváltoztassák városuk utcáinak, tereinek, villáinak, templomainak neveit? Miért ne tisztelnék meg kitörő szabadságukkal a Fried-házat, miért ne vinnének bele a váratlan történések vadonatúj életet? Inkább tovább tüzelte a kiabálókat, rajta, űzzék el a rossz szellemeket, fordítsanak a lenyűgöző épület tragikusan induló sorsán.

Neki nincs mit vesztenie, folytatta félbehagyott beszédét. Síri csend lett hirtelen, mindenki Fried Ignácra figyelt, aki a jelenlévők valamennyi nyelvén előadta mondandóját. Mire palotája felépült és teljes pompájában uralta a teret, addigra boldogtalan tulajdonosa elveszítette feleségét és egyetlen fiát. És ha az irgalmatlan fájdalom kevésnek bizonyult volna, spanyolnátha írta felül a Kőműves Kelemen-i fátumot: viharos gyorsasággal pusztította el háza huszonnégy bérlőjének teljes családját. Pedig Fried Ignác minden tőle telhetőt megtett. Olyat is, amiért később megvetette magát. Holott nem hitt a babonákban, belement a rá erőltetett szertartásba. Addig duruzsolták fülébe a hitközségbeliek, hogy egyedül a temetőben rendezett esküvővel állítható meg a halálos járvány, hogy félretette a józan eszét. Nehéz szívvel, de megfogadta tanácsukat, ha így győzhető le a betegség. Felállították a chupát a temetőben, az alatt mondta ki a boldogító igent a lánya, Margit és ügyvéd párja. Egyetlen szépséghibája volt a járványűző egybekelésnek, hogy a legnagyobb jóindulattal sem

nevezhették szegénynek sem a menyasszonyt, sem a vőlegényt. Legalább félárva a lányka, dicsérgették a hitközségben a halálra rémült arát. Mennyivel szerencsésebb lenne, ha legalább nyomorék volna, bizonygatták mások. Teszem azt, sánta a menyasszony, vak, esetleg félszemű, de legalább süket a vőlegény. Nagyobb lenne az áldozatfelmutatás, s akkor természetesen a könyörületesség is az egekig nőne. Azzal próbálták kiköszörülni a szegénységen esett csorbát, hogy a kántor magával hozta a templomi gyermekénekkart. A szertartás végén pedig szilvóriummal kínálták meg a jelenlévőket. Egymás után ittak ugyanabból az egyre homályosabb pohárból. A hitbuzgók nem engedték, hogy Friedék elővegyék a finom metszett poharakat. Kizárt, vitették ki felháborodva a temetőből a dobozokat a márkás serlegekkel. Hová lesz a beszámítható nyomorúság? Hogyisne, még úgy találná a magasságos, nem ér az egész ceremónia, hiszen ezek itt kőgazdagok. A mulatozással is csínján kellett bánniuk, szombat beállta után nem folytathatták. Azzal riogatták a násznépet, jól vigyázzon, mert előfordult, hogy a vallási törvény megszegéséért a föld nyelte el a lakodalmazókat.

Erről biztosan sokan olvastak az újságban, s nem akarták elhinni. Pedig ő rá a tanú, való igaz, így esett az esküvő a temetőben. A járvány pedig néhány nap múlva alábbhagyott. Azért ne vessék meg túlságosan érte, továbbra sem hisz a halálnak felszentelt ceremóniában, szorongatta zavarában kalapját a boldogtalan apa. És mint aki vezeklésből szeretné mind a botorságát, mind a hitetlenségét jóvátenni, intett az inasoknak, akik egy kerekeken gördülő, földgömböt formázó óriási üvegtartályt gurítottak elő. Rá volt metszve valamennyi földrész, a Senki földje és azon a Fried-palota. Az egybegyűltek sokasága meggyőződhetett arról, hogy a tulajdonos véresen komolyan gondolja mindazt, ami itt publikussá vált, s azt is, amit perceken belül ki fog hirdetni.

Üresen konganak palotájában a bérlemények, de végre kisorsolják, ki költözhet be újdonsült lakóként, hangzott el, amire a tömeg örömujjongásban tört ki.

Az óriási hangzavarban a fehér kesztyűs kereskedőinasok alaposan megforgatták a földgömböt, nehogy csalás vádja érje a főnök urat. Két gyerek, egy kislány és egy kisfiú, felváltva húzta ki a nyertes számokat. Mígnem kisorsolták mind a huszonnégy bérlőt. A sokaság valamennyi tagja meg volt győződve arról, hogy Fortuna a legérdemesebbeket emelte ki közülük. Nem zúgolódtak, semmilyen kifogást nem támaszthattak a széles merítésből kikerülő családokkal szemben, akiket a megtiszteltetés ért. Nyilvánvalóan a legalkalmasabbaknak találtattak arra, hogy a jelenlévők előkelőségét reprezentálják. Végül is ezen a napon lélekben valamennyien beköltöznek a bérpalotába. Mostantól bárki közülük méltóvá vált erre. Azok, akiknek a számát kiáltották, előre jöhettek, hogy feliratkozzanak a listára, amely alapján Fried Ignác elkészítetheti új bérlői részére a névtáblákat. Libasorban járulhattak az írnok elé: Fundánics, Pricsinyi, Hajas, Gyurik mester, Teofánia nővér, Miravcsik, Hura Miska, Csiszlákék, Toronyiék, Gubi Mari, Semjén Janó, Teliga Elek, Svitkóné, Liszicin, Sztegura, Kalabiska, Forintos, Száki, Szemetkovszkiék, Pritula, Hergó, Holovács doktor, Sirochman, Kacsala bácsi. És Fried Ignác utólag sem húzott ki senkit származása vagy foglalkozása, kora, netalán neme miatt. Így állt volna össze a huszonnégy lakás lakóinak sora, ha a sokgyerekes (és ismét várandós) Svitkóné nem dönt másként. Ő azonban elegendőnek találta a jelöltségét. A tizenegy gyerekes hősanya magától a megtisztelő deputációtól elemelkedett a földtől néhány centire. Felkínált lehetőségét pedig villámgyorsan eladta jó pénzért Dr. Szakadati Elemérnek. A többiek észre sem vették, amint az asszony helyet cserélt vele a sorban. Ahogyan az sem tűnt fel senkinek, hogy Kacsala bácsi is

azon nyomban megvált a szerencséjétől. Mert miért törekedett volna a hatalmas épületbe, amikor a testét egyébként is jókorára növesztette az elefantiázis. A nagy volumenű dolgok ezért érthetően riasztották. Ezekben a sorsfordító pillanatokban is inkább bízott az összeilleszthető apróságokban, olyanokban, mint egér és dió. Tapasztalata szerint a testén kívül eső részleteken igen sok múlott. Különben, mióta kóros iramban nőttek tagjai, ereiben pedig a vérnyomása, beérte falatnyi tragédiákkal, amelyek közelében játszódtak ugyan, de aránytalan mérete miatt közvetlen szereplőjükké nem válhatott. Tökéletes kívülállóként maradt el saját korától. Most is észrevétlenül lassult le az előrehaladásban, végül megfordult és visszacsörtetett oda, ahonnan elindult. Az ormótlan férfi megbocsátható módon parányi tusákra vágyott. Az töltötte el határtalan biztonsággal, hogy a lekicsinyített viaskodást addig nézheti, ameddig jólesik, mert bármikor eltakarhatja hatalmas tenyerével. Mit kezdett volna az elnyert pazar, tágas bérleménnyel, ahol bizonyára nincsenek egerek, vagy ha előfordultak is, rég kiirtották valamennyit. Kacsala inkább az éppen mellé keveredő Mucsicskának, városuk aranylábú focistájának markába nyomta a nyertes tombolajegyét. Hajrá, UAC, tisztelgett a kis csenevész fiatalember előtt, s felé nyújtotta elefántfülnyi tenyerét. A betakart Mucsicska pedig vette a lapot, ha ilyen szerencsés, hogy egykori edzőjétől hozzá került az a bizonyos első futball-labda is Budapestről, kutya kötelessége előrevinni a csodapalota sportvonalát.

Miravcsikék léptek ki elsőkként a tömegből, vezették a bérlők sorát. A nyomda és könyvkötészet tulajdonosa a feleségével, Olcsváry Jolánnal, a Zahari úti üveg-, porcelán- és kerámiakereskedés tulajdonosnőjével ment legelöl. Az asszony szótlanul vette tudomásul a családjukat ért kitüntető tisztességet. Szenvtelensége azonban igen rövid ideig uralta arcát, addig, amíg hátra nem

fordult. A tekintete, amellyel a kisorsolt szedett-vedett társaságot felmérte, annál inkább beszédesre sikeredett. Szerencsére a mögöttük haladók észre sem vették, hogy átnézett rajtuk. Olcsváry Jolánnak csupán az álla hegyeződött meg, s ez a furcsa ceruzavég egy szinttel feljebb rajzolta fejének körvonalát a mögöttük haladókénál. Hiába furakodott előre Pricsinyi, hogy mellettük fontoskodjon. Ugyan, mennyit emelhet a színvonalon, mindösszesze egy városházi lóti-futi, nyelte le elégedetlenségét az asszony. Az is kevésnek bizonyult, hogy utolérte őket a kamara jó nevű ügyvédje. Szakadati Elemér finoman férje és közé ékelődött, bizalmaskodva karolt beléjük. Eljött a mi országunk, kedveseim, súgta a fülükbe. Szemmel láthatóan végtelenül elégedetté tette, hogy ebben a színpompás nációjú formációban vihet új praxist. Szó, ami szó, az emeleteken gazdagon képviseltette magát a társadalom valamennyi rétege. A földszinti üzletek fölé, az első emelet lakásaiba költözött a boncnok, a hivatalnok, az újságíró, a szabómester, az irgalmas nővér, a nyomdatulajdonos, a csapos, a boltos, a földműves, a konzervgyári örömlány, a vízművek főelzárója és a futballista. Fölöttük kapott helyet a kakasszállító, az ügyvéd, az őrszem, a műfordító, a bádogos és késdobáló, a seftes, a szobafestő és mázoló, a suszter, a buszsofőr, a fogorvos, a koporsókészítő, az emigráns családja.

Fried Ignác új bérlőivel ismerkedve a férfiakkal lekezelt, a nőknek kezet csókolt, a gyerekek fejére barackot nyomott. Jó gazdaként külön-külön valamennyi családot végigkalauzolta a birodalmán, ezt követően pedig az irodájába invitálta őket, ahol is megejthették a szerződéskötést. Minden ment gördülékenyen a maga útján.

Miravcsikné például a későbbiekben sem mondott le fene nagy előkelőségéről. Bár már akkor sejthette, hogy nem lesz könnyű dolga, amikor a bérlők sorában felfedezte Mucsicskát.

Városuk büszkesége eddig is szomszédja volt a Zahari úton, úgy látszik, nem szabadulhat meg tőle. Igaz, nyugtatta magát Miravcsikné, legalább a látvány, amikor a Fried-palota függőfolyosóján első ízben kényszerül majd Mucsicska csupasz vézna lábszárait megtekinteni, nem éri felkészületlenül. Mert nem kétséges, hogy a focista új lakhelyén is szokásához híven alsónadrágban és atlétában cipekedik reggelente. Meg-megáll, az eget kémleli, majdhogynem szögmérővel állapítja meg a folyosóra eső sugarak helyzetét. Ahogyan azt az egykori lakása előtti körfolyosón tette, úgy a csodálatos Fried-palotában is azon lesz, hogy milliméternyi pontossággal kövesse a napot cserepeivel. Miravcsikné pedig természetesen itt sem viselkedik másként, mint ez idáig. Egyszerűen szemet huny, így továbbra is elkerüli a figyelmét, milyen növénnyel ered a fény nyomába lakótársa. Az asszony a jól bevált undorral fordítja el a fejét, miközben megpróbál olyan semleges benyomást kelteni a mellette elhaladóban, mintha ő, a tisztes úriasszony, életében nem látott volna vadkendert. Ajka megvetően biggyed le, mint akinek a mariskáról csak lomha cselédje jut az eszébe. Ha megkérdeznék tőle, minek volt tanúja ezekben a kínos percekben, valószínűleg készségesen azt válaszolná, ő aztán nem tapasztalt az égvilágon semmi rendelleneset. Miért is tapasztalt volna, ez egy rendes ház, feddhetetlen lakókkal. Mi, kérem, nem értünk a botanikához. És valóban, Mucsicska bízhatott abban, hogy derék szomszédai ezután is kellőképpen fényesre mossák, s változatlan eleganciával tengetik életüket a körülöttük uralkodó kikezdhetetlenül nagy stílben, még ha beköltözésükre virradóra tűz is üt ki a sérthetetlennek elkönyvelt Fried-palotában.

Pontosabban a földszinti legszélső festéküzletben. Szerencsére a tűzoltók urai voltak a helyzetnek, megmentették a pompás épületet. Amikor behatoltak és elvégezték a szokásos vizsgálatot, akkor derült ki, hogy valami elvetemült alak az üzlet alat-

ti pincén át betört a festékboltba, ahol is, vagy akarattal, vagy gondatlanságból, tüzet okozott. Mivel abban a helyiségben nem lelt kedvére valót, kifúrta a falat a szomszédos üzlet felé. A lukon átjutva egy gépgyári irodában kötött ki. Sajnos ott sem talált semmi értékeset, ezért tovább fúrt, így haladt üzletről üzletre, mígnem az üzletsor végén egy csemegekereskedésbe nem lukadt ki. Addigra már nagyon elkeseríthette akciójának hiábavalósága, ezért jelentettek számára akkora lelki támaszt a nyalánkságok. Különben sem fordulhatott vissza, hamar utolérte és útját állta a saját maga gerjesztette tűz és füst. Kétségbeesésében, némi vigaszt keresve zsebeit megtömte csokoládéval, pralinéval, úgy mászott be a kirakat alatti szekrénybe, ahol végre nyugalomra lelve, önfeledten majszolta a finomságokat. Egészen addig, amíg meg nem zavarták ártatlan foglalatosságában. Ott találták meg ugyanis a tűzoltók és a rendőrök Sulha Miklóst, aki huszonnégy órája se volt még, hogy szabadult az ungvári ügyészségi fogházból. Most újra bilincs került a kezére, a rendőrök vezették ki a csemegekereskedésből.

A palota lakóit elővigyázatosságból a tűzoltók jó időben kiterelték a térre. Kinn ácsorogtak legalább olyan izgatottan, mint amilyen felindult állapotban tegnap a bérházba költöztek. Csak akkor sóhajtottak fel lehiggadva valamelyest, amikor a hatóságok bejelentették, sikerült a tüzet lokalizálniuk. A szerencsés végkifejletnél aztán a Fried-palota valamennyi lakója megrökönyödötten bámulta az elővezetett tizenkilenc éves suhancot. Az arca még akkor is maszatos volt a csokitól, amikor vigyorogva előbukkant fogvatartói takarásából. Azt, hogy kínjában mosolyog, vagy csúfolódásból teszi, nem derült ki. Mindenesetre a kinn várakozó bérlők ezúttal nem tagadhatták el a szégyent. Azt tudniillik, hogy ez a jelentéktelen kisegér keresztülrágta magát a megbonthatatlannak deklarált tökélyen. Az sem boríthatott fátylat az esetre, hogy a betolakodót újra börtönbe zárták. A kirakatüvegeken keresztül egyenesen a térről végigkövethető volt az egész ámokfutása, ténykedését bizonyítandó ott maradtak mementónak a lukak a falakban. A Fried-palota összezavarodott lakóközössége ezen a hajnalon kezdte gyűlölni az ismeretlent. Pedig az újság is megírta, hogy a betörő neve Sulha Miklós. Sulha Miklós, 19 éves senki földi állampolgár, aki mindössze egyetlen napig volt szabad. Ez alatt az idő alatt, amint az a csemegekereskedés üzletvezetőjének utólagosan elkészített leltárjából kiderült, megevett fél kiló csokoládét és harminc deka pralinét.

Szélesi Sándor

A VOLT-KÁVÉFOLT

Az asztal nem volt túl nagy, így nem csoda, hogy a térkép lelógott róla. Először rendre felkunkorodott a két vége, majd miután – egy-két nap kellett hozzá – kifeküdte magát, a papír a saját súlya alatt lassan, megadóan a föld felé hajlott. Kelet-Európát ábrázolta, külső hajlatain tengerkék foltokkal; országhatárokat, falvakat és városokat, hegyeket, völgyeket és folyókat, jobbról Franciaország egy csíkjával, balról a cári Oroszország nyugati területeivel, mind-mind a Nagy Háború előttről, 1914-ből. Kicsit idejétmúltnak tűnt, mert hiányoztak róla az időközben kiásott lövészárkok, a bombatölcsérek, az újonnan megalapított határállomások, rajta voltak viszont azóta lerombolt városok, felégetett falvak, felrobbantott várak.

Engem nem érdekelt a térkép, nem volt semmi közöm hozzá. Egyetemre gyűjtöttem, és takarítóként vállaltam munkát a Château de Madrid elnevezésű szállodában, Neuilly központjában. Általában hajnalban érkeztem, összeszedtem az ülésező urak után maradt szemetet, kiürítettem a hamutálakban egymásra halmozódó csikkeket és szivarvégeket, eltakarítottam a földre pottyant fekete végű gyufaszálakat, amelyekért egyetlen szmokingos gróf sem hajolt volna le. Kávéscsészék, kiskanalak, konyakospoharak és olyan kristálypoharak gyűltek össze tálcámon, amelyekből jólesik vörösbort kortyolgatni. Előttem a jegyzeteket, iratokat, leveleket, beszédvázlatokat s a dossziékat a titkárok, fogalmazók összeszedték, azokkal nem volt dolgom, nekem már csak a tárgyalások romjai maradtak. És a térkép. Ám mint említettem: a térképhez nem volt semmi közöm.

Mégis, én álltam le beszélgetni vele. Illetve a rá ömlött kávéfolttal.

Amikor valaki nyolcvan felett jár, már megengedheti magának, hogy őrültségeket beszéljen. Ráadásul nyolcvan olyan év, mint amennyi a világra jövetelem, ezernyolcszázkilencvenkilenc

óta eltelt ezen az öreg földrészen, két háborúval és megannyi gyűlölködéssel, kifejezetten feljogosítja az embert arra, hogy megőrüljön. Szóval nem kell hinni nekem.

Fogják fel ezt a történetet egy rövidke mesének arról, hogy mit okoz egy térképre kiömlött kávéfolt, ha életre kel és öntudatra ébred.

> *élet: az anyag olyan komplex rendszerű szervezettségi állapota, melyben más kémiai anyagok átalakításával önmaga fenntartására energiát szabadít fel, és az átalakítás során a kémiai anyagokat felhasználva képessé válik a homeosztázisra*

A béketárgyalások kellős közepében jártunk: decens, őszes öregurak, nagy, ápolt szakállal, keménykalapos, újsütetű politikusok vastag bajusszal és komor tekintetű, vasalt egyenruhás tábornagyok gyűltek össze Párizsban és a környékén nap mint nap, hogy Európa sorsáról vitatkozzanak. Addig ágyúdörgés kísérte a határok módosítását, ekkortól memorandumok és vég nélküli beszédek. Ezekbe a tárgyalásokba csatlakozott be hatvanegy magyar, akik ezerkilencszázhúsz elején Neuillyben kaptak szállást. A Château de Madrid folyosóin azokban a hetekben titkárok loholtak fel s alá, az étteremből vagy éppen a szalonból komor férfihangok hullámoztak elő, a szobákból tollak szorgos sercegése, írógépek kopogása, nyomdagép kattogása hallatszott ki, hajnalra azonban kiürültek a közösségi termek, és eljött a mi időnk.

Január közepén egy teljesen átlagos hajnalon a szalonban, a poharak összegyűjtésekor eljutottam a térképig, és az oda lehelyezett fehér kávéscsészéig. A gazdája az aljjal együtt tette a tér-

képre, de nem itta ki teljesen a maradékát, én pedig rosszul nyúltam hozzá; óvatlan mozdulatomra a csésze feldőlt, a tartalma pedig – igazán nem volt sok – az Osztrák–Magyar Monarchia keleti felére ömlött. Kaptam utána, de hiába, a kár megesett, és a barna kávéfolt elegánsan szétterült a papíron. Nyomban előkaptam a száraz törlőkendők egyikét, hogy felitassam a foltot, de hozzá érve látomások rohantak meg. Annyira durván és tolakodón keltek életre az elmémben, hogy megszédültem, és mint akit hanyatt löktek, elterültem a padlón.

A többiek szedtek össze. Felemeltek a földről és egy székre ültettek. Kérdezték, persze, mi történt, de mit mondhattam volna nekik? Hogy a másodperc töredéke alatt valami felfoghatatlanul és magával ragadóan gyönyörűt láttam és éreztem? Vagy hogy a kávéfolt képeket vetített belém, mint egy *cinéma* vetítőgépe?

A kávéfolt.

A kávé, mely koffein, répacukor, karbonsav, klorogénsav, nikotinsav, trigonellin és még egy sereg csodálatos dolog egyedülálló keveréke. Aminosavakat és fehérjéket is tartalmaz, ám ezeknek a csodálatos dolgoknak köszönhetően sem szokott életre kelni. Legalábbis Lyonban Victor Grignard mellett tanulva és tanítva, illetve később aktív kémikusként eltöltött éveim alatt egyszer sem láttam ehhez hasonlót.

A neuillyi események után mintegy hatvan év elteltével egy *Royal Nature*-t rázogatva így szólt hozzám a fiam kisebbik gyermeke, Eugéne:

– Papa, tegyük fel, hogy elhiszem, amit mond. Sokat gondolkodtam rajta, hogy történhet meg az ilyesmi. Olvastam ebben a lapban a minap egy új elméletet, amely a Heisenberg-féle határozatlansági relación alapul, és amely szerint lényegében a vákuumfluktuáció jelensége létrehozhat egész univerzumokat. Eléggé elképzelhetetlen persze, de amit a papa mond, azok alapján az

a kávéfolt egy másik univerzumnak az áttüremkedése volt a mi világunkba. Egyfajta kvantum-féreglyukon át.

Hümmögtem egy kicsit, majd kijelentettem, hogy számomra egyáltalán nem elképzelhetetlen.

> *kvantumfluktuáció: a vákuumban folyamatosan létrejövő részecske-antirészecske párok feltűnését nevezzük így, amelyek szinte azonnal meg is semmisítik egymást; tehát egyszer csak megjelenik az anyag a semmiből, majd pedig nyoma vész, ám bizonyos esetekben felfúvódhat; egy ilyen felfúvódó kvantumfluktuáció lehetett tulajdonképpen az ősrobbanás is, amelyben a világunk létrejött*

Eltelt legalább negyedóra, mire visszamerészkedtem a Kárpát-medencéhez. Látszott a kávéfolt, szétterjedt, s ezzel együtt halványabbnak tűnt. Töprengve álltam fölötte. A gondolataim azonban nem akörül forogtak, hogy hogyan tüntessem el, hanem hogy megérintsem-e még egyszer. Egy kollégám, akinek már nem emlékszem a nevére, meglökött kicsit a vállával.

– Léon, ne ácsorogj, nagyobb ez a szálloda annál, hogy bámészkodással lopd az időt! A térképen nem tudsz segíteni, de nézd meg, alatta le kell-e törölni az asztalt!

Igaza volt, és ezzel megoldotta a dolgot. Megcsíptem a térkép szélét, és megemeltem, hogy alá leshessek. A kávé átszivárgott a papíron, ám amikor a térkép elvált az asztallaptól, a folyadék minden fizikai törvényt megszegve visszafolyt – igen, bizony, függőlegesen fölfelé – a papír aljára.

Lassan visszaeresztettem a térképet. Hatalmas késztetést éreztem a folt újbóli megérintésére. Meg sem próbáltam legyűrni.

Mindig is vonzott az ismeretlen és megmagyarázhatatlan, pontosan azért, hogy megismerjem és megmagyarázzam. Anyám szerint ez kutató és nyitott elmére vallott.

Az Osztrák–Magyar Monarchia fölé hajoltam, és az ujjamat a folt felé közelítettem. A másik kezemmel úgy tartottam a rongyot, hogy a többiek – akik szorgosan takarítottak körülöttem – ne láthassanak semmit. Aztán finoman ráhelyeztem az ujjbegyemet a kiömlött folyadékra.

A második érintés már korántsem hatott rám olyan elementáris erővel, de még mindig túl sok volt az érzékeimnek, ezért pár másodperc elteltével elkaptam a kezem. Hátralépve megpróbáltam értelmezni mindazt, ami betöltötte a tudatomat. Fények voltak, ömlő és áradó érzés, mintha a Château de Madrid szalonja kitágult volna, és falak, formák nélkül egy fekete, sebesen száguldó folyón sodródna, ahol a habokon ezernyi sugár csillan vissza, de csak ez a hullámzó visszfény létezik, semmi más. Csak azért nem őrültem meg, mert én viszont léteztem, tisztában voltam önmagammal, és gondolataim egy pillanatra sem kavarodtak össze.

Ekkor bizonyossá vált számomra, hogy nem hallucináltam sem most, sem első alkalommal. Nem a koponyám mélyén kell keresnem a hibát. Sőt, semmilyen hibát nem kell keresnem, mert a kávéfolt akárhogyan is, de nem e világi – a szó természettudományos értelmében. Ugyanakkor magát a kávét, melynek a maradéka kiömlött, valaki megitta, tehát este még teljesen hétköznapinak kellett lennie. Úgy okoskodtam, hogy akkor vált különlegessé, amikor kikerült a csészéből. És ebben a pillanatban rájöttem, hogy az első benyomások, amelyek a megérintésével elborítottak, nem mások, mint egy újszülött nekem átadott, akaratlan reakciói az ismeretlenre.

Eugéne ugyanerre a következtetésre jutott hat évtizeddel később.

– Tételezzük fel, papa, hogy akkor és ott, a kávé molekulái között létrejött a semmiből egy részecskepár. Ez, a mai tudásunk szerint, egy párhuzamos univerzumból is létrejöhetett… Szóval megjelent, ám amikor eltűnt, nem a saját univerzumába tért vissza, hanem az univerzumok közötti térbe, ahol felfúvódott és másik univerzumot hozott létre. Valahogy azonban a kapcsolat velünk megmaradt egy féreglyukon keresztül.

– Mint egy fekete lyuknál?

– Mondjuk, csak sokkal-sokkal kisebben. Egyetlen részecske erejéig. Egy részecske itt, egy születő univerzum túloldalt.

– Akkor én nem is a kávét érintettem meg?

– Nem bizony. Bár… akár a kávé is lehetett. De azon át egy másik univerzumot. Egy határtalan kapacitással létrejött világot.

Eugéne eltöprengett.

– Ám ha létrejött egy univerzum, ami információt adott át a papának, akkor annak egy új tudattal kellett rendelkeznie.

Arra a hajnali érintésre, és a későbbi felismerésre gondoltam ott, a Château de Madrid szalonjának asztala mellett.

– Mondd azt, fiam, hogy ez elméletileg lehetséges!

– Ma még csak találgatunk, milyen volt a világunk az első másodpercekben, az első napokban. Az biztos, hogy a ma ismert fizikai törvények akkor még nem léteztek, hiszen az univerzum a fény sebességénél gyorsabban fújódott föl… Szóval lehet, hogy a korai fizikai törvényszerűségek közepette egy születő, táguló világegyetemnek van olyan jellegű kvantumállapota, ami… ami van annyira komplex, hogy úgy működik, mint egy kvantumszámítógép… és akkor öntudatra ébredhet… – Eugéne elhallgatott, és sokáig ült csöndben. Nem szakítottam félbe merengését. A dolgozószobámban ültünk, könyvek között. Ez a hely hozzászokott a magányos töprengésekhez. – Papa – szólalt meg aztán az unokám kissé erőtlen hangon. – Kaphatok egy konyakot?

öntudat: önreflexióra képes én-tudat, amely az élő szervezet ma ismert legmagasabb szintű szerveződési fokán mint agyi funkció jelenik meg; egyes elképzelések szerint hamarosan a mesterséges intelligencia fejlődése is elér ebbe a fázisba

A beszélgetésünk után eltelt pár hónap, és a menyemtől megtudtam, hogy Eugéne időközben vallásos lett. Buddhista. Mint utóbb kiderült, ez egyáltalán nem volt ritka a CERN kutatói között. Úgy tűnik, az elméleti fizikusok meglehetősen könnyen megtalálják az anyag mögött a szellemet.

– Egy kis kávét? – kérdezte tőlem Francois új menyasszonya a vasárnapi, családi ebéd után. Az étkezőben megdermedt a levegő. Tizennégy szempár meredt rám az összemaszatolt tányérok fölül.

– Köszönöm, ezerkilencszázhúsz óta nem iszom kávét – válaszoltam kedvesen. – Azaz több mint hatvannégy éve. És ezen nem óhajtok változtatni.

– Ah! – csillant meg a lány szeme. – Az a beszélő kávéfolt hajdanán Neuillyben. Hallottam róla.

Francois-ra néztem, aki alig láthatóan megvonta a vállát.

– Már hogy beszélhetne egy kávéfolt? – kérdezte Francois előző házasságából származó fia, Jean-Luc, a tányér fölül. Nyolcéves volt, őt még nem világosították fel, hogy a dédnagyapja bolond.

– Elmondom – feleltem őszintén. – Úgy tűnt, ő hall és ért engem, ha beszélek. Szája azonban nem volt, így, ha a válaszát hallani akartam, rá kellett tennem a kezem. Akkor aztán tisztán és élesen hallottam a szavait. A fülem nem, de az agyam felfogta őket.

– Érdekes – mondta Francois leendő asszonykája, szám szerint a harmadik. Az idősebbik unokám nagykanállal falta az életet és

a nőket. – Egyes halak az oldalukon húzódó neuromasztokkal érzékelik a környezetüket. Ezek a sejtcsoportok az óceán mélyén ugyanazt a funkciót töltik be, mint az ultrahang a sötét barlangban repülő denevéreknél. El tudom képzelni, hogy egy ilyen másik univerzumból áttüremkedő, mesterséges tudat egy ehhez hasonló rendszert épített ki. Talán a kávéfolt felső rétegére a maga ujjbegyéről átkerülő baktériumok segítségével. Mert persze azt sem tudjuk, hogy milyen baktériumok alkotják pontosan az ember szervezetét... Szóval a világunk egy nagy titok.

Jean-Luc abbahagyta a csokimousse leszopogatását az ujjairól, és rémült döbbenettel meredt rájuk.

neuromaszt: olyan sejtklaszterek, melyek a külső környezeti nyomás legapróbb változásait is érzékelik, és információként továbbítják az agyba

– És mit mondott az a kávéfolt? – kérdezte Francois menyasszonya. Elengedte a kávé-kérdést, és visszaült az asztalhoz.

– Francois nem mesélte el?

– Azt nem. Engem viszont érdekel.

– Papa – szólalt meg Eugéne is –, vedd tudomásul, hogy a meséd felkeltette az unokáid kíváncsiságát, és ők megpróbálják a modern tudomány fényében igazolni.

– De miért? Miért nem jó nektek, ha maradok az a félbolond öregember, akinek páran hisznek?

A lányom, az én hatvanévesen is csodaszép kislányom, közelebb húzta a székét hozzám.

– Azért, apuka, mert maga se nem fél, se nem bolond. Viszont van egy fura története, amit mi nem bírunk hova tenni. És ha már ennyi természettudós ül a családi asztal körül, talán együtt magunknak is megmagyarázhatjuk.

Körbenéztem a családomon: ott volt a fiam és a lányom a párjaikkal, és három unokám férjestől, feleségestől, gyermekestől. Tényleg mindegyik az én habitusomat, a világ tudományos megismerésének vágyát örökölte. Drága feleségem zenei vénája talán csak a lányunokámban, Justine-ben él tovább.

– Marie-nak igaza van – bólintott Francois –, tulajdonképpen mi is érdeklődve hallanánk a részleteket.

– Kérdezett – feleltem hirtelen. Azt sokaknak elmeséltem, hogy volt egy különleges élményem fiatalkoromban, de azt sosem, hogy ez a különös élmény milyen különös momentumot jelent. Ám megöregedtem, nincs már sok hátra… miért ne mondhatnám el most?

Eugéne, akivel elég sokat beszélgettünk az utóbbi időben erről, láttam, hogy izgalomba jön.

– Kérdezett? Mit kérdezett?

– A magyarok után érdeklődött, akiknek a békedelegációja abban a szállodában lett elszállásolva. És akik azt a térképet használták, amire kiömlött...

Nagy csend fogadta a szavaimat.

– Nahát. Egy másik univerzumbeli tudat, amely önmagára ébred, a magyarokról kérdez? – tamáskodott Francois.

Leendő hitvese a vállára tette a kezét.

– Miért ne? Velük töltötte élete első napját.

Hozzám fordult. – Érdekes ezt hallani, mert oda akarunk menni nászútra.

– Hova?

– Budapestre. Mindig is érdekelt a Magyar–Osztrák Monarchia polgári világa. Mondják, persze, hogy az ötvennyolcas munkáslázadások miatt már megkopott a bája, de Budapest állítólag Európa legszebb fővárosa. Hallottam, hogy a felesége is magyar származású volt, mondtam Francois-nak, hogy keressük meg a szülőházát…

Egészen megkedveltem Francois menyasszonyát. Úgy döntöttem, megjegyzem a nevét, és alkalomadtán majd közlöm Francois-val, hogy ha lehet, ezt a kapcsolatot azért már ne szúrja el.

Akármi is volt az a kávéfolt, félelmetes gyorsasággal tanult. Mire harmadjára hozzáértem – miért ne tettem volna meg? –, már szólt is hozzám.

Ez már a következő hajnalon történt, tehát a kiöntése óta eltelt egy nap. Észrevettem, hogy a folt alakja megváltozott, kijjebb húzódott, a történelmi Magyarország határai felé, és félkör alakban lefedte a Kárpátokat.

Egyedül voltam a szalonban, előbb érkeztem a többieknél. Ez az én titkom volt, és nem szándékoztam mással megosztani.

Odaérintettem tehát az ujjam.

„Üdvözöllek", mondta a kávéfolt. „Örömmel tölt el, hogy ismét látlak."

Kifejezetten választékos volt a stílusa. Ettől kicsit szürreálissá vált a pillanat, de bárki, aki egy kicsit is belelátott a Nagy Háború harcterének világába, immunissá vált a szürreális események iránt.

Közelebb hajoltam, szinte egészen rá a kávéfoltra, és feltettem a legfontosabb kérdést.

– Ki vagy?

„Nem tudom", hallottam a fejemben a választ. „De nem kell ilyen közel jönnöd! Már a folyosóról érzékeltem a jelenléted."

– Tudod, hol vagy?

„Franciaországban, egy Neully nevű városban, és egy Château de Madrid nevű szállóban. Egy szalon asztalán, egy térképben. Mindent tudok."

– Honnan?

„Azoktól, akik az előző órákban körülvettek."

– A magyar delegációtól?

„Igen."

– Értetted őket?

„Téged is értelek. Tanulok. Mesélj róluk. A magyarokról."

Így hát meséltem. Szerencséje volt a kávéfoltnak, mert sok mindent tudtam róluk.

Evával ezerkilencszáztizennégy tavaszán ismerkedtem meg a Cirque de Paris pavilonja előtt, a rue Saint-Honoré-n hömpölygő vasárnapi tömegben. Magyar volt, ötévesen érkezett Franciaországba a szüleivel. Az apja egy úri szabóságban helyezkedett el, az anyja fodrászüzletet nyitott. Mindketten értették a dolgukat, így viszonylagos jólétben éltek. Eva tizennégy évesen olyan volt, mint egy fürtös kisangyal, én egy évvel idősebbként ugyanakkor egy nyúlánk madárijesztő. Olyan gyorsan nőttem, hogy minden tagom fájt, de ezt a fájdalmat és minden máléságomat elfelejtettem mellette. Tizennégy nyara életem legszebb nyara volt, s az ősz a legszebb ősz, még úgy is, hogy akkor már javában folyt a háború. Együtt töltöttünk minden napot, míg a szülei úgy nem döntöttek, hogy vidékre menekülnek... Akkor rengeteg sok mindent hallottam tőle a magyarokról. Az életükről, a történelmükről. Eva magyar dalokat énekelt nekem, és francia verseket olvasott fel magyar fordításban. Egy olyan világot idézett meg, amit tulajdonképpen ő sem ismert. Ezért csak szépet tudott mesélni...

Én pedig ugyanezeket elmeséltem a kávéfoltnak. Versek nélkül persze.

Ez a hajnal visszahozta az összes emlékemet Evától. Mire felkelt a nap, elhatároztam, hogy megkeresem, akárhol is legyen. Minket egymásnak teremtettek...

Nem árulok el nagy titkot: megtaláltam. Két gyermeket szült nekem. Mire felneveltük őket, kitört a második háború, amely

szerencsére nem ért el hozzánk: a Magyar–Osztrák Monarchia és Németország felfogta és a nyugati szövetségesekkel együtt visszaverte Sztálin Oroszországának támadását. Ám meghiúsította azon terveinket, hogy meglátogassuk Eva szülőföldjét. Erre csak ezerkilencszáznegyvenkilencben került sor. Akkor jártam először magyar földön, magyar emberek között, akikről annyi szépet meséltem közel három évtizeddel korábban a kávéfoltnak.

Negyvenkilencben egyébként találkoztunk a nagy magyar költőfejedelemmel, Radnóti Miklóssal is. Sosem felejtem el Eva boldog arckifejezését. Ő magyarul beszélt vele, én franciául. Azt hiszem, akkor álltam életemben a legközelebb a költészethez.

Radnóti Miklós (1909–1981) a 20. századi magyar líra kiemelkedő alakja. Első versei a húszas évek végén láttak napvilágot, újklasszicista és avantgard hatás egyaránt jellemzőjük. Elutasította a szovjet háborút, ezért sokan támadták, ám egyetemes szabadságvágya, humánumra való törekvése, az antik formák modern tartalommal való szabad feltöltése a háború után kiemelt helyet biztosítottak neki az egyetemes költészet pantheonjában.

Amikor legközelebb láttam a térképet, egy másik térkép feküdt rajta. Ügyesen ráillesztették a Kárpát-medencére, mint egy kis ablakot. Ez az új térkép nem az országokat vagy az országhatárokat ábrázolta, hanem az ott lakókat jelenítette meg nemzetiségi hovatartozás alapján. Jórészt vörös volt, ez a szín a magyarokat jelölte, később így is hallottam emlegetni: *Carte Rouge.*

Addigra már tájékozódtam a magyar delegációról. Megtudtam, hogy Apponyi Albert gróf vezeti őket, és csak jegyzékek-

ben érintkezhetnek a Külügyminisztériummal, illetve a szövetséges hatalmak képviselőivel. Titkosrendőri kísérettel mehetnek be Párizsba, és nem szabad senkivel beszélgetésbe elegyedniük. Legfeljebb a Bois de Boulogne ösvényein sétálhatnak felügyelet nélkül. Szóval lényegében foglyok voltak. A Nagy Háború legnagyobb vesztesei, az utolsók a békekötések sorában – szóval nem volt már min tárgyalni velük. Talán már sejtették, hogy nem tárgyalásra jöttek, nem alkura számíthatnak, hanem ultimátumra és ítéletre.

Ám mindezek ellenére próbálkoztak: ennek eredménye volt a *Carte Rouge*. Halovány próbálkozás, hogy a szétzúzandó Osztrák–Magyar Monarchia magyar része legalább a magyar lakta területeket megtarthassa.

> *Carte Rouge: Teleki Pál gróf (1932-től magyar miniszterelnök) által rajzolt nemzetiségi térkép, amit a Hadigondozó Hivatal elnökeként, a spanyolnáthától ágyban fekve készített Nopcsa Ferenc geográfus segítségével 1918 végén. A térkép nem csupán a nemzetiségek elhelyezkedését, de a számukat is hűen igyekezett ábrázolni*

– Ezt nem értem, nagyapa – ingatta a fejét Francois, még mindig azon a közös vasárnapi ebéden, illetve ebéd után, a leszedetlen asztal fölött. – Te most arról az országról beszélsz, amely uralja Európa közepét? És amelynek a fővárosa Budapest?

– Nem, kedvesem – mosolygott rá az unokámra leendő felesége. – Az a Magyar–Osztrák Monarchia. Van ám különbség!

– A lényeg akkor is az, hogy nem értem.

– Nyugalom, bátyó – rótta meg Eugéne. – Papus most adja a magyarázatát. Nem igaz, papa? Arra akarsz kilyukadni, hogy

a kávéfolt megváltoztatta a békekonferencián résztvevő győztes hatalmak szándékait. De hogyan?

Az asztal mellé lépve azt láttam, hogy a *Carte Rouge* bizonyos részei árulkodón csillognak. A kávé átszivárgott a nemzetiségi térképre.

Rátettem a kezem.

„Sok különös dolgot hallottam és ismertem meg", mondta a kávéfolt, és megosztotta a meglátásait velem. Rettenetesen furcsállotta, amit az ember tesz az emberrel.

Mivel akkor már két napja a magyarokat hallgatta, magáévá tette a nézőpontjukat. Elhatározta, hogy elmegy velük másnap a szövetséges hatalmak képviselői elé, ahol Apponyi gróf bemutatja a nemzetiségi térképet. Ezért áttelepedett arra. A fényes csillogás volt ő, elterült a vörös részeken.

Azt hittem, csak kíváncsi. De nem. Készült valamire.

Január tizenhatodika volt. Jöttek a többiek, elvégeztük a munkánkat, a szalon csillogott-villogott. Mielőtt kiléptem volna a teremből, csak annyit mondtam a foltnak, legyen óvatos. Olyan emberekkel fog találkozni, akik milliókat küldtek halálba. Nyilván hallott, de választ már nem kaphattam tőle.

Amikor visszahozták a *Carte Rouge*-t, már nem volt rajta.

Sosem találkoztam vele többet.

Kitavaszodott Neuillyben, a magyar küldöttség java része pedig hazautazott. Kevesebb lett a munkám, mert nem jöttek új vendégek a helyükre: a Château de Madrid kihalt épületté változott, a szalonba már nem járt senki, az urak a szobáikba húzódva tárgyaltak: ketten-hárman elfértek kis helyeken is.

De nem, a munka nem lett kevesebb, mert mindig kaptam valami új feladatot. Persze a hajnali takarítás mellé. Egyszerre

voltam küldönc, kisegítő a konyhán, és – mivel a *directrice* felfedezte, hogy értelmi képességeimet tekintve felette állok a többieknek – elszámolósegéd. Gyorsan futottak a napok.

Egy reggelen aztán, amikor beléptem a szalonba, meglepve fedeztem fel az Európa-térképet ismét az asztalon.

Nem értettem, mit keres itt. Már semmi szükség nincs rá. A béketárgyalások lezárultak: a magyar küldöttség elérte, amit akart. Újrarajzolták Európát, de most aszerint, ahogyan ők szerették volna. Közelebb óvakodtam.

– Azt mondta, maga tudja, ki ő – szólalt meg egy mély, rekedtes hang a sarokban.

Akkorát ugrottam, hogy kis híján lefejeltem a csillárt.

A félhomály ellenére azonnal felismertem a szakálláról Apponyi Albert grófot, a magyar küldöttség vezetőjét.

– Mármint kiről? – kérdeztem vissza elhaló hangon.

– Róla – intett fejével az asztal irányába.

– A térképről?

– Arról, aki a térképen volt.

– Nem tudom – feleltem őszintén. – Láttam, hallottam, beszéltem vele, de nem tudom, ki vagy mi ő. Azt tudom, mi volt.

– Mi volt?

– Egy korty kávé.

Apponyi felállt, és közelebb lépett hozzám. Magas, szikár alakja legalább egy fejjel fölém magasodott.

– Hozzám is beszélt – mondta. – Beszélt mindenkihez. Beszélt Lloyd George-hoz és Clemenceau-hoz. Nem sejtjük, hogy mit mondott, de meglett az eredménye. Csak kíváncsi voltam, ki ő... és utoljára azt mondta, maga tudja. Nem lehetett csak egy korty kávé! Nem lehetett az!

– Sajnálom. Lehet, hogy azt hitte, én tudom... Én voltam az első, aki megérintettem, lehet azért. De nem, nem tudom.

– Értem – bólintott a gróf. Fáradtnak tűnt, pedig mindent elért, amit elérhetett. Győztesként tér haza, diadalmenetben masírozik majd be Budapestre. Ennek ellenére úgy tűnt, mintha most vesztette volna el élete legnagyobb csatáját.

– Látom, hogy valami nyomasztja, gróf úr...

– Igen. – Hezitált, majd kimondta legbelsőbb félelmét: – Minden, amit elértünk... Nem tudom, hogy megérdemeljük-e.

Legyintett, és kesernyésen elmosolyodott. Egy pillanatra feladta mindig méltósággal viselt államférfiúi maszkját.

– De ki tudja, hol van már az a kávéfolt? – tette hozzá. Pár pillanatig még merőn nézett, aztán kezet nyújtott. Nekem, nem tudom, miért, kicsúszott a számon:

– Egy magyar lányba vagyok szerelmes.

– Az jó – bólintott. – A magyar lányok megérdemlik. Mi a neve, fiam?

– Léon.

– Legyen jó ember, Léon!

Ellépdelt mellettem, és elindult kifelé. Az ajtóban azonban visszafordult.

– Talán isten ujjlenyomatát hordozta – mondta.

– Talán – válaszoltam. Semmit nem tudtam akkor még a világról.

Persze ma már azt mondják, az a kávéfolt nem is volt ott a térképen. Szerintem van egy egész világegyetem ennek cáfolatára.

Kácsor Zsolt

III. PÉTER KIRÁLY SZÖVEGÍRÓJA

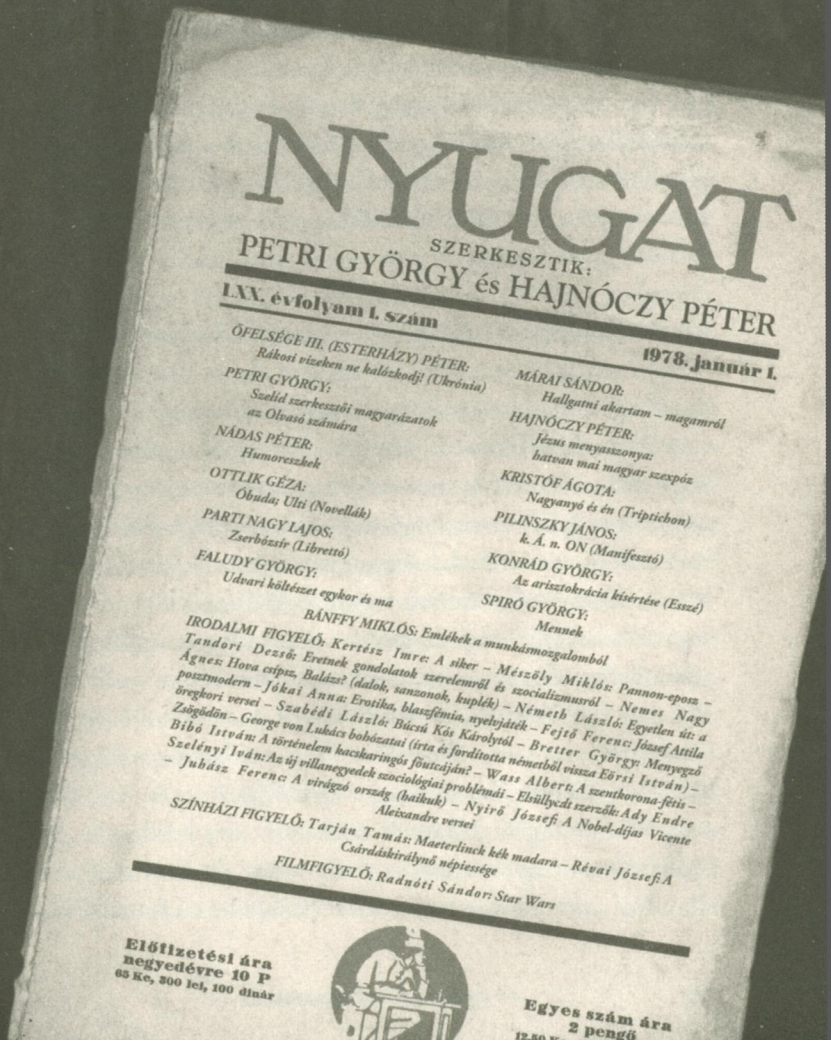

NYUGAT

SZERKESZTIK:
PETRI GYÖRGY és HAJNÓCZY PÉTER

LXX. évfolyam 1. szám — 1978. január 1.

ŐFELSÉGE III. (ESTERHÁZY) PÉTER:
Rákosi vízeken ne halászkodj! (Ukrónia)
PETRI GYÖRGY:
Szelíd szerkesztői magyarázatok az Olvasó számára
NÁDAS PÉTER:
Humoreszkek
OTTLIK GÉZA:
Óbuda; Ulti (Novellák)
PARTI NAGY LAJOS:
Zserbószív (Librettó)
FALUDY GYÖRGY:
Udvari költészet egykor és ma
MÁRAI SÁNDOR:
Hallgatni akartam – magamról
HAJNÓCZY PÉTER:
Jézus menyasszonya: hatvan mai magyar szexpóz
KRISTÓF ÁGOTA:
Nagyanyó és én (Triptichon)
PILINSZKY JÁNOS:
k. Á. n. ON (Manifeszt)
KONRÁD GYÖRGY:
Az arisztokrácia kísértése (Esszé)
SPIRÓ GYÖRGY:
Mennek
BÁNFFY MIKLÓS: Emlékek a munkásmozgalomból
IRODALMI FIGYELŐ: Kertész Imre: A siker – Mészöly Miklós: Pannon-eposz – Tandori Dezső: Eretnek gondolatok szerelemről és szocializmusról – Nemes Nagy Ágnes: Hova csipsz, Balázs? (dalok, szonzonok, kuplék) – Németh László: Egyetlen út: a posztmodern – Jókai Anna: Erotika, blazfémia, nyelvjáték – Fejtő Ferenc: József Attila öregkori versei – Szabédi László: Bácsú Kós Károlytól – Bretter György: Menyegző Zsögödön – George von Lukács bohózatai (írta és fordította németből vissza Eörsi István) – Bibó István: A történelem kacskaringós főutcáján? – Wass Albert: A szentkorona-fétis – Szelényi Iván: Az új villanegyedek szociológiai problémái – Elsüllyedt szerzők: Ady Endre – Juhász Ferenc: A virágzó ország (balkuk) – Nyirő József: A Nobel-díjas Vicente Aleixandre versei
SZÍNHÁZI FIGYELŐ: Tarján Tamás: Maeterlinck kék madara – Révai József: A Csárdáskirálynő népiessége
FILMFIGYELŐ: Radnóti Sándor: Star Wars

Előfizetési ára negyedévre 10 P
65 Ke, 300 lei, 100 dinár

Egyes szám ára 2 pengő

Felséges Uram!

Bocsásson meg érte, hogy immár nemcsak szóban, de írásban is bátorkodom előhozakodni a magam személyes véleményével, de bizonyára belátja Felséged, hogy oly hosszú és mindvégig hűséges szolgálat után, amely engem évtizedek óta a magyar uralkodói családhoz fűz, talán megengedhetem magamnak, hogy a szigorúan értelmezett munkaköri leírásomon túllépve olyan esetekben is megszólaljak, mint a Felséged által a *Nyugat* című folyóiratban közölt írás nyomán kirobbant országos, sőt, immár nemzetközivé dagadt botrány. Nem ragadtam volna tollat, ha az ügy valamilyen módon nem érintene engem is személyesen – de engedje meg Felséged, hogy erről később ejtsek szót, elvégre a nemzet érdeke előbbre való szerény személyemnél.

Legkegyelmesebb Úr!

Isten óvjon engem attól, hogy Felségedet elhamarkodott ítéletemmel megbántsam, ezért igyekeztem alapos vizsgálat alá venni Felséged írását, annak szempontjait, stílusjegyeit, iróniáját, szarkazmusát és humorát, végül arra az elhatározásra jutottam, hogy őszinte leszek. Természetesen nem vonom kétségbe Felséged szorgos igyekezetét, hogy szépíróként is öregbítse fényes családja amúgy is évszázadok óta ragyogó hírnevét, de a legkegyelmesebb királyi házat immár csaknem ötvenedik éve udvari szövegíróként hűségesen és professzionális módon szolgáló, s meglehetős tájékozottsággal bíró udvari alkalmazottként hadd jegyezzem meg: szellemesnek szánt prózai szövege nem vet jó fényt sem Felségedre, sem arra a Szent Koronára, amelyet Isten kegyelméből Felséged fejére helyezett a sors szeszélyes keze. Az írás színvonalát illetően fogalmazhatnék másként is, szigorúbban is, egyenesebben is, de attól tartok, szavaim súlyát nem bírhatná e tinta elhordozhatni. Felségednek a mindennapi beszédmódjában tapasztalható iróniája, szarkazmusa és humora közismert, hadd ne mondjam, már-már legendás ebben a hazában, nem győzöm tehát hangsúlyozni, hogy ezúttal nem Felséged személyes jellemvonásait veszem kritika alá, hanem az írását, amelyet határozott véleményem szerint súlyos hiba volt a nyilvánosság elé tárni. Felséged ebben a kérdésben az én véleményemet nem kérte ki, szeretném tehát felszólítás nélkül, önként elmondani, hogy mit gondolok a botrány hátteréről, valamint annak következményeiről.

Felséges Uram! Lássuk először a tényeket!

A *Nyugat* nevű, igen tekintélyes és nagy múltú irodalmi folyóirat a királyi család 1918-as trónra lépésének hatvanadik évfordulója alkalmából antológiát jelentetett meg, amelynek szerzői azt a játékos kérdést járták körül, hogy vajon mi lett volna, ha másként alakul a magyar és európai történelem.

Mi lett volna, ha 1918-ban nem fosztják meg a tróntól a Habsburg-házat?

Mi lett volna, ha az európai nagyhatalmak meghatározó szereplője, a francia köztársaság azokban a zivataros hónapokban a helyzet megoldásának kulcsaként nem hivatkozik Napóleon császár 1809-ben megfogalmazott kiáltványára, amelyben a magyarok számára egy Esterházy herceget javasolt nemzeti királynak?

Mi lett volna, ha 1918-ban a magyar nemzet nem választja királlyá Felséged nagyapját, az Istenben megboldogult I. Móricot?

Mi lett volna, ha Őfelsége 1947-ben bekövetkezett, sajnálatosan váratlan halála után nem Felséged édesapja lép – III. Mátyás néven – a trónra?

Mi lett volna, ha Őfelsége sajnálatosan korán bekövetkezett halála után Felségedet nem koronázzák III. Péter néven Magyarország királyává 1972-ben? És így tovább, elég a blaszfémiából, hadd ne soroljam tovább.

Én magam nem vagyok az efféle irodalmi játékok ellensége, de visszafogottan fogalmazok, amikor azt írom: az Esterházy család trónra lépésének hatvanadik évfordulójára a *Nyugat* nem a legmegfelelőbb témát választotta az ünneplésre. Mielőtt Felséged azzal vádolna, hogy én magam nem is tartozom a nevezett folyóirat elkötelezett hívei közé, el kell mondanom, hogy a *Nyugat* kezdeti korszakát igenis nagynak és jelentősnek tartom – más kérdés, hogy a folyóirat dicső múltjára véleményem szerint árnyékot vet, hogy a *Nyugat* főszerkesztőjét most Petri Györgynek hívják. Nyílt titok az udvarban, hogy én is azok közé sorolom magamat, akik helytelenítik, hogy Legkegyelmesebb Felséged szoros, már-már barátságnak tekinthető kapcsolatot ápol a nevezett úrral – hiszen ennek a barátságnak a szomorú következménye volt, hogy Felségedet lesifotósok fényépezték le egy pesti kocsmában, miközben ezzel a Petri György nevű sötét alakkal inkognitóban sörözött. Határozott véleményem szerint ezt a mostani botrányt is Petri úrnak köszönhetjük, aki felkérte (akarom mondani: rábeszélte) Felségedet, hogy írjon novellát a *Nyugat* említett antológiájába. Hiba volt. Bocsásson meg érte, de még nagyobb hiba volt ezt a felkérést teljesíteni. Felséged az én véleményemet erről nem kérte ki, azt hiszem, ennek az az oka, hogy számított rá: helyteleníteni fogom. Pedig akár hiszi, akár nem, egy megfelelő színvonalú írásnak III. Péter király tollából igenis helye lett volna a *Nyugat*ban – na de nem annak a novellának, amelyet Felséged végül közölni méltóztatott.

Felség!

Amikor a *Nyugat* antológiáját, s benne Felséged írását elolvastam, nem találtam szavakat. Szegény feleségem rá a tanúm, hogy mennyire rosszul lettem – mentőt is akart hívni, de leintettem. Arra gondoltam, hogy nem nekem volna szükségem orvosi segítségre, hanem ennek a bizonyos Petri Györgynek, aki nemzeti irodalmunk szégyenére az ország első számú folyóiratának a vezetője lehet. Mit szólna ehhez egy Osvát? Egy Ignotus? Mit szólna hozzá az a József Attila, akitől ez a Petri György nevű alak a főszerkesztői posztot átvette? S ennek az embernek olyan jeles támogatói vannak irodalmunkban, mint Spiró György, aki a *Nyugat* rendszeres szerzőjeként a nevét adja a Petri-féle korszakhoz. Szégyen. De visszatérve az említett antológiára: sajnálattal tapasztaltam, hogy az írások zöme azt a posztmodernnek nevezett, zavaros irányzatot követi, amely az utóbbi időben egyre nagyobb méretekben fertőzi meg nemzeti irodalmunk egészséges sejtjeit. De ez a kisebbik baj. Hanem az a nyegleség, pökhendi nagyképűsködés, az a felelőtlenség, az a mindent és mindenkit lesajnálva kiröhögő szemlélet, ami ebből az antológiából megcsapja az embert, ezt nehéz kulturáltan minősíteni. Erre nem könnyű szavakat találni – s még szomorúbb, hogy Felségedet mindez nem elborzasztja, hanem szórakoztatja. Nyilvános szereplésein rendszeresen a *Nyugat*tal a kezében jelenik meg, és tüntetően fotózkodik együtt olyan dilettáns alakokkal, mint Nádas Péter vagy Ottlik Géza, akik nemzeti irodalmunk percemberkéi.

Ha az udvari pletykák igazak, akkor a Királyi Főügyészség éppen Felséged személyes közbenjárására szüntette meg az antológia megjelenése után felségsértés miatt hivatalból megindított büntetőeljárást Petri György ellen, holott – engedtessék meg nekem – a *Nyugat* szóban forgó antológiája nemcsak a felségsértés, hanem a hazaárulás és a Szent Korona megbecstelenítésének bűnét is fölveti. Hadd emlékeztessek a szóban forgó számból egy bizonyos Hajnóczy Péter nevű szerző írására, akinek a neve (o, tempora…!) főmunkatársként szerepelhet a *Nyugat* címlapján. Ez az ember a királyi ház trónra lépésének hatvanadik évfordulója alkalmából nem átallt egy olyan novellát

közölni, amely hatvan különböző szexpozitúrában ábrázolja a Felséges Királyi Ház tagjait! És éppen Felséged az, aki a Hajnóczy Péter ellen indult felségsértési eljárást legkegyelmesebb főkegyúri jogánál fogva megszünteti! Nem vagyok biztos benne, hogy ugyanazt az antológiát olvastuk, Felség! A királyi ház szolgálatában sokat láttam, sokat tapasztaltam, így még az is megfordult a fejemben, hogy ez a Petri György nevű irodalmi szélhámos két változatot adott ki az ünnepi számból: egyet a nagyközönségnek, egyet pedig személyesen Felségednek. Másként el nem tudom képzelni, hogy Felséged valóban szórakoztatónak találta azoknak a szexjeleneteknek a leírását, amely jeleneteknek éppen Felséged és a Felséges Asszony a főhősei! Nem csodálkozom rajta, hogy – az udvari kabinetiroda ma reggeli, egyelőre bizalmas tájékoztatása szerint – ezt a Hajnóczy Péter nevű, saját magát írónak nevező alakot az udvarhoz hű royalisták a III. Mátyás körúton tegnap éjjel kérdőre vonták és megpofozták. Szeretném hangsúlyozni, hogy én magam nem vagyok a fizikai erőszak híve semmilyen tekintetben, de ebben az esetben kénytelen vagyok elismerni az indulatok jogosságát. Hiszen mintha ennek az antológiának az lett volna az elsődleges szerkesztési és rendezési terve, hogy a legkegyelmesebb királyi családot, s azzal együtt a magyar hazát és a Szent Koronát minél nevetségesebbé tegye! Még a nemzeti cukrászdáinkban méltán népszerű Esterházy-torta is megkapja a magáét attól a bizonyos Parti Nagy Lajostól, aki kezdő költő létére ezt a tortát nem átallja „zserbózsírnak" nevezni. Értem én, hogy őszerinte a „zs" hang olyan hatást kelt, mintha az ember szája egyszerre lenne tele zserbóval és zsírral – ámde vajon miért kell ezt is éppen a királyi családra kenni? Miféle félreértelmezett bratyizás ez az ősi Esterházy családdal?

Legkegyelmesebb Uram!

Most pedig hadd térjek ki Felséged úgynevezett prózájára, mert azt hiszem, erről az írásról még sokat fogunk beszélni ebben az országban, feltéve, ha még országnak nevezhetjük azt az államalakulatot, amelyet Felséged ebben a szellemesnek szánt szövegben – hogy úgy mondjam – vizionál.

Hiszen miről is van szó?

Arról, hogy Felséged szertelen képzelete szerint Magyarországon ezer év után egyszerre csak felszámolják a királyságot, majd feldarabolják az országot! Hogy egyértelművé tegyem az elbeszélői pozíciót: ezzel a gondolattal nem más játszik el, mint Magyarország és Horvátország királya, Ausztria hercege, Erdély örökös fejedelme!

Felséged írása szerint a kétharmad részétől megfosztott hazánkban egy olyan szekta képviselői kerülnek hatalomra, akik szibériai száműzetésükben kidolgozták a világ megváltásának kommunista tervét. Felséged írásából kikövetkeztethetően ezek az emberek nemcsak a Magyar Királyságban, hanem Oroszországban is átveszik a hatalmat, méghozzá kommunista forradalom útján – ennek kapcsán emlékeztetném Felségedet, hogy három nappal ezelőtt dörgedelmes diplomáciai jegyzéket adott át a palotának Őfelsége V. Miklós cár nagykövete, tiltakozván az orosz nemzeti érzések lábbal tiprása miatt. Ennek következtében a Magyar Királyság Külügyminisztériuma kénytelen volt visszahívni hazánk Szentpétervárra akkreditált rendkívüli és meghatalmazott nagykövetét, báró Pozsgay Imrét.

De visszatérve Felséged írására: Felséged novellájának főhőse egy alacsony sorból származó börtöntöltelék, egy Vajdaságban született magyar zsidó, az említett világmegváltó nemzetközi kommunista szektának a Magyarországra irányított képviselője, egy kopasz, köpcös, nevetséges figura, aki hazánkban Mátyás

néven kerül hatalomra! És az lesz az első intézkedése, hogy saját magáról neveztet el egy viperafajt! Felséged honnan vette ezt az alakot, kérdem én? Honnan bányászta elő, a történelemnek miféle szemétdombjáról szedte össze ezt az embert? S ha már éppen őt szedte elő, miért kellett ezt a kopasz, köpcös börtöntölteléket éppen Mátyásnak elnevezni? S miért tette a születési helyét éppen a folyton forrongó Délvidékre? Miért nem vette tekintetbe Felséged azt a nyilvánvaló tényt, hogy Felséged legkegyelmesebb édesapja III. Mátyás néven ült a magyar trónon? De ha ezt nem is vette figyelembe, miért csavart egyet ezen a szerencsétlen történeten még azzal is, hogy a bolond Mátyás hatalomra kerülése után Magyarországon csoda történik, és egyszeriben minden felnőtt magyar férfi megbolondul, megkopaszodik, köpcös lesz, s attól fogva mindenkit Mátyásnak hívnak?! Az egész ország kommunista lesz, vörös rongyokba öltözik, és ez a szekta uralkodik hazánkban hosszú éveken át!

Legkegyelmesebb Uram!

Érteni vélem a viccet. De engedtessék meg nekem, hogy kifejezzem mélységes csalódottságomat, amiért Felséged megboldogult atyját, Őfelsége III. Mátyás királyt ebbe a történetbe Felséged belerángatni méltóztatott.

Én magam nem szeretnék a felségsértés bűnébe esni – tudván tudva persze, hogy Felséged ezekben az ügyekben rugalmasabban méltóztatik ítélkezni, mint megboldogult elődei, királyi atyja és királyi nagyatyja, kiket volt szerencsém Felségedhez hasonlóan lelkiismeretesen szolgálni –, ám azt kell mondanom, hogy Felséged Istenben megboldogult édesapja sem találta volna minden tekintetben kifogástalannak azt az írást, amelyben személyét felséges fia által ilyen súlyos inszinuáció éri. Felséged előtt is jól ismert, hogy én magam szinte napra pontosan ötven évvel ezelőtt, 1928-ban kerültem Felséged megboldogult nagyatyjának királyi kabinetirodájába, s habár akkoriban egyszerű segédfogalmazó voltam, mély betekintést nyerhettem Őfelsége I. Móric király hivatali működésének mindennapjaiba. Szeretném Felségedet arról tájékoztatni, hogy királyi nagyatyja oly szigorúan vette uralkodói kötelezettségeinek teljesítését, hogy eszébe nem jutott volna drága hivatali idejét olyan léhaságokra pazarolni, mint egy posztmodernnek mondott, zavaros novella megírása. Isten megadta nekem a lehetőséget arra is, hogy sokáig szolgáljam III. (Esterházy) Mátyás királyt az ő hűséges szövegírójaként, és biztosíthatom Felségedet, hogy királyi édesapját sem hallottam a magyar haza sorsán élcelődni. Komoly és felelősségteljes uralkodók voltak mind a ketten, akik a világháborúban megroppant monarchiát sikeresen talpra állították, és Közép-Kelet-Európa jelentős hatalmává tették. Ki kell mondanom, hogy ezt a tekintélyt meglátásom szerint nem gazdagítják, hanem erodálják a király irodalmi kalandjai.

Felség!

Tudom, hogy Felséged jóindulatú és szeretetre méltó ember, elvégre születése óta ismerem, hiszen én magam voltam az, aki a világra jövetelét huszonnyolc évvel ezelőtt egy szűkszavú, ám annál melegebb hangú közleményben bejelentettem a nyilvánosság előtt. Én már akkor szavakkal bíbelődtem, amikor Felséged a cumijával kegyeskedett játszani. Közlemények sorát írtam az ország népének arról, hogy Legkegyelmesebb Urunk miképpen teljesíti iskolai kötelezettségeit, majd örömmel számoltam be magánéleti boldogulásának fejleményeiről – habár kétséges, hogy egy uralkodó esetében élesen el lehet-e választani a magánéletet a közélettől. Nagyon jól tudom hát, hogy egy-egy írásnak mekkora súlya van még abban az esetben is, ha annak szerzője alacsony sorból

származó, a társadalmi befolyását tekintve jelentéktelen ember. Micsoda jelentősége van hát egy szövegnek, ha annak szerzője nem más, mint az államalapító Szent István trónszékén Isten kegyelméből III. Péter néven ülő magyar király! A magyar királynak meg kell fontolnia minden szavát, minden betűjét, minden hangsúlyát – ennek ellenére Felséged egy olyan prózai szöveget gyártott, amelyet az utóbbi napokban már antimonarchista lázadók tűztek forradalmi zászlajukra! Biztosak lehetünk benne, hogy az elmúlt napok antiroyalista megmozdulásai mögött részben a cári udvar mesterkedése, részben a szerb királyi ház áskálódása, harmadrészt pedig az emigráns román kormány aknamunkája áll, ám ennek tudatában sem szabad lebecsülni annak a nyilvánvalóan képtelen szövegnek a hatását, amelyet Felséged tollából a *Nyugat* leközölt.

A kialakult helyzetben az nem jelent semmiféle megoldást a válság kezelésére, hogy Petri György felajánlotta a főszerkesztői posztról való lemondását, hiszen akár távozik ez a tehetségtelen bajkeverő a folyóirat éléről, akár nem, az Esterházy Péter néven leközölt szöveget immár nem lehet kiradírozni a diplomáciai jelentésekből. Olyan gyúanyagot adott Felséged a Magyar Királyság ellenségeinek kezébe, amely hazánkat, ha fölrobbantani nem is tudja, ám folyamatos pergőtűzben lesz képes tartani. Meg kell kérdeznem Felségedtől, hogy mi szükség volt vajon erre a meggondolatlan lépésre? Mi szükség volt erre éppen most, hogy az elmúlt években Felséged kompromisszumkész kormányzásának köszönhetően viszonyunk rendeződni látszott úgy Sándor szerb királlyal, mint a száműzetésben élő, de a magyar trónra és az erdélyi fejedelmi címre is igényt tartó Mihály román császárral? Ismerem Felségedet, így határozottan ki merem jelenteni, hogy írás közben bizonyosan nem a szándékos rombolás kényszere hajtotta, s nem is a feltűnésvágy – hajlamos vagyok tehát arra a

következtetésre jutni, hogy a Felséges Úr fontosabbnak tartja saját magában az írót a királynál. Szeretném azonban jelezni Felségednek, hogy a hatvan éve tartó európai konszolidáció a vége felé tart, Európa forrong, Európában 1918 óta nem volt háború, Európában évtizedek óta hallgatnak a fegyverek, felnőtt hát több olyan generáció, amely a Nagy Háborút már csak a történelemkönyvekből ismeri. Az efféle nemzedékváltás mindig óriási veszélyt jelent egy társadalomra, pláne egy olyan puskaporos hordónak tekinthető régióban, mint Közép-Kelet-Európa. Valós veszély, hogy a nyughatatlan szerbek, akik a modern magyar királyság létezését indokolatlan módon önmagukra veszélyesnek tekintik, belátható időn belül, még ebben a században újra föllobbantják a háború lángját. Isten őrizzen meg minket ettől. S őrizzen meg attól is, hogy egy ilyen nemzetközi helyzetben Magyarország királya előbbre valónak tekintsen különböző szövegekkel való „piszmogást" – idézet Felségedtől –, semmint a felelős uralkodói magatartást a Szent Korona országainak egyben tartása érdekében. Végezetül fel szeretném tenni Felségednek azt a kérdést is, amelyre voltaképpen nem is várok választ: ha a *Nyugat* felkérésére Felséged a megkérdezésem nélkül elvállalta a szóban forgó szöveg megírását, azt előzőleg legalább miért nem mutatta meg nekem? Felséges Uram! Erre a kérdésemre azért nem várok Felségedtől választ, mert azt én is meg tudom adni magamnak: Felséged úgy gondolta, hogy az nem tartozik rám. S mivel napok óta nem alszom, hanem ezen a kérdésen rágódom, azt kell mondjam: Felségednek igaza van. Be kell látnom, hogy az udvarban immár olyan dolgok történnek, amelyek nem tartoznak rám – pontosabban szólva nem rám tartoznak, hanem másokra. A Petri Györgyökre, az Ottlik Gézákra, a Spiró Györgyökre, a Nádas Péterekre és a Parti Nagy Lajosokra. Ők azok, akikre Felséged hallgat, akikben megbízik, s akiknek a véleményét kikéri.

Legkegyelmesebb Uram, kedves Péter!

Engedd meg, hogy levelemet magánérintkezéseinkben használt tónusban fejezzem be. Mindent átgondoltam, mindent megfontoltam, s ne vedd zokon tőlem, de arra jutottam: csaknem ötven év szolgálat után elköszönök az udvartól, és királyi szövegírói állásomról ezennel lemondok. 1928-ban léptem be a Budai Vár kapuján, hogy fejet hajtsak Őfelsége, I. Móric király előtt, és most, 1978 nyarán azzal a tudattal hagyom el a palotát, hogy talán nem éltem és nem szolgáltam hiába. Kedves Péter, tudod jól, hogy szeretlek és becsüllek – ám ami most következik, abban nekem már nem lesz szerepem.

Kelt 1978. június 4-én, III. Péter uralkodásának hatodik évében, Budán

Mán-Várhegyi Réka

SZÍVEK KÖZÖNYE

Kora tavaszi délután, éles fények, a járókelők télikabátján a cipzár lehúzva, sapkájuk zsebbe gyűrve, orcájuk piroslik a lendületes mozgástól, szemük talán reménytől csillog. Fellélegzik kicsit a város, gondolja Joskó útban a közös képviselő irodája felé, de nyomban emlékezteti magát, hogy valójában senki sem lélegzik fel, a levegőben szálló finom porszemcsék ezekben a pillanatokban is akadálytalanul zúdulnak be a légutakon az emberek szervezetébe, károsítva az oxigénellátásért felelős hörgőcskéket, rákot, asztmát, tüdőtágulást és hörghurutot okozva.

Harmincas évei második felét taposó, jól megtermett férfi, aki széles válla, nagy mancsa és terjedelmes szakálla ellenére valamiképpen pingvinszerű. Talán mert a vállát igencsak behúzza, a hátát erősen begörbíti, talán mert lépései egyáltalán nem olyan lendületesek, mint várnánk.

A Bystrica utca sarkán megáll, és egy papírtasakból pampuskát halászik elő. Hármat vett az Oktogonnál, de ötöt kellett volna. Miközben a NAISTO AUTO feliratot vizsgálgatja, fél perc alatt befalja a fánkot. Legutóbb éjszaka járt erre, akkor a betűk fele nem világított. A régi bérházak közötti üres telekre néhány éve dobták le ezt a mályvaszínű autókereskedést. Vele szemben a másik sarkon kínai vegyesbolt. Joskó emlékezteti magát, hogy amikor visszafelé indul, mindenképpen ugorjon be folyékony mosószerért, kávéért és Lindt csokigolyóért. Aztán hátha van konzervnyitójuk is. A háztartásából rettenetesen hiányzik egy rendes konzervnyitó. Évekkel ezelőtt, amikor az új lakásába költözött, a nagynénjétől kapott egy leselejtezett darabot, de az sajnos használhatatlan. Nemhogy nem képes körbevágni a konzerv tetejét, de a méltatlan küzdelemben még a túl rövid nyél végén lévő fémdudor is fájdalmasan belefúródik az ember tenyerébe.

Egy idősebb férfi fordul be a sarkon. Barna szövetkabátot és lazán hátravetett sálat visel. Az arcán néhány napos, ritkás borosta, itt-ott kopasz foltok, fénytelen, ősz haja rálapul a fejére. A zsinóros díszítésű vadászkalap nyomhatta meg így, amit a kezében tart, és talán csak az imént vett le a fejéről. Miután észreveszi, komor arccal int Joskónak. Nem áll meg, megy tovább a NAISTO AUTO melletti épület pincéje felé.

– Neked is adj' Isten, Kálmán bácsi – mondja Joskó, és kedvetlenül követi az öreget.

A vasajtó sarkig kitárva, fölötte cégér: Zlatý Dom s.r.o. A lépcsőkön rongyszőnyeg, a falon különféle hirdetmények, kimutatások, táblázatok. A lépcsősor alján üvegajtó, amikor kinyitják, elektronikusan csilingel. A közös képviselő irodájának berendezése egy évtizedekkel ezelőtti világot idéz. Két kopott íróasztal, fémgörgős irodai székek, sárgászöld fotelek a vendégeknek, szőttes falvédő. A polcokon megszámlálhatatlan mennyiségben sorakoznak az összekötözött mappák. Az egyik íróasztalt láthatóan csak arra használják, hogy rápakolják mindazt, amit hirtelen sehová sem lehet letenni. A másik íróasztal mögött késő ötvenes, göndörített hajú nő ül, Mara, a cég mindenese. Ő fogadja a telefonokat, pénzügyi és jogi tanácsot ad, pályázatot ír, könyvel, lyukaszt és lefűz.

– Szép napot, Marácska – mondja Joskó, miközben próbálja betenni maga mögött a nehezen záruló üvegajtót.

– Úgy, úgy – mondja melegséggel vegyes lemondással Mara, hogy képtelenség eldönteni, az ajtót becsukni próbáló mozdulatra vagy a szép napra érti, netán ő maga is hasonlóan szép napot kíván az érkező Joskónak, esetleg azt helyesli, hogy Joskó egyáltalán köszön, ellentétben Kálmán úrral, aki odamorgott valamit, és már el is nyelte a belső szoba. Éppen egy doboz *Frauen Balance* teáról hámozza le a celofánt, és miután kive-

szi a filtert a papírtasakból, belógatja az asztalán gőzölgő bögrényi forró vízbe. A filter végére erősített papírdarabra a gyártó megfontolásra szánt bölcsességet nyomtatott. Mara döcögő németséggel felolvassa:

– Ein unvergesslicher Eindruck…

– Egy felejthetetlen benyomás – fordítja Joskó készségesen.

– Freundlich und mitfühlend, das ist Liebe.

– Barátságos és együttérző, ez a szerelem – folytatja Joskó a fordítást, közben kiveszi óriási kabátzsebéből a gyűrött papírzacskót a két maradék pampuskával, majd a kabátot a fogasra akasztja.

– Hm – mondja Mara. – Tavaly a nagyobbik fiam átúszta a Balatont, és a horvát oldalon összeismerkedett egy német kislánnyal. Egy hajón utaztak vissza, összemelegedtek. A kislány aztán augusztusban nálunk töltött egy hetet, kedves volt, aranyos, de ha egy nap százszor nem mondta, hogy így Liebe meg úgy Liebe, akkor egyszer sem. Most fog érettségizni, úgyhogy biztos tudja, mi az a Liebe.

– Tizennyolc évesen még én is tudtam – tréfálkozik Joskó, majd az íróasztal fölött átnyújtja a mobiltelefonját Marának, aki egy laza mozdulattal becsúsztatja az acéllal bélelt legalsó fiókba, amelyben már ott sorakozik több másik készülék is.

– Hát akkor jó szórakozást a továbbiakhoz – mondja Mara. Joskó még áll néhány másodpercig, hümmög, majd sarkon fordul és átsétál a belső szobába.

A cég által gondozott házak lakógyűléseit szokták itt tartani. A Zlatý Dommal újonnan szerződő lakók eleinte rosszallással fogadják, hogy nem a közös képviselő megy el hozzájuk, ahogy azt korábban megszokhatták, hanem ők kénytelenek eljönni a közös képviselőhöz. De aztán megszeretik a kényelmes székeket, a háromliteres termoszban várakozó forró kávét, a ballonos

tisztított vizet, és azt sem bánják, hogy ha bármilyen információra, adatra van szükség, azt máris ki lehet keresni a megfelelő mappából. S miután a lakógyűlésen megjelentek nem fáradnak el az állásban, nem fáznak át a hideg lépcsőházban, a felelős döntéshozatal is könnyebben megy.

Azonban Joskó nem lakógyűlésre jött, ahogy az odabent várakozók egyike sem. A szobában tizenketten vannak, a többség hetvenéves elmúlt. Gyula úr, a Zlatý Dom igazgatója a falnak tolt íróasztal mellett ül egy széles karosszékben, keresztbe tett hosszú lába messzire ér, nincs is a teremben olyan, aki ne látná jól a lábfején ékeskedő magasított sarkú marhabőr csizmát. Az íróasztal másik végén József úr ül, a Zlatý Dom ügyintézője, az egyetlen, aki még nem töltötte be a hetvenet, még a hatvanat is alig. Az ő feladata a problémák helyszíni felmérése és a lakók megnyugtatása. Bár nincs benne a munkaköri leírásában, József úr gyakorta megjavít ezt-azt, csöpögő vízcsapot, magától lekapcsoló konvektort, állítólag mindenhez ért, és soha egy fillért nem fogad el senkitől, ráadásul rendkívül jó a modora. Ennek következtében József urat magyarok és szlovákok egyaránt szeretik, és bármerre jár a belvárosban, vendégül látják kávéra, sörre, süteményre. Velük szemben félkörben ülnek a többiek: Béla úr, nyugalmazott általános iskolai technikatanár, Menyhért úr, hentes, Gyuri úr, nyugalmazott fogtechnikus, István úr, nyugalmazott ápoló, Tivadar úr, egy kisebb magyar könyvkiadó vezetője, Pali úr, nyugalmazott nyomdász, Lajos úr, a *Hádajte čo!* rejtvényújság szerkesztője, Boldizsár úr, nyugalmazott műszaki ellenőr, Károly úr és Kálmán úr, mindketten ügyvédek, Joskó régóta halott apjának testvérbátyjai.

Ők az IMA 96. számú tagszervezete, pontosabban mindaz, ami megmaradt belőle.

– Igazságot – dörmögi Joskó, válaszul néhányan biccentenek, a többség elharapott adj' Istennel válaszol. Ahogy évek óta

mindig, most is arra készül, hogy kilép a szervezetből. Általában el is kezdi mondani a mondókáját, de nem hagyják, hogy eljusson a lényegig. A szavába vágnak, visszakérdeznek, módszeresen eltérítik, kifárasztják. Nem akar többé az IMA tagja lenni, ezt kellene kijelentenie előttük, és miután a kedélyek megnyugodnak, hozzá kéne tennie, hogy a szíve mélyén már akkor sem akart az IMA tagja lenni, amikor nagykorúvá válva végre beléphetett. Mégsem hátrálhatott meg, miután egész gyerekkorában arra várt, hogy ő is azért küzdhessen, amiért az apja az életét adta. De ő többé nem, még véletlenül sem szeretné feláldozni az életét, ezt szeretné hangsúlyozni. Tény, az elmúlt huszonöt évben az IMA a korábbiaknál jóval kevésbé aktív – nem beszélve jelen tagszervezetről, amely 1982 óta nem hajtott végre támadást –, de azért időnként felhívja magára a figyelmet egy-egy pokolgépes merénylettel. És Joskó nagyon nem szívesen robbantana fel ártatlanokat, főleg nem saját magával együtt. Legutóbb, amikor az a vele nagyjából egyidős srác robbantott a Romániai Nemzeti Tanács debreceni épületében, a világon mindenki biztos volt benne, hogy ez volt az első kelet-európai incel terrortámadás, miután az IMA napokig késlekedett, hogy magára vállalja az akciót. Joskó bevallja, azóta attól retteg, hogy a szegény debreceni sorsára jut. És ha azzal nyugtatják, hogy nincs veszélyben, főleg nem ebben a tagszervezetben, akkor nekik fogja szegezni a kérdést, ők ugyan miért menekítették ki már réges-régen a fiaikat az IMA-ból, ha nem azért, hogy megóvják őket. És ha már itt tartunk, tessék szépen szembenézni vele, hogy az IMA hanyatlása éppen nekik köszönhető, az ő generációjuknak, akik ugyan halálukig IMA-gyűlésekre járnak, de már más jövőt szánnak a gyerekeiknek.

A pincehelyiségben a mai délutánon is a Búvópatak Ligán belül eluralkodott káoszról folyik az eszmecsere.

– Ha a Liga nevén nevezi a revíziót, és nem mismásol annyit, akkor nem itt tartanánk – mondja Béla úr.

– Ha az IMA nem vonul vissza önként és dalolva azért, hogy a nemzeti kormányok egyáltalán szóba álljanak a Ligával, akkor nem itt tartanánk – mondja Menyhért úr.

– Ha a Liga nem kezd az autonómiáért kampányolni, akkor nem itt tartanánk – mondja Gyuri úr.

– Nyugalom, fiúk – mondja Gyula úr.

– Ha az a szerencsétlen Horváth-Szalay nem buktat bele tucatnyi tagszervezetet az olajszőkítésbe, akkor nem itt tartanánk – mondja István úr.

– Ha a Ligának tett ígéret nem bénította volna meg az IMA tagszervezeteit, akkor nem itt tartanánk – mondja Tivadar úr.

– Ha az idióta Aszlányi nem rugózik annyit a világpolitikai realitásokon, akkor nem itt tartanánk – mondja Pali úr.

– Ha a magyar emberek nem az asszimilációt választanák kisebbik rosszként, akkor nem itt tartanánk – mondja Lajos úr.

– Nyugalom, uraim – mondja Gyula úr.

– Ha nemzetünk vállalkozó kedvét nem éri annyi súlyos törés, akkor nem itt tartanánk – mondja Boldizsár úr.

– Ha keresztény középosztályunk nem olvad bele az idegen középpolgárságba, akkor nem itt tartanánk – mondja Károly úr.

– Ha nem nyugodtunk volna bele a szláv Mohácsba, akkor nem itt tartanánk – mondja Kálmán úr.

– Vegyük már észre, hogy a revízió megbéklyózta a gondolkodásunkat – mondja Joskó, és félig-meddig feláll. – Vegyük már észre, hogy többé nem a magyar a vezető nemzet a Kárpát-medencében. Államalkotó képesség, ugyan már. A magyar nemesség históriai folytonossága, ugyan már. Nemzetek létharca, ugyan már. A magyar szeparatizmus halott, vegyük már észre.

– Nyugalom, barátaim – mondja Gyula úr.

Kálmán úr a szeme sarkából figyeli, ahogy unokaöccse a szokásos lehanyatló módján leül, és egy papírzacskóból valami fánkféleséget kapar elő. Szegény, szerencsétlen gyerek, gondolja Kálmán úr ezredszerre is. Minek jár ide még mindig? Miért nem kezd magával valamit? Hogy is mondják? Anyuhotel? Élethosszig tartó tanulás? Na, persze. Ez a torz ábrázat, ez a görbe tartás, elvékonyodó hang, sípoló szuszogás, állandó hisztériázás. Nincs azon semmi csodálkoznivaló, hogy olyan lett, amilyen.

Ó, ha egyszer az események megszokott menetét valami megzavarná! Joskó néha elképzeli, hogy belép a szobába egy gesztenyebarna szemű, lófarkas lány. A meggyűrődött padlószőnyeg miatt ugyan nehézkesen nyitja ki az ajtót, de aztán váratlanul ott áll ez a mosolygós, filigrán nő a megzöldült vaddisznófej alatt. A társaság meglepve fordul felé, Gyula úr felugrik, a tenyerét önkéntelen mozdulattal a nadrágjába törli. *Te jó ég, már ennyi az idő,* kérdezi, és karját kitárva a nő felé indul. *I welcome you, Maria,* kiáltja erős akcentussal, válaszul a lány nevet, *You are Gyula úr, right? Nice to meet you!* Vagy úgy! Hiszen akkor ő Maria, egy testvéri függetlenségi mozgalom katonája – skót? katalán? kurd? –, aki baráti látogatásra jött az IMA 96. számú tagszervezetéhez. Az sajnos nem lenne szerencsés, ha Maria nem tudna magyarul, mert az urak elvből nem beszélnek idegen nyelveket, még szlovákul is csak abban az esetben makognak valamit, ha legalábbis az életük múlik rajta. De lehetséges volna, hogy Maria rokonai között magyarok is vannak, és rendkívüli nyelvérzékének köszönhetően egy-két tiszai, dunai, balatoni vagy Maros menti nyári vakáció elég volt számára, hogy megtanulja ezt az egyébként igen nehéz nyelvet? Azaz álljunk csak meg, hát miért is kellene Mariának magyarul beszélnie, Joskó szíves örömest tolmácsol a lánynak, és ha szükséges, az urak megjegyzéseinek élét is tompítja. Hiszen nyilvánvalóan lesznek megjegyzések, egy ilyen karót nyelt, frusztrált, bepókhálósodott társaságban csak rosszízű megjegyzések vannak, semmi más. Aztán a tolmácsolás olyan jól sikerül, hogy a gyűlést követően Joskó felajánlja, elkíséri szálláshelyére a lányt. Útközben beülnek egy kávéra a Ľadový cukrászdába, Joskó megeszik néhány sajtos puffancsot, Maria egy kakaós csigát választ magának, ami nagyon ízlik neki. Eleinte vidáman tereferélnek, aztán komorabb témák következnek. Dicső múltú, mégis hontalan nemzetek gyermekei mindketten, ez a tapasztalat mélyen meghatározza személyiségüket, sorsukat, mindenüket, hogyne tudnának erről napestig és még tovább beszélgetni.

Joskó kicsit szégyelli magát, amiért nem tud ellenállni ennek a bugyuta fantáziaképnek. Nevetséges, persze, hogy az. Még ha szexuális képzelgés lenne, azt valahogy kevésbé érezné kínosnak. Ha a gesztenyebarna szemek mellé melleket, lábakat, nemi szervet, hangokat, szagokat képzelne, ha pornófilmbe illő víziói támadnának időről időre egy szeparatista vagy csak egyszerűen függetlenségpárti lányról, akkor nem szégyenkezne önmaga előtt. És ő próbálja is ilyesféle irányba terelgetni a képzelgést, levetkőzteti a lányt a szállásán, a saját lakásában, akár a nyílt utcán is, és ezek a fantáziaképek tulajdonképpen nincsenek ellenére, jó érzéssel töltik el. De aztán visszafelé kalandoznak a gondolatai, és rövidesen azon veszi észre magát, hogy újra ott ül a Ľadový cukrászdában a sajtos puffancsai fölött, és beszél ehhez a Mariához. A lehető legérthetőbben próbálja megfogalmazni ellentmondásos érzéseit és tapasztalatait. Joskó ilyenkor hallja a saját hangját, hallja az angol mondatokat, kezében érzi a kifejező gesztikulálást, homlokát ráncolja a nagy összpontosításban.

A kínai vegyesboltban végül ugyanolyan konzervnyitót talál, mint amilyen neki is van otthon, éppen csak a színe más.

Negyedóráig matat a polcok között, nem akar túl korán elindulni, hogy biztosan elkerülje az urakat. Egyedül szeret kisétálni a villamoshoz. A folyékony mosószerért, a neszkávéért és a Lindt csokigolyókért mindössze 9,99 eurót fizet. Amikor teli hátizsákjával kilép a vegyesbolt ajtaján, még éppen láthatja, ahogy szemben a NAISTO AUTO felirat összes betűje egyszerre világítani kezd.

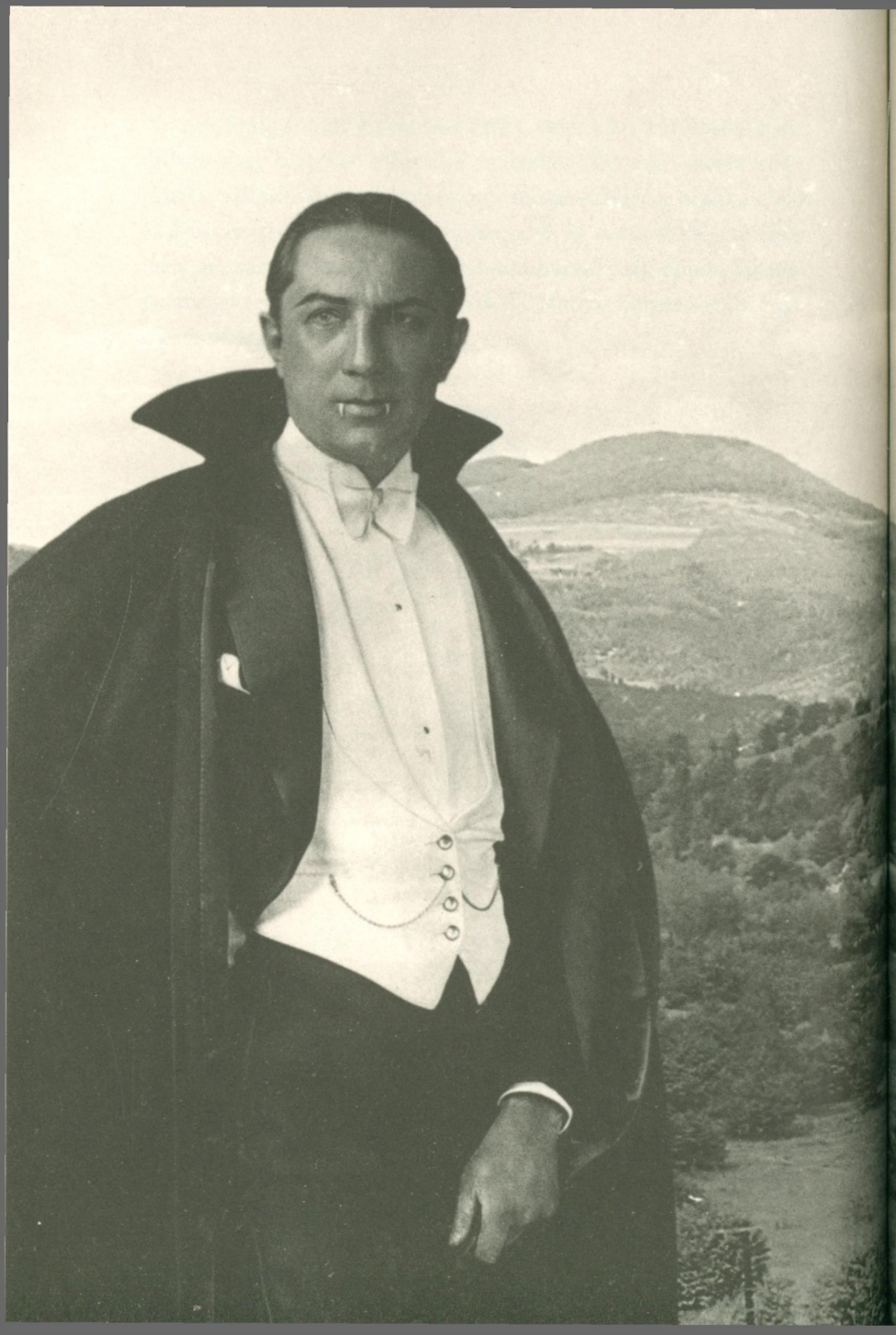

Selyem Zsuzsa

DRAKULALAND 2020, AVAGY MIÉRT ÉDESEBB A ROMÁN KÓLA?

A Trianon 100 fesztiválra a Caesaria Winner nevet vettem fel. És széthasogatott nacit, pillangós pólót, a szivárványos tűsarkúmat, fél centi sminket és egy tonna ékszert az oroszlánketrecnyi bőröndből, amit magammal húztam. Klímabűnözéssel érkeztünk Szingapúrból ebbe az isten háta mögötti Cluj Citybe, Drakula meg a mágia világába, a francba is, a csillogó éjszakába! Bajtársaim és rokonlelkeim erre az expedícióra a Victoria Public, illetve a Charlie Demon nevet választották, és hozzáillő outfitet: pongyolaforma, törökmintás ruhát, gyöngyökkel kivarrt, felkunkorodó orrú papucsot, csillogó diadémmal összefogott turbánt, turquoise smink, kékesben játszó, erős rúzs – íme a tündérkirálynő Victoria Public! De figyelem és óvakodás és süüürgős életbiztosítás-kötés, mert Charlie Demon aranyflitter dekoltázsa fölött a fényes fekete blézeren a fekete szárnyak műtollakból, a fekete szaténnadrág, mely híven követi a modellipar legtökéletesebb lábainak formáját, valamint az otrombaságot kis fekete oldaltollakkal megfejelő, platformos edzőcipő még akkor is egy életre rabjává tehet, ha gazdájuk nem emeli rád háromcentis műszempilláit alól kivillanó cirmostekintetét.

Alighogy fölszálltunk, az ég hangolni kezdett a fesztiválra. Ültünk szorosan egymás mellett hárman, mintegy promiszkuitásra kényszerítve, pedig minket abszolúte fölösleges kényszeríteni, kisded korunktól fogva határt nem ismerünk, ezért is röpködünk fesztiválról fesztiválra pillangós topban (mármint én) (per most). Szóval bámultuk az eget a kicsiny, ovális ablakon át Charlie Demon jobbján, kék volt ő, és bárányfelhők legeltek rajta, aztán a derült semmiből huss, egy villám, és sötétlilán, feketésszürkén dühöngő szörnyekké változtak a bárányok, forogtak, pörögtek, felfújódtak, átfordultak, feldarabolódtak, bekapták egymást, majd előbújtak, mint éjféli órán zombik a sírok közül, brrr, cicák, ti ezt élvezitek, kérdeztem, mire Victoria

Public leengedte pávatollmintás legyezőjét, és azt gügyögte, hogy ő inkább ki se bújna ezen a kis vaginán, maradna a repülő méhében, születés előtti állapotban, mert odakint, jaj, nézd csak, az a csúnya felhő mekkorát kiharapott a barátjából, mire Charlie Demon felénk fordult, és lassan, széles szájmozdulatokkal, mintha ordítva suttogna, megkérdezte: barátjából? Majd égre emelte, na jó, mondjuk úgy, színpadiasan fölfelé nézett, jelezve, hogy érti ő a végidők önfeledt dekadenciáját, de ez a stílus mindennek az alja.

Még el se ért hozzá a csók, amit tenyeremről csinosan botoxozott ajka irányába leheltem a habkönnyű durcásságot mímelő Victoria Publicon át – bingó, eltaláltátok, én ültem a folyosó felől –, amikor megrázkódott a gép, néhányan felsikoltottak (nem én voltam!), a kapitány bekapcsolta a mikrofonját, és nyugodt, mély, férfias hangján – az édes! – bemondta, hogy biztonsági öveinket csatoljuk be, ugyanis kisebb turbulenciába kerültünk, de semmi ok az aggodalomra, pár perc, és zavartalanul élvezhetjük az utazást, addig is, ha bármi gond van, forduljunk bizalommal a légikísérőkhöz, akik nemsokára frissítőkkel fogják kínálni önöket, vagyis minket. Ennek a drága férfihangnak én mindent a köbön elhiszek, de előbb valamiféle eszement vasbetonfelhőket közelítettünk meg, nem lehetett eldönteni, hogy ők jönnek belénk, vagy mi ütközünk nekik, egyszerre két irányba gyűrődtek, amit én ítélnék el utoljára, de hatásukat tekintve – néhány lomhább utas kirepült a székéből –, belátom, hogy veszélyesek lehetnek. Mindenesetre káosz lett egyből idebent is, hogy Victoria Public választott kifejezésmódjával éljek, és pánikszag áradt szét a légkondiban. A kapitány viszont – na meg én, aki mindezt ilyen tüzetesen megfigyeltem – eszénél volt, hirtelen függőlegesre vette az irányt, hogy nyalogatnám a rangjelzéseit, és kiszabadította a gépet az acélos fellegek karmaiból. Miu-

tán túl voltunk az izgalmakon, még azt is bemondta a lelkem a kis mikrofonjába, hogy úgynevezett szélnyírással volt dolgunk, de innen már sima utunk lesz, és köszöni, hogy megőriztük nyugalmunkat. Már aki, édesem, gondoltam, és hogy majd megnézem a wikipédián, mi az a szélnyírás.

Ami a hátralévő utazást illeti, elcsevegtem Victoria Public-kal a pilóták sármjáról úgy általában, és a mi kapitányunkéról speciel. Charlie Demon ezalatt a pinányi ablakon át gyönyörködött a tájban. Mindenesetre tájékoztattam Victoria Publicot, hogy landolás után rohanni fogok, hátha elcsípem egy telefonszámcserére a szélnyírás lovagját. Charlie Demon olyan megsemmisítő pillantást vetett rám, hogy azonnal rádöbbentem, a szivárványos tűsarkúban vagyok, testvérek között is tizenöt centi, amiben megfontoltan lépkedni is embert próbáló feladat. Charlie Demon pontosan leolvasta az arcomról mindezt, és saját, platformos-szárnyas edzőcipőjére pillantott, majd villámok cikázta feketére lakkozott, hegyes körmökben végződő, kecses mutató- és középső ujjával jelezte, hogy ha gondolom, cseréljük át a cipőinket. Elképzeltem a látványt, amit edzőcipőben nyújtanék, és beleremegtem. Oké, te tudod, dünnyögte Charlie Demon, és visszafordult kukkolni az éppen nem dühöngő eget.

Victoria Public viszont azt kérdezte, hogy mi van akkor, ha netalán mégis utolérem a kapitányt, meglátom testi valójában, és nem jön be.

Lelkem, galambocskám, nekem mindenki bejön. Ezt válaszoltam.

Végül nem az édes kapitányom telefonszámát szereztem meg, hanem a Goodcab taxicég sofőrjéét (és nem is én, hanem Victoria Public), aki elfuvarozott minket és óriási bőröndjeinket a reptérről a Beyfin Hotelbe, úgy is mint a térség legelegánsabb szállodájába. Már ha hinni lehet a reklámoknak. (Én például mindig hiszek nekik!) Cuki volt a taxisgyerek, csak éppen nem nagyon szólt semmilyen nyelven, ami persze zéró gond, kis csapatunk bajnoka a testbeszédnek. Victoria Public enyhén megbillentette turbános fejét, két ápolt kezéből háztetőt formált, baljával egy invitáló kört írt le, miközben egy icipicit pukedlizett, jobbját ezalatt finoman álla alá helyezte, mélyen belenézett a fiú szemébe, majd könnyedén összeérintette két tenyerét, és jobbra hajló fejecskéje alá támasztotta, miközben észbontó lassúsággal lehunyta a szemét. Kicsit izgultam, hogy most mi lesz, megvilágosodik a gyerek, belezúg Victoria Publicba, vagy megérti, hogy a Beyfin az úti cél. Nyilván mindhárom: észre se vettük, és már ott is voltunk a recepciónál, körülöttünk csomagjaink, mármint körülöttem meg Charlie Demon körül, mert Victoria Public sehol, illetve éppenhogy valahol, a kapu előtt kézcsókra nyújtja a kezét, a taxisgyerek meg előtte térdel. Áldásom rájuk.

A recepción viszont némi gikszer támadt, mert nem volt szabad a Firenze Suite, amit Charlie Demon lefoglalt, a kiscsaj meg egyre kényszeredettebb mosollyal ajánlott helyette három másik szobát. Charlie Demon ráhajolt a pultra, gyémánt nyakéke belebelevillant a lányka szemébe, akit elkábított Clive Christian férfiaknak tervezett parfümjének kesernyés mósuszillata, szegénykém, ismerem ezt az érzést, mikor nem tudja az ember, hogy fiú-e vagy lány. Charlie Demon nem szólt semmit, csak tartotta pillantásával a hadarva mentegetőző kis recepcióst, miközben szárnyas blézere zsebéből kihúzott egy minden eshetőségre odakészített, némi készpénzt tartalmazó borítékot, és anélkül, hogy szédült mókuskánk észrevenné, ott volt az asztalán, két milliméterre a kezétől. Már-már azt hittem, hogy megkezdődött a varázslat, és mindannyian kővé dermedtünk Drakulaland legelegánsabb szállodájának halljában, amikor Charlie Demon enyhén fölemelte bal szemöldökét, jobb szemével alig észrevehetően kacsin-

tott, és fejével biccentett, hogy nézd már meg, fiam, azt a kis valamit, ami szinte perzseli a kezedet. Le nem véve szemét Charlie Demonról, a lány ujjacskái kitapogatták a borítékot, belebújtak, és gyakorlott mozdulatokkal felmérték a szituációt. Az így kinyert információt idegpályái elszállították a homloklebenyébe, és végre elindult a csajsziban az az összehangolt finommozgás, melynek végeredménye, hogy parancsoljunk egy bármit rendelni a bárban a szálloda vendégeiként, ameddig fölszabadítják és rendelkezésünkre bocsátják a kívánt lakosztályt.

Helyet foglaltunk hát a bárpultnál, Charlie Demon intett, hogy két Old Fashioned lesz, imádom, hogy mindig eltalálja, bár részéről ez nem vaktyúk, hanem képzettség. A vérszagra ott termett Victoria Public is, Charlie Demon meg szólt a bartendernek, hogy három Old Fashioned. Szívószálmentesen, plíz, tettem hozzá, totál fölöslegesen, a csávó éppen robotpilóta üzemmódban volt. Ez van, Főnök, írd csak a többihez, segítek: repülő, gyermekmunkával készített ékszerek, harmadik világbeli asszonyokat kizsákmányoló ruhák, állatokon tesztelt, és ezt letagadó kozmetikumok, Dzshárkhandban gyerekek bányászta csillámpala alapanyagú kozmetikumok, amikről egyszerűen képtelen vagyok lemondani, és most még ez a nyamvadt plasztik szívószál is, mely előbb-utóbb egy árván maradt bébifóka nyelőcsövét fogja kilyukasztani, már csak ő meg a kishúga úszkált abban az öbölben, mert a többieket levadászták, vagy öngyilkosok lettek, na, miszter, még kérek egy ilyet, de ugyanebben a pohárban és ugyanevvel a szívószállal, *per favor.*

Éppen legellenállhatatlanabbnak szánt mosolyomat helyeztem el a rám törő szolasztalgián, amikor a lift halk kattanása után egy fuldokló sírása, valamint egy hisztériás, elvékonyodó hangú fenyegetőzés úszott rá a hall diszkrét liftzenéjére. Mint három árva szurikáta kaptuk oda fejünket: a liftből egy félig-meddig vagy inkább negyedig-nyolcadig öltözött párocska lép ki, kezükben cipőjük, valami fehér fátylat ügyetlenül maga köré tekerő lány hüppög, és megvető pillantásokat vet a párjára, akiből a sértett tesztoszteron zúdul rá a személyzetre meg a békés világrendre. Victoria Public suttogva megkérdezte: így fesztiváloznak a helyiek? Tök autentiknak tűnik. Mire Charlie Demon basszusba hajló szelíd tenorján azt válaszolta: hülye vagy, Victoria Public, nem látod, hogy éppen most ürítették ki Firenze Suite-ünkből ezt a párocskát, akiknek sikerült egyetlen csapásra két legyet ütniük: mérhetetlen mohóságukban esküvőjüket éppen erre a Trianon100 fesztiválra időzítették, és az általam lefoglalt lakosztályban próbálták elhálni a nászukat.

Még vernyogtak a kétlegyes, szaporodni vágyó humánok, amikor Charlie Demon, kitakarva őket a képből, megállt a lift és a bárasztalunk között félúton, balra billentett csípőjére tette egyik kezét, a másikkal meg feje fölé emelte lakosztályunk kártyáját, és gyerünk, babák, roomservice is van a világon!

Volt. Ledobtuk úticuccunkat, és neglizsében heverésztünk a sebtében áthúzott nászágyon, bekapcsoltuk az LCD-t, erdőtüzekről, kiszáradt sivatagokról, vízért sorban álló csontsovány embertársainkról láthattunk képeket, maradtunk az Old Fashionednél. Némi Coca-Colát is hozattunk fel, szomjat oltani. Megegyeztünk a csajokkal, hogy ennél édesebb kólát még sehol nem ittunk, kerestük a rációt, miért éppen a kies Transzilvániában cukrozzák agyon, és azonnal rá is jöttünk, hogy a vámpírok miatt.

Mindössze két-három órácskát töltöttünk el öltözködéssel és sminkeléssel, az utolsó simítás is megvolt azzal, hogy Charlie Demon a retiküljéből, a beépített boxer és az óvszerek mellől előhúzott pár szem microdose-t, gyöngéd intésére letérdeltünk, ő pedig nyelvünkre helyezte a kis pasztillát, miközben azt mondta: hoc est enim corpus meum.

Amen, hajnali kettőkor már ott álltunk mindenre totál készen a szállodánk kapujában, jobbra tőlünk egy többkupolás szörnyeteg meredt az égre, fölötte három pedofil hold keringett, üstökösök vonszolták maguk után stólájukat, míg össze nem rogytak, a kupolás monstrum meg elkezdett nőni, terjengeni, úgyhogy balra vettük az irányt. Amúgy a fesztiválhelyszín is arra volt, a városka parkjában, pár perc sétára a szállodánktól.

A szokásos, dülöngélő éjszakai helyváltoztatókon kívül itt is elektromos rolleresek száguldoztak savanyú pofával, ökomorális fennsőbbségtudatuk keveredett a zavarodottsággal, hogy micsoda kétlábú, kiszámíthatatlan lények cammoghatnak az ő catwalkjukon. Na ja, mi meg őket utáltuk. Volna, ha nem osztom meg kis csapatommal nézetemet, miszerint még mindig jobb, mintha az autójukkal csesznék a klímát.

A bejáratot hét darab, lobogó tűz mintájú kapunak álmodták meg a fesztivál alkotói, a lángok közül világító, szúrós démonok rémisztgették a fogyasztókat a pénzükért, mi is ezért jöttünk el ide a halál faszára. Mire valahogy elvergődtünk a Main Stage-ig, sikerült magunkba dönteni a fesztiválprekariátus italát, úgy is mint három repohár sört, pótolni a forróságban elpárologtatott nedvünket – jut eszembe, erről vajon miért hallgattak a pokolról oly plasztikusan mennydörgő középkori pederaszták? Hogy oké, sülni fogunk a nyárson, amit vörös szarvú ördögök forgatnak, de közben lehet vételezni jéghideg sört, borokat, koktélokat, hamburgereket, fagyit, lehet ismeretlenekkel barátkozni a sorban, akik csodálkozva néznek fel rád, amit megértek, egy efféle kisvárosi pokolban eléggé alulreprezentált szokott lenni a transz-szcéna. Kérdezte is egy professzionális kommunikátornak tűnő csávó a sorban, hogy hát ti, hogy kerültetek ide?

Mindhárman rámosolyogtunk, hogy találd ki, szivi, és ő azonnal be is mondta, hogy YouTube. Ő Madridból jön éppen, azelőtt

meg Marokkóban utazgatott a haverjával, és mondta, mondta, pedig azt a szót is kitalálhatta volna, hogy karbonlábnyom. De nem, ő csak sorolta a helyszíneket, és mosolygott. Egyébként abszolút bejött nekem, szelfiztünk is együtt, csak nem tudtam követni, egyre jobban beszippantott az ég: hurrikánok közeledtek, tájfunok távolodtak, kozmikus szél sodorta a csillagokat és a holdakat, két test nélküli farkasfej bámult vissza rám egy óriási betontégla tetejéről, egyáltalán nem értettem a dörgést, de átadtam érzékszerveimet az irányított és precízen adagolt kollektív őrjöngésnek, behúzott a tömeg energiája, a hangfalak kiadta dübörgés vibrált az ereimben, megforgatott, megrágott és lenyelt a káosz, csak jóval napfölkelte után köpött ki. Mire visszavánszorogtam a szállodába, Victoria Public édesdeden aludt a nászágyban.

Estére Charlie Demon is előkerült, s bár aligha regenerálódással töltötte tőlünk távol a csermelyléptű időt, mégis kevésbé volt gyűrött, mint mi. Az ajzószerek nagymesterétől persze ezt el is vártuk. Meg a beszámolót, ott kuporogtunk vizes törölközőbe csavart fejünkkel a kanapén, és légyszi, légyszi, milyen volt, kivel, mivel, hol, mennyire, de Charlie Demon kacsintott, szájára tette mutatóujját, és bevonult a fürdőszobába. Fél óra múlva kopogtak az ajtón, mi meg mint két másnapos, tanácstalan kölyökkutya néztünk Victoria Publickal egymásra, de aztán jött a válasz, hogy roomservice, és tolta be a fiú a gurulós asztalkáját: volt jegesvödörben pezsgő meg ásványvíz, gyümölcskoktél, volt sajjtál, baguette, vaj, lágytojás, kaviár, mangó chutney, három darab Snickers, szóval ha azt nem is tudhatjuk meg már soha, hogy merre járt Charlie Demon, de azt igen, hogy alaposan megéhezett. És ránk is gondolt. Főleg, mikor a kádból odanyilatkozott, hogy legyünk olyan kedvesek, és próbáljuk meg fölemelni helyes kis popsikánkat, és vigyünk már neki is oda egy pohár pezsgőt, mert valahogy most ezt kívánja a lelki higiéniája.

Az utolsó éjszakán aztán az én lelki higiéniám is megkapta a magáét. A maximalizmusom, az visz majd sírba, bár fene tudja, ezek a fesztiválok mintha arra szoktatnának, hogy túl legyünk a sírparán. Van az a vicc, biztos ismeritek, hogy elmegy a terminális állapotban lévő ürge az orvoshoz, mire az iszapkúrát javasol neki. Az segít, doktor úr? Egy faszt, de legalább szokja a földet. Na, szóval előástam az oroszlánketrecnyi bőröndömből saját tervezésű, metahistorikus horrorszerkómat. Menjünk lentről felfelé: fekete Martens fehér fűzővel, na jó, ez klasszik náci, de a fehér fűzőn már megjelenik a kivert fogú koponya motívum. Terepmintás katonai egyenruha, megjegyzem, mert soha nem lehet tutira tudni: hímnemű változat, de csinosított verzió, rám van szabva rendesen. Továbbá az inattraktív, de annál strapabíróbb zsákvászon matéria helyett egy tüllszerű, enyhén átlátszó anyagot választottam, melyen a szabálytalan foltok arany- meg ezüstszállal voltak körbevarrva. Fekete csipke fehérnemű volt rajtam, csak azért mondom, mert látszott. A bizsukon meg ott vigyorgott a kivert fogú koponya: gyűrűn, fülbevalón, nyakéken, szem körüli villogó matricákon, erősen rózsaszín parókatornyon a diadémon. Na és erre a túlcsordulásra még ráprojektáltam egy krinolint. Szögesdrótból. Egész éjjel nem ülhettem le, de hát valamit valamiért.

Egy kicsit arról szól az élet, hogy elkészüljön a tökéletes fotó: a hetedik tüzes kapunál pózolgattam, mint mindenki, Victoria Public fotózott, Charlie Demon hosszú szipkából cigarettázott és tanácsokat osztogatott, és persze hogy nyugodtan beérhettem volna ennyivel. De mikor megláttam egy fölnyírt frizurás csávót az általam viselt fekete-fehér Martens basic verziójában egy hímbanda közepén, nyakukban drukkersál, fejükön U betűs baseballsapka, akkor muszáj volt odalépnem egyenesen hozzá, rámosolyognom, köszöntenem, miszerint helló, szépfiú, kecsesen felé-

je nyújtanom a telefonomat, és megkérnem, hogy legyen olyan kedves, és készítsen rólam meg a barátnőimről egy csopiképet.

Egyből ütött. Nem mondom, hogy nem számítottam rá, csak kicsit később, végül is nem az a nyilvános verekedések táncrendje, hogy előbb sértegetjük egymást, majd utána jön a testi élvezet? Bár ha hozzáveszem a több színpadról áradó hangzavart, melyben aligha tudtuk volna értékelni egymás szitkait, logikus volt részéről az a hirtelen horog a bal szemem alá. Mire én egy apró kilengés és rövid mérlegelés után úgy döntöttem, hogy a fogaim közti bájos résen át pontosan megcélzom a szemét egy nagyobb adag dúsított nyállal. Talált, mondjuk, a gravitáció is segített, legalább fél fejjel magasabb voltam az európai alapértékek ezen szenzibilis védelmezőjénél. Viszont a haverok is beszálltak. Mindaddig védett a szögesdrót, míg ugráltam. Fél szemmel azt is láttam, hogy Charlie Demon előveszi a retiküljébe beépített boxert, manikűrözött ujjaira húzza, és állon vágja az oldalról engem épp fültövön sújtani készülő fociultrát. Jobb adni, mint kapni, már Kierkegaard is megírta, és azt is, hogy végtelenül nehezebb kapni, a végeredmény mindenesetre az lett, hogy előkerültek a biztonságiak, hátracsavart karokkal kikísértek mindannyiunkat a kerítéshez, kinyitották az egyik illesztésnél, ahol már vártak a legderekabbak meg a kis rabomobil. Az őrsön mindenkinek felvették az adatait, majd egy kietlen teremben várakoztattak. Miután fölmértem a szuveníreket a testemen – két hétig színesben játszó öklömnyi folt a bal szemem alatt, bagatell, öt fog teljes egészében plusz három félig, na, ez azért nagyjából öt rongyba fog fájni, de hát mi ez ahhoz képest, hogy minden héten lenyelünk akár egy bankkártyányi plasztikot –, szemébe néztem a nácifűzősnek, és megkérdeztem, tulajdonképpen mitől fél.

Ő nem fél semmitől. Csak ideges, hogy az ilyen rohadékok miatt, mint én meg a perverz barátaim, nem lehet már normáli-

san bulizni saját nemzeti ünnepükön a saját stadionjukban. Hoppá, eddig erre nem is gondoltam, hogy a boldogságipar ezt a csillogó-villogó Trianon100 fesztivált, úgy is mint a varázslat, a látomások, a szex, az evés-ivás és a legjobb DJ-k szívcsakráját alapjáraton stadionként működteti. És hogy hívják a klubjukat, kérdeztem. Nem bírta kihagyni a lehetőséget, kicsit kihúzta magát, és úgy mondta: Universitatea.

És jók?

A választ, már ha készült, nem állt módomban kivárni, mert útlevelünket tenyeréhez paskolgatva szólított mindhármunkat a zsarugyerek, aki egyébként szintén bejött nekem, de esélyem nem volt, mert seperc alatt jó hazautat kívánt. Mikor kiléptünk a viharvert Victoria Publickal és Charlie Demonnal az őrs ajtaján, még visszanéztem a csávómra, és bajtársaimat átölelve mutattam: még nem késő, hogy megcsinálja rólunk azt a tökéletes fotót, és gyűrt szögesdrót szerkómban vigyorogtam neki a fogatlan pofámmal, mire ő is elhúzta kicsit a száját.

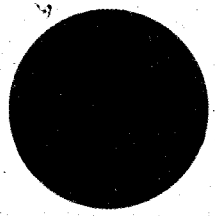

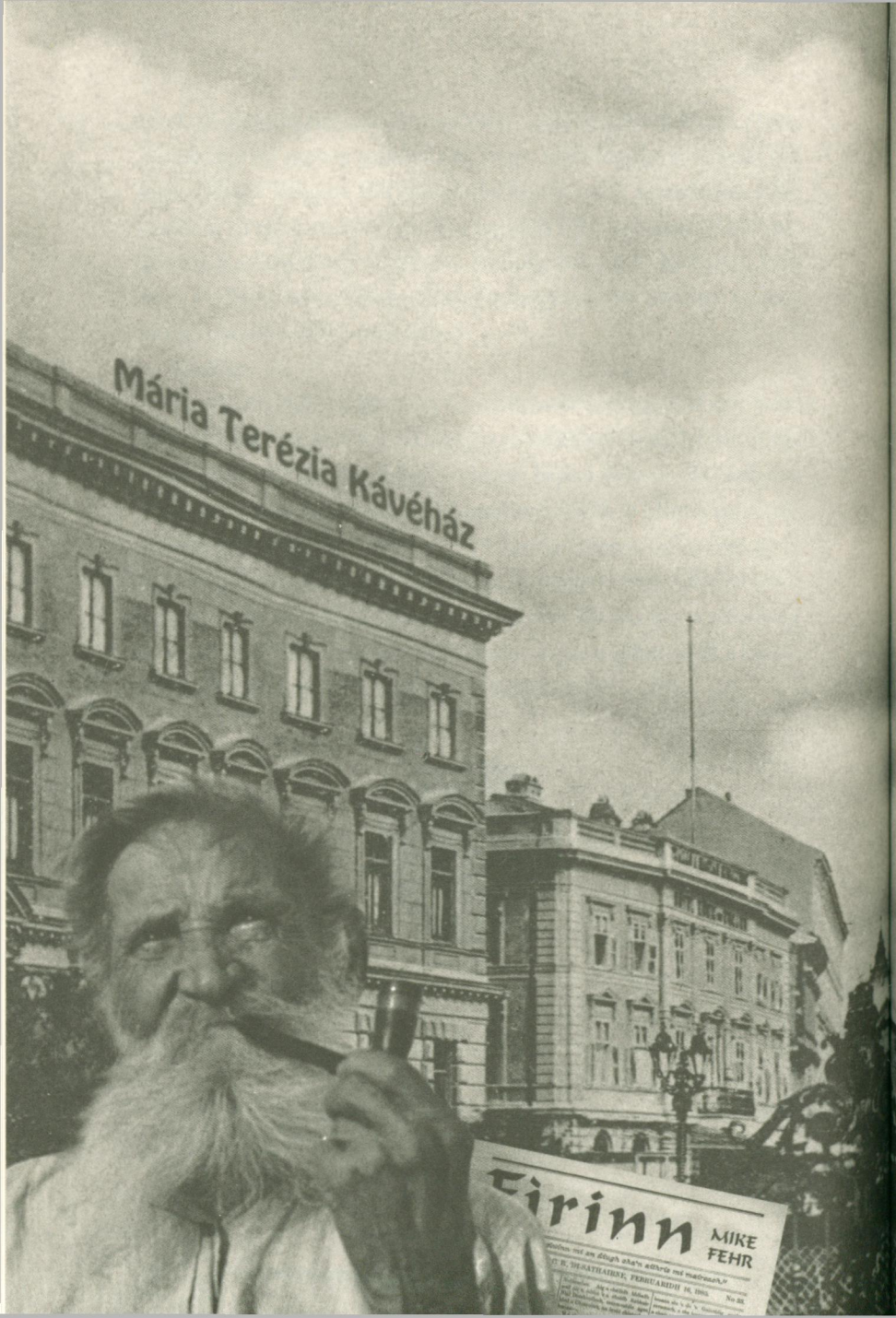

Szalay Zoltán

A MÁRIA TERÉZIA KÁVÉHÁZ

Judittal nem sokkal azután szakítottunk, hogy úgy döntött, asszimilálódik. Ő maga nem ezt a kifejezést használta, egyáltalán, nem nevezte sehogy, amit művelt, nem akart róla beszélni, pedig egyértelmű volt, hogy tudatos döntést hozott. Nem gondoltam volna korábban, hogy engem ez ilyen érzékenyen érintene; tulajdonképpen nem is érintett érzékenyen, csak éppen elvezetett a szakításhoz. Azzal kezdődött, hogy nem Juditként, hanem Juditaként mutatkozott be társaságban, és amikor rákérdeztem, most akkor mi is a neve valójában, értetlenkedett, és úgy nézett rám, mint egy vadidegenre. Akkortól képtelen voltam a nevén szólítani. A magyar ismerőseink nevét úgy használta újabban, hogy a keresztnevüket mondta a vezetéknevük előtt, ami számomra teljesen életszerűtlenül hangzott, és időnként szlovákul beszélt hozzám, amikor kettesben voltunk. Megkérdeztem tőle, szelíden és őszinte érdeklődéssel, hogy miért csinálja ezt, mire ő csökönyös magyar nemzetféltőnek nevezett, és úgy kipirosodott az arca, mint amikor túl sokat ivott.

Azelőtt imádtam, amikor így kipirosodott az arca. Most viszont úgy éreztem, semmi közöm már ehhez a pirossághoz, hiába imádom, nem juthatok többé a közelébe.

Ez a folyamat eléggé elhúzódott, hónapokig, ha nem évekig tartott, és én nem emlékszem, mikor szakítottunk pontosan, és milyen körülmények között, csak arra, hogy Judit egyszeriben nincs mellettem, és akkor jutott eszembe Mike Fehr, és kitaláltam, hogy elutazom hozzá.

Akkor már vagy tíz éve éltem Pozsonyban. Judit vezetett be az itteni körökbe, mert ő még régebb óta itt élt, tizenhét éves korában költöztek ide a szüleivel, talán Fülekről vagy valahonnan Közép-Szlovákiából, de erről nem nagyon beszélt. Számomra sokáig ő jelentette ezt a várost, amikor bárki kimondta a város nevét, Judit arcának a finom kis gödröcskéi jelentek meg a szemem

előtt. Még most is, ha megpróbálom visszaidézni a villamosok hangosbemondóját, Judit hangján hallom a megállók nevét. Ő mutatott be mindenkinek, akit ismerek itt, és akikkel eleinte a kölcsönös bizalmatlanság falain keresztül pillantgattunk egymásra. Már befejeztem az egyetemet, amikor rájöttem, hogy itt van körülöttem ez a város, és újszülöttnek éreztem magam, amikor Judit segített felnyitni a szemem a valóságra.

Mindenki imádta őt, pedig nem sokat tudtak róla. Különböző történetek keringtek, amelyek tele voltak ellentmondásokkal, és arra gyanakodtam, ő maga is rásegít ezekre az ellentmondásokra. A legtöbben tősgyökeres pozsonyinak tartották, és sokan csak mosolyogtak rajta, amikor a magyar gyökerei szóba kerültek. Judit túl ragyogó jelenség volt ahhoz, hogy egyszerűen magyarként gondoljanak rá. Az egyik barátunk, Viktor, akivel Judit korábban járt egy rövid ideig, és aki közepes újságíróból lett harmincas évei elejére egy multi jól fésült menedzsere, arról szokott beszélni, ha fel akarjuk építeni ezt a várost, nem gondolkodhatunk azon, hogy ki magyar, ki szlovák vagy ki zsidó. Egy másik barátunk, Marek, aki közepes, ismeretlen íróból lett közepesen ismert újságíró, és aki az egyik kedvelt kávéházunkban szokott úgynevezett értelmiségi beszélgetéseket vezetni, azt szokta mondani, meg kell találni ennek a városnak az egyedi identitását.

Voltak napok, amikor mindenki minden egyes mondatába belefoglalta az identitás szót a városban, mintha erről szólna az élet. Más napokon csak megmosolyogták ezt a témát. Én úgy sejtettem, mindeme ellentmondásokat valahol Judit gerjeszti, mint egy egyszemélyes titokzatos háttérhatalom, akinek az egyetlen motivációja valójában a saját szórakoztatása.

Sokáig úgy gondoltam, ezzel az asszimilációs sztorival is csak az én bosszantásom a célja. Próbáltam figyelmen kívül hagyni,

de annál jobban foglalkoztatott, és felidéződött bennem Mike Fehr története, amelyet Judit nem sokkal a megismerkedésünk után mesélt nekem.

Mike Fehr Judit távoli rokona volt, s bár ő sosem találkozott vele, az egyik unokatestvére, egy bizonyos Kamilla állítólag ismerte, sőt hosszabb ideig élt is nála odakint Edinburghben. Ő beszélt Juditnak Mike Fehr írásairól, és mutatott is neki néhány részletet, amelyeket ő fordított le angolra. Titokban, a szerző tudta nélkül. Mike Fehr ugyanis skót gael nyelven írt, és nem engedélyezte egyetlen sorának a lefordítását sem. Kamilla az ókelta nyelveket kutatta akkoriban, ez vezette el őt az elfelejtett rokonhoz. Innen pedig csak egyre érdekesebb lett a történet.

Mike Fehr édesapját Fehér Vilmosnak hívták, és állítólag a kommunista karhatalom verette agyon az ötvenes évek elején, amikor a fia még csecsemő volt. Az anyját lecsukták, ám a nagyapjának sikerült megszöknie a kisfiúval együtt, és meg sem álltak Nagy-Britanniáig. Több száz kilométert gyalogoltak nyugat felé, a megszállt Ausztrián és Németországon keresztül, a helyiek étellel-itallal-szállással segítettek rajtuk útközben, amíg valahogy el nem jutottak Berlinbe, majd onnan vonattal tovább Londonba. Fehér Ferdinánd angol szakos tanár volt, jól ismerte a Brit-szigeteket, és azt akarta, hogy unokája egyszer és mindenkorra elfelejtse, honnan jött, és teljes értékű és jogú brit állampolgár lehessen. Így mesélte Kamilla. A nagyapa néhány évig tartotta is ezt a hallgatási fogadalmat, a kisfiú rendes angol gyerekként nevelkedett, és csak annyit tudott, hogy a szüleinek volt egy régi hazája, neki viszont van egy új hazája, ahol élnie adatott. Később Fehér nagypapa mégis emlékezni kezdett. Valami megtört benne, és megáradt a történetek folyója. Egy régi városról kezdett beszélni Mike-nak, egy városról, amelyet ő még látott, de amelyre ma már nem emlékszik senki. A kis Mike eleinte sehogy nem

reagált ezekre a történetekre, csak jóval a nagyapja halála után jutottak eszébe megint. Akkor már Edinburghben élt, és minden energiáját arra fordította, hogy megtanulja a skót gael nyelvet, hogy azon írhasson. És egyszeriben rájött, hogy épp ezeket a történeteket, a nagyapja történeteit kell ezen a nyelven megírnia. Egy városról, ahol ő sosem járt, és amelyet Pozsonynak hívnak.

Kamilla először húzódozott, amikor megkerestem. Tudta, hogy szakítottunk Judittal, és nem értette, mit akarok tőle. Már nem foglalkozott ókelta nyelvekkel, elvégzett egy coachképző tanfolyamot, és azóta maga is újabb coachokat képzett, amerre csak járt. Az öreg Mike nem szívesen fogad vendégeket, még a saját szomszédjaival sem nagyon áll szóba, mondta. Ne higgyem, hogy csak úgy odaállítok, és tárt karokkal fog fogadni. És egyébként is, kérdezte Kamilla, mi a francot akarok tőle tulajdonképpen?

Valami azt súgja, hogy meg kell fejtenem a történeteit, válaszoltam réveteg mosollyal.

Olyan vaskos köd és homály szakadt rám Edinburghben, hogy nemcsak a térérzékelésem zavarodott teljesen össze, hanem az időhöz való, alapvetően törékeny viszonyom is. Minduntalan elfelejtettem, milyen nap és milyen napszak van. A Dalry Road egy kopottas tömbjében foglaltam egy Airbnb-lakást, kaját pedig a közeli Lidlben vásároltam magamnak, amelynek a morcos eláru-sítói mintha most bújtak volna elő a skót felföld vadonjából. Félórányi sétára volt innen az óváros – az arrafelé vezető Morrison Street a portyázó sirályok vijjogásától volt hangos –, de én eleinte nem merészkedtem tovább a Haymarket gurulós bőröndös európai turistáktól és cserzett arcú indiaiaktól nyüzsgő közlekedési csomópontján. Egy gazzal benőtt, sáros temető volt a laká-

sommal szemben, ahol a sírfeliratokat silabizálgattam órákon keresztül. A lakótömbömben egy pattogzó festékű kék kapu mögött székelt a skót gnosztikusok kulturális szövetsége, de soha senkit nem láttam hozzájuk belépni. A Lidl és a lepusztult kis lakásom között kóválygogtam, mint egy elárvult lélek, aki elfelejtette, miért tért vissza a földi siralomvölgybe a túlvilágról.

Napokig nem mentem a könyvtár közelébe. Kamilla azt mondta, egyedül a zsémbes könyvtároson keresztül vezet az út Mike Fehrhez, de igazából ő sem garancia semmire. Rob Petersonnak hívták a könyvtárost, ám én meg voltam győződve róla, ez csakis álnév lehet, hiszen csak kiszámítható végkifejletű krimikben adnak ilyen semmitmondó neveket a sablonfiguráknak. Ez a bizonyos Peterson a Skót Nemzeti Könyvtár alkalmazottja volt, és a patinás épület alagsorában volt az irodája. Nagyon furcsán néztek rám, amikor bejelentettem a könyvtár portáján, hogy találkozni szeretnék vele, háromszor is visszakérdezett az ötvenes, befőttesüvegalj-szemüveges nő, hogy biztosan Petersonnal-e. Úgy bólogattam, hogy ne maradjon semmi kétsége, tényleg hülye vagyok?

Petersonnak megengedték, hogy telefüstölje azt a kis vackot, amelyet az irodájának csúfoltak, és amely leginkább egy magánzárkára emlékezetetett, vagy egy tengeralattjáró titokkajütjére. Azt pedig, hogy egész álló nap részeg legyen, talán csak azért nézték el neki, mert nem látszott rajta; sokkal jobban meglátszott volna, ha kibillen az állandó mámorból, és összetűzésbe kerül a valósággal. Kamilla azt is elárulta, hogy Peterson a könyvtár mellett, ahol az ókelta nyelvű könyvekért felel, a Fìrinn című irodalmi lap szerkesztője, ami, mármint a lap címe, gael nyelven olyasmit jelent, hogy Igazság. Ennek a lapnak az egyik szerzője volt Mike Fehr is, mégpedig az egyik legértékesebb szerzője, aki egyedül itt publikált.

Az első két alkalommal Peterson egyszerűen nem vett tudomást rólam. Hiába nyitottam be hosszas kopogás után a szobájába, hiába szólongattam, miközben ő az íróasztalánál pöfékelt, rojtos szélű, elsárgult katalógusokban lapozgatva és a lapszélekre jegyzetelve, hiába köszörülgettem a torkomat és integettem felé, úgy tett, mintha csak a Skót Nemzeti Könyvtár alagsorában rendszeresen felbukkanó bosszantó kísértetek egyike lennék, akiket ő már régen megtanult figyelmen kívül hagyni. Harmadszor a portásnő már rosszallóan csóválta a fejét, amikor látta, hogy ismét az alagsor felé veszem az irányt, érthetetlenül morgott az orra alatt, és én majdnem megint feladtam azzal, hogy másnap újra próbálkozom, amikor Peterson egyszer csak felém fordult. Nem emelte fel a fejét, és nem nézhettem a szemébe, de egyértelműen felém intett, és én végre beléphettem a tömény cigifüst mélyére.

Miközben előadtam jó előre begyakorolt mondókámat Mike Fehrről, Peterson folytatta elmélyült jegyzetelését, csak néhaněha hunyorított rám, mintha zavaró léghuzatot érezne valahonnan. Végül elhallgattam, csupán a tolla percegett tovább a ropogósra aszott papírokon, és a cuppogása hangja töltötte be a szobát, ahogy rendszeres időközönként szippantott egyet a cigarettájából. Amikor már azt hittem, örökké itt fogunk ülni kettesben, a pokolnak ebben a nem is annyira elviselhetetlen, félhomályos bugyrában, Peterson elképesztően reszelős hangon megszólalt, és olyasmit mondott, hogy ő nem mondhat nekem semmit Mike Fehrről. Akkor kihez fordulhatnék, kérdeztem óvatosan, mire mintha felkacagott volna, és elismételte a kérdésemet, kihez fordulhatnék, majd éles hangon megkérdezte, olvasok-e skót gael nyelven? A válaszom nem érdekelte, azonnal folytatta, hogy ha olvasok, se megyek vele sokra, mert Mike Fehr ugyan skót gael nyelven ír, de azok sem értik, akik ismerik ezt a nyelvet. Mike Fehr ugyanis, habár látszólag követi a skót gael nyelv nyelv-

tani szabályait, mégis mintha más nyelven írna, ha érthető, amit mond. Sietve válaszoltam, hogy érthető, majd gyorsan hozzátettem, hogy nem teljesen. Peterson erre letette a tollát, régimódi, olcsó töltőtoll volt, amelyből mindenfelé szivárgott a tinta, Peterson egész keze és alkarja csupa lila volt tőle, s ahogy felemelte a fejét, láttam, hogy az arcán is tintafoltok éktelenkednek. Azt mondtam, Pozsonyból érkeztem, kérdezte, de nem Bratislavát mondott, hanem Pressburgot, és én elsőre alig értettem meg, mit jelent ez. Nem értettem, ez most valamiféle irónia-e, sznobos ausztrofília vagy egyszerűen csak egy, a régmúltba feledkezett könyvtáros szórakozottsága. Azt válaszoltam, Pressburgból, amelyet mi Pozsonynak hívunk, de hivatalosan Bratislava a neve. Peterson értetlenkedve pillantott rám, majd gyorsan újra felkapta a tollát, és kapkodva írni kezdett. Közben pedig mesélni.

Lassan mondta és hangosan, mint egy bukott diáknak, aki úgysem érthet semmit, és igazából csak néhány alapos körmöst érdemelne, csakhogy azok az idők már elmúltak. Egyáltalán, azok az idők már elmúltak, amikor még bármi számított, úgy igazán, amikor még volt értelme például fenntartani ezt a helyet, és Peterson felfelé bökött a tollával, amelyből néhány cseppnyi tinta a plafon felé fröccsent, a hétmillió könyvével, a tizennégymillió nyomtatványával és a kétmillió térképével. Ezek ma már nem érnek semmit, ez magától értetődő, hiszen ma már csakis a digitális tartalmakban bízik az ember, a digitális tartalmak hálóján függ, nem törődve azzal, hogy csúnyán beleragadt ebbe a hálóba, fennakadt rajta, mint egy ostoba légy. Ez a hétmillió könyv, a tizennégymillió nyomtatvány és a kétmillió térkép mind teljességgel haszontalan, körülbelül annyira, mint a skót gael nyelv, amelyet beszélnek ugyan még néhányan, persze nem itt, Edinburghban (amelyet, mármint a főváros nevét, Peterson természetesen skótosan ejtette, nem angolosan, mint én), mert itt

csak tényleg elenyésző számban. Inkább a szigeteken, ami mindig is így volt, hiszen ez egy szigeti nyelv, sziget a szigeten belül, hogy úgy mondja, mondta Peterson. Szóval nincsen bizalom, sem a régi nyomtatványokban, sem a régi nyelvben. A régi nyomtatványokban azért, mert nem tudományosak, mert a közléseik homályosak, ugyanúgy, ahogy a régi nyelv is homályos. Mert nemcsak arra szolgál, hogy kérj egy sört a helyi pubban, hanem tudást hordoz. Mert van itt egy törekvés, már jó ideje, és Peterson felnézett, hogy vajon figyelek-e egyáltalán, ekkor először mutatott némi érdeklődést aziránt, hogy figyelek-e, szóval van itt egy ősi törekvés, hogy megtalálják az úgynevezett tökéletes nyelvet, ami persze ostobaság, mert nincsen egyetlen tökéletes nyelv, amellyel meg lehetne szólítani az istenséget, nincsen egyetlen ősnyelv, ezt ma már mindenki érti és elfogadja, és talán furcsának hat, hogy valaha a legkiválóbb koponyák hittek benne, hogy mégiscsak van egyetlen nyelv, amely tökéletes. És a legtöbben a héberre esküdtek, amely ugye a kabbala nyelve, és három módszerrel próbálták a héber isteni eredetét igazolni, mégpedig a notárikon, a gimátrá és a tmurá módszerével, azaz az akrosztichonok, a betűk számértékei és az anagrammák segítségével, mert a héber nagyon jól megfelelt az efféle misztikus technikák gyakorlására. És azt állították, a héber az anya-nyelv, amelyen a Teremtő beszélt, és amelyet Ádámnak és Évának adományozott, és minden nyelv csak ennek az egyetlen tökéletes nyelvnek a torzulásaiból keletkezett. Aztán persze később ez a gondolat divatjamúlttá vált, és más elméletek léptek a helyébe, a filozófiai nyelvekről például, amelyeket a felhalmozott emberi tudásanyag alapján kell megalkotni, hogy logikusan kövessék ennek a tudásanyagnak a struktúráját. Aztán mindez megint megcáfolódott, és az informatika csupasz nyelve került előtérbe, annak a kettes számrendszernek az alapján, amellyel Leibniz megalapozta

ezt a mai világdiskurzust, amely annyira tökéletes, hogy elveszti a kapcsolatot saját lényegével. Peterson elnyomta a cigijét, de egy másik már ott égett a hamutartójában, talán elfelejtette, hogy meggyújtotta. Hátradőlt a puritán faszékében, félbeszakítva a körmölést. Sokan úgy tartják, a skót gael nyelvnek sok köze van a héberhez. Van benne némi igazság, mert melyik európai nyelvnek nincsen. A miénknek meg még itt van az ír, az óskandináv nyelvek meg a többi. De én nem állítom, hogy ez egy tökéletes nyelv lenne, közölte Peterson. Ezt nem állítja Mike Fehr sem. Ha valamiről kimondjuk, hogy tökéletes, azonnal megnyomorítjuk. De Mike Fehr nem véletlenül választotta ezt a nyelvet, hogy megírja az igazságot.

Az igazságot a városunkról, vetettem közbe izgatottan, mire Peterson mintegy magához térve megrázta a fejét, és lapozgatni kezdett a katalógusok között. Mit akar tőlem valójában, kérdezte lemondóan.

Egy belvárosi pincekocsmában találkoztunk néhány nap múlva, amely nem sokban különbözött az alagsori szobácskától, csak éppen nem terpeszkedett felette egy akkora monstrum, mint a könyvtár tizenhetedik századi épülete a IV. György híd nevű, szélesen elnyúló utcában. Petersonnak itt is megvolt egy saját zuga, amelyet kedvére telefüstölhetett, és ahol ugyanúgy kézirathalmok hevertek szanaszét, mint a munkahelyén. Állandóan ezek között lapozgatott, csak akkor tartott szünetet, ha rá kellett gyújtania vagy kortyolnia az italából.

Szédültem a füsttől, karcolta a torkomat az erős whisky, és teljesen elfelejtettem, mit akarok ettől a vénembertől, akinek a gyűrött mellénye észrevétlenül váltott át az arcába, ugyanolyan sötét füstszínű volt, csak a maszatos, ferdén álló szemüvege bontotta meg ezt az egységet. Megint elmondta, hogy semmi értelme itt lennem, és hogy ne higgyem, hogy bármit is megérthetek abból,

amit Mike Fehr ír, hiába tanulok meg akár skót gael nyelven olvasni. Teljes kábultságomban kibukott belőlem, hogy idefelé az a gyanúm támadt, hogy a nyomomban van valaki. Nem láttam semmi konkrét jelét, csak mintha éreztem volna magamon egy sötét tekintetet, megfoghatatlan, még soha nem volt részem ilyesmiben, de nem tudok megszabadulni az érzéstől. Peterson mintha halványan elmosolyodott volna erre.

Mike Fehr édesapja nem élt Pozsonyban, mondta, megint Pressburgként emlegetve a várost. Egy kisvárosban éltek, amelynek a neve tulajdonképpen lényegtelen, amit érdemes róla tudni, hogy egy hatalmas, hatszög alakú erőd vette körül, amelyet a törökök elfoglaltak, majd a Habsburgok felrobbantottak. Mégis, sokaknak még évszázadokkal később is biztonságérzetet nyújtott ez az egykori megerősített város. Talán ezért költözött oda Ferdinánd is, Mike Fehr nagyapja, 1920 környékén, Pozsonyból, ahol addig élt, és amelyet 1919-ben számára egészen váratlanul elfoglalt egy új hatalom. Ferdinánd egy egyszerű polgári házban telepedett le, és nyelveket tanított a helyi polgári iskolában, németet és angolt, amelyekre persze ebben az időben és ezen a helyen nem volt túl nagy igény. Ferdinándot zaklatták a hatóságok, mert monarchistának tartották, bár soha nem tudtak semmit rábizonyítani. Ferdinánd ezt soha nem kommentálta, zárkózott embernek ismerték egész életében, aki az olvasmányainak élt. Később is zaklatták, akkor már nem azért, mert monarchistának tartották, hanem mert szabadgondolkodónak, amit ő szintén nem kommentált. A fia, Vilmos is tanárnak készült, de nem sokat gyakorolhatta a szakmáját, mert alig egy hónappal a diplomája megszerzése után megkapta a behívóját, és csak majdnem hat évvel később tért haza. Akkor már nem ugyanaz az ember volt. Közben az angolok és az amerikaiak porig bombázták a kisvárost, amely ezek után már senkiben nem kelthette a biztonságnak a

leghalványabb illúzióját sem. Amikor Vilmos hazatért, nem ismert rá a városra, és nem ismert rá a családjára sem. Elhagyta a jegyesét, elvett egy fiatal lányt, és féktelen dühvel szállt szembe mindenkivel, aki megpróbálta megmondani neki, hogyan építse újra az életét. Ferdinánd a hatvanas évei elején járt, amikor magához kellett vennie a kisfiút, mivel Vilmost elhurcolták, és közölték, hogy ne várják haza, a fiatal anyát pedig jobbnak látták letartóztatni. Ezt csak azért mondja el, tette hozzá Peterson, mert van jelentősége Mike Fehr szövegeire nézve. Azokra a szövegekre nézve, amelyek engem érdekelnek, de amelyekről nem tudhatok meg semmi lényegeset.

Többet aznap nem is árult el. Ismét találkoznunk kellett. A következő napokban nem tudtam szabadulni a rám vetülő szemektől a városban. Hiába fürkésztem a járókelőket, senki nem tűnt igazán gyanúsnak, és hiába nézegettem a hátam mögé, mindenhol csak ugyanezeket a teljesen semleges járókelőket láttam. Kérdeztem Petersont, ki lehet az, aki figyel, mire ő csak mosolygott, és azt mondta, még félbeszakíthatjuk, csak mondjam azt, hogy nem érdekel az egész, vagy ne mondjak semmit, csak simán távozzak.

Kértem, meséljen a megismerkedésükről. Régen történt, válaszolta, mindketten fiatalok voltak még, és Mike Fehr akkor került a városba. Skót gael nyelvű kéziratokat keresett, és így talált rá Petersonra, aki már akkor is ott kuksolt az alagsori szobájában, csak még nagyobb volt körülötte a rend. Mike Fehr azt mondta, feladta a tanári állását Londonban, és mostantól itt fog élni, és be fog járni ide, a nemzeti könyvtárba, mert utána kell néznie néhány dolognak. Mégis miféle dolgoknak, kérdezte tőle Peterson, akinek megtetszett ez a zaklatott, zárkózott fiatalember, akinek furcsa homályt látott a tekintetében. Eleinte csak a nyelvről beszélt neki, arról, hogy a saját nyelvi szigetét akarja megtalálni, mert

azokat a történeteket, amelyeket meg kell írnia, nem írhatja meg angolul, hiába az angol az egyetlen nyelv, amelynek minden árnyalatát tökéletesen ismeri. Ismeri, de nem érzi a sajátjának, mert tudja róla, hogy nem az anyanyelve. Mihez kezdjen valaki, tette fel a kérdést Mike Fehr, akinek nincs valódi anyanyelve, akinek nincs saját múltja, így aztán nincs fogalma az időnek arról az egyszerre átlátható és pusztító természetéről, ami meghatározó mindenkinek, aki maga mögött tudhatja a múltját. Neki egy másik ősnyelvet kellett találnia, és egy olyan ősnyelvet keresett, amely egy vesztes nyelv, egy kiszorult nyelv, egy elfelejtett nyelv, amely kívül van az időn. Keresgélni kezdtünk, és olyan régi kéziratokra bukkantunk együtt, amelyek az időnek épp erről a titokzatos felszámolásáról tudósítottak. Ókelta pogány mítoszok feldolgozásai voltak ezek, amelyek egy soha nem létezett Skócia történetének a töredékeit mutatták fel. Mike Fehr beletemetkezett ezekbe a kéziratokba, majd néhány hónap múlva közölte, úgy gondolja, hogy megtalálta, amit keresett. Nem ezeknek a kibogozhatatlan mítoszfeldolgozásoknak a nyelvén kezdett írni, hanem egy közérthető gael nyelven, de mégis volt valami a nyelvében, amely ezekhez az elfelejtett szövegekhez kötötte, a szintaktikájában, a hangulatában, a modorában. És Peterson ekkor kapott lehetőséget, hogy elindítsa a Fìrinnt, a könyvtár skót gael nyelvű irodalmi lapját, amelynek Mike Fehr volt az egyik első szerzője. És amikor a kezébe adta az első lapszámot, mondta Peterson, az első megjelent szövegével, bólintott, és azt mondta, most már megírhatja a Mária Terézia Kávéház történetét.

Felkaptam a fejemet, és ezer gondolat szaladt át az agyamon. Amikor kérdezni akartam, Peterson lefékezett. Nem mondhat el egyszerre mindent, megint el kell jönnünk, de megint hiába fogok eljönni, mert az ő történeteit meghallgathatom ugyan, de Mike Fehr szövegeinek nem férkőzhetek a közelébe.

Beszereztem a Fìrinn hozzáférhető példányait, amelyekben valóban ott voltak Mike Fehr elbeszélései, ám semmit nem tudtam kisilabizálni a szövegekből. Úgy terveztem, kitalálok egy sztorit, valami egyetemi kutatásról, és felkérek valakit, hogy fordítsa angolra az írásokat. Először viszont ki kellett szednem Petersonból a Mária Terézia Kávéház történetét.

Mike Fehr azt mondta neki, miközben épp a Holyrood park sziklái között sétálgattak, mesélte Peterson, hogy egészen váratlanul jutott eszébe a nagyapja, Ferdinánd, és sokáig nem tudta, hogy mit kezdjen vele. Tudta a nagyapjáról, hogy nem abban a kisvárosban élte le az egész életét, ahonnan elmenekültek, hiszen gyerekkorában egy másik városról mesélt neki, ahol a fiatalságát töltötte. Az utolsók közül való, mondogatta a nagyapa, akik még emlékeznek arra az egykori városra. Mike Fehrt viszont nem érdekelte az a múlt, amellyel egyedül a nagyapja kötötte össze, úgy érezte, teljes életet él ebben az országban, amely mindent megadott neki, amire csak vágyhatott. Aztán eszébe villant a Mária Terézia Kávéház, és nem tudta többé kiverni a fejéből. Elkezdte összeszedegetni a történetdarabkákat, amelyekkel a nagyapja látta el gyerekkorában, és azon kapta magát, hogy egy várost épít. Ennek a városnak pompázatos, egyedi, ragyogó épületei voltak, lenyűgöző terei, káprázatos fénye és sötétje, nagyszerű színei, mindennel együtt: a sérüléseivel, a devianciáival, a meghasonlottságaival, egyszerűen nem volt semmi máshoz fogható, amit Mike Fehr valaha látott vagy el tudott képzelni. Rájött, hogy a nagyapja történeteiben benne van ez az egész város, neki csak össze kell illeszteni a darabkákat. És a legmegrázóbb felismerés akkor érte, amikor ráébredt, hogy ő maga is ott van ebben a városban, mindvégig ott volt, és nem lehet másutt.

A Mária Terézia Kávéház volt a törzshelye. A koronázódomb mellett álló Esterházy-palotában nyitották meg, épp abban az

évben, amikor a Mária Terézia-szobrot átadták a téren, az egykori koronázódombon. Mike Fehr pontosan emlékezett azokra a pillanatokra, amikor a szobor a része lett a városképnek: igazából nem tartotta sem szépnek, sem csúnyának, egy szokványos lovas szobor volt, nagy adag pökhendiséggel, mesterkéltséggel és felesleges pátosszal; mégis, akkortól mintha megállt volna az idő a városban. Ezzel a szoborral felbontatott a szerződés a város és az idő között. Mike Fehr fogta a kávéscsészéjét a Duna felszínén megtörő bágyadt napsugarakat fürkészve, és egyszeriben kívül érezte magát az idő szorításán. Talán nem is a szobor tehetett róla; talán a szobor csak ürügy volt mindehhez. Mike Fehr mégis úgy érezte, ez a szobor békét hozott nekik, és ezt a szobrot védelmezni kell, kerül, amibe kerül.

Ezzel indul a történet, amelyet aztán éveken keresztül írt, és amelyben felépítette a várost, benne a Szent Márton-dóm szigorú és mégis kegyelmi hangulatot árasztó épületével, a bájos, csonka várrommal, a Mihály-kapu kecsességével; de mindez igazából keveset számított ahhoz képest, amit az emberekről el kellett mondania: azokról, akik vele együtt építették ezt a birodalmat. Ezek az emberek megértették, Mike Fehrrel együtt, hogy ebbe városba nem szabad többé beengedni az idő pusztító masinériáját, hogy ebben a városban a könnyed, felszabadult légiesség jegyében kell élniük, és így is tettek: fogták a csészéjüket a Mária Terézia Kávéházban, fürkészték a Duna hullámain megtörő bágyadt napsugarakat, és jelentéktelen dolgokat mondtak egymásnak.

Mike Fehr akkor is ott ült a Mária Terézia Kávéházban, amikor a Nagy Megpróbáltatás elérte a várost. Nem idegenek érkeztek, mert ez a város nem ismert idegeneket. Hódítók érkeztek, akik le akarták rombolni a Mária Terézia-szobrot. Hideg téli nap volt, 1919 elején, amikor a város polgárai a Vásárcsarnok épülete előtt gyülekeztek, feszült volt a hangulat, de az emberek nem

tudták, mit mondjanak, csak némán gyülekeztek, hiszen ahhoz voltak szokva, hogy jelentéktelen dolgokról beszélgetnek egymás közt. Ragaszkodnak a szoborhoz, ragaszkodnak az eddigi életükhöz, ez volt az arcukon, és ezt tudták a hódítók is. Az egyik kisfiú, félig-meddig tréfából hógolyókkal dobálta meg a Vásárcsarnok előtt őrt álló legionáriusokat, akik erre a tömegbe lőttek, fröcsögött a vér, az emberek rohanni kezdtek, és hamarosan mindenki, aki megmenekült, a Mária Terézia-szobor köré gyűlt. Az ellenség le akarta rombolni a szobrot. Napokig tartott az ostrom, a lakosok időnként visszaszorultak, máskor előretörtek, míg végül az ostromlók feladták: a tűzszüneti szerződést a Prímási palotában írták alá, ahol egykor Napóleon császárságával kötötték meg a pozsonyi békét. Ez lett a második pozsonyi béke, az igazi: megalakult Pozsony Szabadállam, amely nem lett része semmilyen úgynevezett utódállamnak, hanem a saját kezébe vehette a sorsát. Megmaradt a szobor a koronázódombon, ahol senkit nem kellett már megkoronázni.

Találkozni akarok Mike Fehrrel, mondtam Petersonnak. Úgy érzem, eleget tudok már hozzá. Sejtek valamit arról az érzésről, amely Mike Fehrt rávitte, hogy felépítse Pozsony Szabadállamot, és szeretnék bebocsátást nyerni a világába. Peterson erre elkomorult, és elüldözött. Azt harsogta, egyáltalán semmit nem értek az egészből, és addig tűnjek el ebből a városból, amíg ezt békében megtehetem.

Mike Fehr felderíthetetlen volt. Kamilla csak Petersonhoz adott elérhetőséget, és hiába próbáltam helyi irodalmárkörökön keresztül nyomozni, amint kiejtettem Mike Fehr nevét, azonnal visszabújt mindenki a saját csigaházába. Azt éreztem, már a szállásom fürdőszobájában sem vagyok egyedül, minden mozdulatomon rajta függ egy súlyos, sötét szempár. Megpróbáltam felhívni Juditot, de nem értem el; Viktor barátunk, az egykori

újságíró azt mondta, külföldre utazott, de azt nem tudta megmondani, hova. Megrémültem, hogy talán itt van a közelemben.

El akartam menni még egyszer a könyvtárba Petersonhoz, és közölni vele, hogy nálam vannak a szövegek, kifotóztam őket a Fìrinnből, és le fogom őket fordíttatni. Csak a magam számára, nem fogom őket kiadni senkinek. De tudnia kell, hogy nem rejtegethetik örökké Pozsony Szabadállamot az egész világ elől. Elmondom neki, és elutazom erről a nyomorult helyről, határoztam el. Összepakoltam, és dobogó szívvel álltam a szobám ajtajában, hogy elinduljak.

Kopogást hallottam, és majd összeestem rémületemben.

Peterson ott cigizett a lábtörlőm előtt. Idegesen hadonászott, hogy van-e otthon whiskym. Zavartan válaszoltam neki, hogy nincsen, mire ő előhúzott valamelyik mellényzsebéből egy üveget, hogy akkor itt van ez.

Betántorgott a szobámba, és krumpliszsákként esett le az egyik székre, hogy aztán mindjárt elkezdjen keresgélni valamit, amit hamutartónak használhat. Sietve odaraktam elé a vizespoharamat, és leültem a másik székre, még mindig elég rémülten. Nem láttam még Petersont ennyire feldúltnak, és ennyire részegnek sem. Mégis, most beszélt a legvilágosabban.

Azzal kezdte, hogy tudja, hogy távozni akarok, és ez az első helyes döntésem, amióta megérkeztem a városba. Muszáj elmennem. Azt nem kötötte az orromra, honnan tudja mindezt. Ehelyett szokatlan lágysággal a szemében nézett rám, és úgy folytatta, hallgatnom kell Mike Fehr történeteiről. Meg kell értenem, hogy Mike Fehr felépítette a béke városát, és ez a város addig él, amíg meg nem zavarja az idő. Azzal, hogy elmesélte nekem Mike Fehr történeteit, ráláthattam én is Pozsony Szabadállamra, mintha egy magaslatról szemlélném ezt a furcsa helyet, és elégedjek meg ezzel. Közelebb nem juthatok hozzá, mert az-

zal megsérteném azt az érzékeny egyensúlyt, amelyre Mike Fehr felépítette az egész életét.

Döbbenten néztem Peterson vizenyős tekintetét, szétcsúszó arcát és remegő kezét, amelyben ott szorongatta a whiskysüveget, és a szájába csepegtette belőle az utolsó cseppeket. Eszébe sem jutott megkínálni.

Az egykori lóvasút pályaudvarának máig álló épülete mellett, a Nagyszombati vámnál nemrég nyitottak egy aprócska kávézót, ahol pozsonyi kiflit is adnak a kávéhoz, itt találkozunk Judittal. Amíg Juditra várok, nézegetem a várost, csupa jellegtelen, csupa különleges épület, évszázados rombolások és újjáépítések elkeseredett játszmáinak örök döntetlene. Közben eszembe jutnak Judit arcának gödröcskéi, és azonnal felbukkan az asztalnál, mint egy jelenés. Nevet, és bár én nem értem, min, vele nevetek, amin még jobban nevet, és így tovább. Elmeséli, hogy az egyik barátnője szólt neki, hogy akciós repjegyeket árulnak Pozsonyból Eilatba, és ő azonnal rábólintott, mert régi vágya volt, hogy a Vörös-tengerben búvárkodhasson. Nem búvárkodott még soha, ahogy a barátnője sem, így mindjárt kéthetes utat terveztek be, hogy legyen idő mindent szépen megtanulni. És hogy nem lehet elmondani, micsoda színeket látott. Olyan színeket, amelyeket az ember nem tud felidézni a képzeletében, amikor nem látja őket. Csak akkor léteznek, amikor látod őket. És egész álló napokon keresztül nem volt más dolga, csak bámulni ezeket a színeket.

Én elmondom, hogy Skóciába utaztam, mert találkozni akartam azzal a bizonyos Mike Fehrrel, akiről Kamilla szokott mesélni. És találkoztam egy bizonyos Rob Petersonnal, aki a Skót Nemzeti Könyvtár könyvtárosa és a Fìrinn című irodalmi lap főszerkesztője, és szerintem ő Mike Fehr, bár ezt a gyanúmat soha

nem osztottam meg vele. És elmesélem Mike Fehr történeteit Pozsony Szabadállamról, a Mária Terézia Kávéházról és az ellenállásról. És Judit arca megváltozik, ahogy hallgatja Mike Fehr történetét. Azt mondja, már teljesen kiment a fejéből, amit Kamillától hallott erről. Judit elhiszi, amit mesélek neki, és elhiszi, amit Mike Fehr leírt, és nemcsak elhiszi, hanem megérti, pedig csak nagyon vázlatosan mesélem. És ellágyult arccal elmeséli, hogy a szülei lakásában lévő szobájában máig meg kell lennie annak a kődarabnak, amelyet már nem tudja, honnan szerzett, de úgy tudja, az egykori Mária Terézia-emlékmű egy darabja. Amikor az első világháború után a feldühödött hódítók lerombolták a szobrot, a pozsonyiak széthordták a darabkáit, és titkos ereklyeként őrzik őket azóta. Talán ennek a szobornak a darabkáit keresték Mike Fehr nagyapjánál is, amikor monarchizmussal vádolták a hatóságok, mondja izgatottan Judit. Már majdnem elfeledkezett róla, teszi hozzá, de ha hazamegy, előkeresi azt a márványdarabkát, hogy megmutathassa nekem. És megegyezünk, hogy másnap moziba megyünk együtt, a Mladosťba a Hviezdoslav térre, és a Főtéren találkozunk este hatkor, a régi városháza előtt.

És amikor hazamegyek abba a bérelt lakásba, ahova a Judittal való szakításunk után költöztem be, leülök az ágyamra, és rég nem érzett nyugalom árad szét bennem. És próbálok visszaemlékezni, milyen nyelven beszélgettünk Judittal. Képtelen vagyok visszaemlékezni.

Horváth László Imre

SZANI TÉVEDÉSE

A Mázelben ittunk, mint pénteken este mindig, a Király és az Izabella utca sarkán. Ott voltak már, mire végre én is eljutottam a sörömig, a péntek a legnehezebb napom a héten, zárásnak dupla franciaóra a leggyengébb osztállyal, hiába könyörögtem az igazgatónak, csináljon valamit. Kund Frigyes csak a vállát vonogatta, ült az asztalnál, mosolyogva töltött a boroskancsóból, magának és Beleznay Szaniszlónak.

Nem olyan a színvonal, mint régen, nem kellene négy osztályt indítani, mormogott Harsányi, a matematikatanár. Csak óraadó, a gimnáziumi évei emlékére tartott szívességből néhány kurzust a tehetségesebbjének, tehát nem számít a véleménye, ő maga is unta. Ráadásul olyan édesszájú, hogy mindig csak tokajit iszik, egyszer megkérdezte Slomótól, nem tarthatna-e a libazsíros kenyér és töpörtyű mellett egy-két tortaszeletet is néhanapján, Slomó majd kiesett a pult mögül, ha nem hitehagyott, talán még a ruháját is megszaggatja, ahogy az apjától, a rabbitól látta lényegében minden alkalommal, ha véletlenül komolyabb beszédtémák merültek fel köztük.

Kund Frigyesnek sincs jó kedve, az oktatási minisztérium aznap egyeztetett a kerületi pedagógus szakszervezettel az új tanterv ügyében. Maga a miniszter, Radnóti is megjelent.

– Bár ne tette volna – bólogatott Kund. – Elhiszem, hogy akkor is nagydíjat kap Párisban, ha csak álruhában belopózik a városba, és titokban megeszik egy croissant-t a Montmartre tövében, de még egy ilyen pökhendi, lekezelő figurát nem hordott hátán a föld.

– A Glatter gyerek? – szólt közbe Slomó, éppen a kiürült kancsót cserélte, meg a söröspoharamat rendes vizespohárra, végre áttérek a fröccsre. Egyébként nagyon is tisztességes sört csapol, kispesti kézműves főzdéből, de a bort a családi birtokról, Tolna környékéről hordja, és mindig személyes ügyet csinál belőle.

– Milyen Glatter? – kérdezte Szaniszló.

– Eredetileg Glatter. A Grósz Dezső unokaöccse amúgy.

Hümmögtek, ezzel a kérdés le is zárva, Grósz az ország egyik leginkább tenyérbemászó mágnása, textillel kezdte, de mára zsebében a fél kerület, egyesek szerint a fél ország. Nem örvendett megbecsülésnek, a zsinagógában alig látni, még ünnepnapokról is elmarad, pedig olyankor még én is elmegyek a gyerekekkel, sőt még Beleznay Szaniszló is, kipát tesz a busa fejére, beül a padba, mint egy szelídített vaddisznó, ahogy mondani szokta. Amúgy felosztották a heteket a feleségével, egyszer istentiszteletre vitte a lányait a Deák térre, máskor sábeszt tarthattak a nagyapjukkal, végeredményben pénteken mindig itt ülhetett. Hívhattam Szaninak, pedig bőven hatvan fölött jártak Kunddal, én harminc se voltam, kisgyerekes apa. Nelli nem szívesen engedett el péntekenként, végül sikerült kiharcolnom a jogot, cserébe lényegében minden egyéb jogomról lemondtam, azonkívül mindig különösen ügyeltem, hogy elégedett legyen. Szani három lányát rég kiházasította, ami nem volt épp nehéz, Sáron rózsáinak hívták őket egész Budapesten, talán az egész országban, egyikük Izraelbe ment férjhez, az apja bosszúságára, azóta csak néhány hétre látták egymást az év során. Az öreg szabadabb lett, a képviselői munka sem fárasztotta, már korábban lemondott a bizottsági tagságokról, aztán mikor a pártja ellenzékbe kényszerült a választásokon, pezsgőt bontott, régóta utálta a „hercehurcát".

A Mázelben, péntek esténként, főleg ha szombat hajnalokká lettek, nemcsak azokat a történeteit mondta, amiket ezerszer elismételt minden fogadáson meg átadáson. A társasági legendárium szép, steril tisztaszobájából ilyenkor titkos bejáratok nyíltak a valóság mocskos hátsó helyiségeibe, elsősorban ezért jártam ide. Bár nehéz megmondani, végül is inni még önmagában is szeretek, és annyit küzdöttem érte Nellivel ott-

hon, hogy a kikoptatott ülés a pénteki asztalunknál egyre inkább olimpiai aranyéremre hasonlított.

Kund és Szani együtt szolgáltak a Nagy Háborúban, az Isonzó mellett, tizenéves ludovikás suhancként, ők is ettek olaszt, nem csak a veteránok. Különben meghaltunk volna, dünnyögtek, ilyenkor már szilvapálinkát is kortyoltunk a fröccs mellé, de ugyanúgy haraptak a zsíros kenyérbe. Slomó is csatlakozott, ha már csak mi voltunk, odahordta a kamra maradékát, szalámivéget, sajtdarabkákat, jéghideg vodkát ropogós savanyú uborkával. Kund otthagyta az egyik lábát, mondták a téma lezárásául, mintha valami egyszerűbb matematikapéldát oldanának meg, Harsányi addigra hazament, nem volt nagyivó.

Szani a harminckettes németországi intervencióról is mesélt, három államban voltak csak valódi harcok, főleg a bajoroknál, néhány barnainges suhanc nem akart magától hazamenni, többeket megviselt a dolog a huszárdandárból, a francia főtisztek sem örvendeztek. Legalább negyvenháromban Japán ellen igazi háborút lehetett vívni. Annak idején sajtószenzáció volt a magyar fegyverek világhíre, a Szingapúr környéki harcok, valójában jobbára sárzabálás és malária. A hadtest nem szenvedett igazán nagy veszteségeket, többszöri kivéreztetést, mint a Nagy Háborúban szinte minden magyar egység, de aki végigcsinálta, mégse felejti el. Te meg itthon pihentél, Kund, dörmögött kötekedve Beleznay. Általában később rúgott be, mint a többiek, de ha igazán berúgott, mindig kötekedett. Fél lábbal nemigen tudtam volna a dzsungelben veletek ugrándozni, bólogatott Frigyes félálomban. Szani Japánt is megjárta békefenntartóként, itthon államtanácsos lett, az is maradt tizenöt éven át, a konzervatív kormány alatt.

Már pirkadt, mikor hazabotorkáltunk, a grófért kocsi jött, mi nagy nehezen elhárítottuk a fuvart, hiszen közel laktunk, persze Szani sem lakott messze, bár olykor előfordult, hogy egyenesen a Nagyvárad környéki birtokára hajtatott, sofőrje némán engedelmeskedett, a felesége már kevésbé bizonyult megértőnek.

Főleg ezen a mostani, fűszeres májusi estén volt jó hazasétálni. Nelli várt rám otthon.

Miután felébredtem, még legalább egy órán keresztül nem eresztett az álom, az ócska kávé mellett füzetbe jegyzeteltem, amire emlékeztem belőle, legalább tíz szál cigarettát elszívtam közben, ugyanennyi oldalt körmöltem tele.

Már a kapun mentem kifelé, mikor eszembe jutott, a jegyzetek miatt be is vihetnek, ha az öregasszony szokásosan átkutatja a szobámat. Kint hagytam az egészet az asztalon, mint tejet a macskának, nem bajlódtam holmi kilazult parkettadarabokkal. Tíz éve előfordult részemről néhány békítő beszélgetés orosz katonákkal, sebesültek cipelése, ígérgették, hogy felkötnek, aztán csitítgattak, hogy nem sokon múlt. Egy ideig persze a határ is nyitva volt, de nem hagyhattam itt anyámat betegen, a börtön alatt aztán meghalt, a temetésére sem engedtek ki. Miért is tették volna? Az álom vázlata siker lenne a belügyben. De hova mehetnék a társbérletből? Remélhetőleg elég ocsmány az írásom, ez majd megvéd, az öregasszony alig lát már, nem tud az egészből semmit kisilabizálni, talán a kötelező éberség nem hívat vele írásszakértőt.

Az iskolában rögtön összefutottam Kund Fricivel, a technikaterem előtt dohányzott, elszívtam vele egyet. Nyugodj meg, fiam, délután úgyis megyünk a henteshez, majd ott mindent elmondasz.

Magam se tudtam még, mi ennek az egésznek a magja. Gondoltam, megtartom az órákat, és majd közben rájövök. Az-

tán képtelen voltam koncentrálni, pedig fogalmazást írattam mindenhol, még az utolsó dupla órán is, mit vártok az élettől, már vettük oroszul a házat, autót, férjet, feleséget, kutyát, na meg a birtoklást is, legalább nem kell majd megbuktatom az idiótább felét se, és valóban, mindegyik kiszenvedett magából néhány nyomorult mondatot.

Csontlevest és kolbászt ettünk Fricivel a hentesnél a Király és az Izabella utca sarkán. Sört ittunk maszatos vizespohárból, aztán minek hazamenni, így van ez pénteken, a hentes már megszokta.

– Szani amúgy tényleg zsidó lányt akart elvenni úgy huszonnégy táján, de a családja nem engedte, persze mindenki a zsidókat okolta Trianonért, ő meg nem akart vitatkozni, sosem volt egy lángelme igazság szerint, vagy túlzottan eredeti alak. Jó katona, persze, annál inkább. Milyen volt öregen? Érdekes, hogy találkoztál vele.

– Minden héten találkoztam és ittam vele, Frici bácsi, minden héten.

– Miközben amúgy sose találkoztatok.

– Öreg, nagydarab, bajszos magyar nemes. Talán régi képeslapokból raktam össze.

– Talán. Furcsa dolgok vannak. Arra emlékszel, hogy alakult? Hogyan kerültük el ezt a sok szart?

Frici bácsi laza mozdulattal körbemutatott. A hentes a fejét csóválta, már a Trianon szó elhangzása óta idegesen figyelt, egy öregasszony rögtön ki is ment az üzletből.

– Én nem szoktam emlékezni az álmokra, főleg már délutánra nem, és megmondom neked, jól is van ez így, de még mennyire hogy jól – mondta Frici bácsi.

Nem törődött a hentessel, nem törődött senkivel, nem félt, mert szerették a környéken, a vészkorszakban sokakat megmentett, a rendőrök amúgy se szívesen foglalkoztak egy féllábú hadirokkant technikatanárral, aki ráadásul sosem agitált, csak mormogott, amit csak akart.

Már csak egy fél almapaprika hevert a papírtálcán, a maradék mustár meg az utolsó két falat kenyér. Szerettem ezt a pillanatot, nem akartam elrontani bármilyen gondolatokkal. Frici csendben kivárta. Kényelmesen megettem, aztán folytattam az álmomat, ha már elkezdtem.

– Wilson nem ment haza, ráadásul ezúttal a franciák sem viselkedtek gyáva, inkompetens senkiháziakként. Olyanok voltak, amilyennek saját magukat tartják, a világon éppenséggel egyedül.

– *Végül is, ez sok mindent megmagyarázna* – Frici figyelmesen bólogatott.

– A Nagy Háborút lezáró békével egész Európát újjászervezték. Kijelentették, hogy a nacionalizmus okozta a tragédiát, a nemzetállamok láza, ezt a bűnt kell eltüntetni. Önkormányzatot adtak minden etnikumnak, és ezekből amerikai mintára Egyesült Európai Államokat hoztak létre, központi szövetségi intézetekkel, elnökséggel és választási rendszerrel, tökéletesen lemásolva Wilson otthoni rendszerét. Ez persze nem tetszett mindenkinek, bár abban a többség egyetértett, hogy nem kellene újabb háborút vívni a történtek után. A franciák bátran beleálltak minden éles helyzetbe, eleinte hegemóniát élveztek a szövetségi hadseregben, bár a többi sereget sem oszlatták fel, inkább beolvasztották a közösbe. Kezdetben olyannak tűntek az európai államok, mint az USA a maga polgárháborúja után, de néhány év alatt konszolidálódott a rendszer. Amúgy volt vagy ötven állam. A magyarok például négy autonóm körzetben éltek: Dunántúl-Délvidék, Alföld, Felvidék-Kárpátalja és Székelyföld. A franciák és az angolok sem örültek, hogy a ki-

sebbségeik hirtelen önállóbbak lettek, de Wilsonnal nem lehetett szarakodni, végül is ha annak idején nem futnak be az amerikaiak, a Német Császárság leigáz mindenkit.

– Még azzal is jobban jártunk volna. A német császár alatt se lett volna következő háború vagy zsidóüldözés.

– Trianon nélkül Beleznay Szaniszló is megérte volna a hatvanhét évet.

– Vagy a negyvenötöt. És te is megismered. Nem volt rossz ember, csak egy kissé ostoba. Engem mindig szeretett, persze ő is bekaphatta volna, amit én, bűntudata volt.

– Ráadásul a tizennyolcadik születésnapodon.

– Ő volt az egyik, aki lefogott, amíg a lábamat fűrészelték. Étel se volt, nemhogy morfium, képzelheted, vagyis fogalmad sincs róla.

– Tíz éve sem úsztunk a morfiumban, Frici bácsi.

– De nem a te lábadat fűrészelték nélküle.

A hentes kihozta a harmadik üveg sört, a poharakat nem cserélte.

– Szani törleszteni akart, mindig segített, ezt az állást is ő szerezte, akkor még az evangélikusoktól, és akkor még történelmet tanítottam. Elveszítettük a kapcsolatot, negyvennégyben keresett meg, mikor indult vissza a frontra. Tudta, hogy zsidókat bújtatok, sok pénzt adott és néhány megbízható kapcsolatot is. Nagyon felszabadult hangulatban volt, a hülyéje, Isten nyugosztalja. Sokáig úgy nézett ki, megteszik egy munkatábor parancsnokának, de ő mindent megmozgatott, hogy helyette inkább a frontra mehessen. Nem akarok abban a disznóságban részt venni, dühöngött nekem, én meg mondtam neki, ostoba vagy, Szanikám, tévedésben élsz, ha kimész a frontra harcolni, valaki mást tesznek a tábor élére helyetted, rendes nácit, egy igazi gyilkost, pedig ha te lennél ott, talán százakat is megmenthetnél, de te inkább katonásdit játszol. Nemigen értette, vitatkozott, szomorúan váltunk el, persze eleve nem volt vidám a hangulat. Két hét múlva széttépte egy akna a Kárpátokban, ennyit ért az egész. Tulajdonképpen mindegy, Rákosiék felakasztották volna úgyis, vagy orosz fogságban hal meg, vagy életben marad, és élhetne tovább a tévedésében, egyik se túl rózsás kilátás.

Kicsit hallgattunk, néztük, hogyan úszkál a pohárban a silány hab.

Magunkra gondoltunk.

Eszembe jutott Nelli, úgyhogy kértem egy kevertet is. Más töményet nem lehetett kapni, a hentes jobban félt, semhogy házi pálinkát áruljon a pult alatt.

– Elég részletes álom volt, Frici bácsi. Nem is értem. Volt feleségem is. Emlékszem még az illatára is. A lakásunkra. A dolgainkra. A gyerekekre. Nellivel együtt nőttünk fel, jobban mondva, együtt nőttünk a háborúig, ő nyolcéves volt, én nagyjából kilenc. Apám addigra már elesett a Donnál. A nyilasok lejöttek a pincébe a bombázás szünetében, elvitték Nellit meg az anyját, az én anyámat meg csúnyán megverték, mert addig nálunk bujkáltak. Valaki feljelentette őket, meg a ház összes zsidó lakóit, végül is elvitték Nelliéket és belelőtték őket a Dunába.

Lehúztam a kevertet.

– Mert miféle álmok jönnek a halálban, nem igaz? A rohadt életbe.

– Agyadra megy az irodalom, kisfiam, mindig mondtam. Kész vannak az idegeid! Le kéne jönnöd néha a műhelybe csak úgy vasat reszelgetni.

– Köszönöm, Frici bácsi, de csináltam eleget a börtönben.

Hazafelé, mikor a hídon átsétáltam, arra gondoltam, Nelli a Dunában lebeg, mint egy kislány Ofélia. Azóta is. Mert

itt muszáj Hamletnek lenni, ha kell, ha nem. Ki halt meg jobban, ő vagy én? Én róla álmodom, ő meg valószínűleg rólam. Azért akkor is jó, hogy találkoztunk. Ha több eszem van, biztos nem Szaniékkal iszom a Mázelben, hanem csak vele lettem volna, otthon.

– UTÓSZÓ –

Lucian Boia

IGAZSÁG ÉS IGAZSÁGTALANSÁG VERSAILLES-BAN

Lehet-e nemzeti előítéletek nélkül beszélni a „versailles-i rendszerről"? Nem könnyű, de érdemes megpróbálni, ha Európa történelmét másként akarjuk elmondani, mint a saját „igazságunkat" a többiek „igazságával" (illetve „igazságtalanságával") szemben megfogalmazó nemzeti történelmek egyszerű csokraként. Egy dolgot mindjárt le kell szögezni: legyen ez a szerződéssorozat akár jó, akár rossz (vagy jó is meg rossz is) az eltérő nézőpontok függvényében, mégis ez a mai Európa keresztlevele. A második világháború után, majd jóval később, a kommunista tömb összeomlását követően végbement területi változások nem módosították érdemlegesen a kontinens térképét az első világháborút lezáró rendezéshez képest. Sőt mi több, az első világháború nyomán kialakult nemzetállamok vagy utódaik azóta sokkal homogénebbek lettek, létezésük indokoltsága ma kevésbé vitatható, mint 1918-ban. Az akkor megszületett rend visszafordíthatatlan. Ez is átalakul majd, mert a történelem előre halad, újabb európai vívmányok felé, visszafelé nem mehet. Másképp megfogalmazva: a határok eltörlése, nem pedig azok megváltoztatása felé haladunk. Teljesen felelőtlen még elképzelni is egy harmadik világháborút, amelynek célja a versailles-i „igazságtalanságok" helyrehozása lenne, úgy, ahogy korábban a második világháborúé volt. Amennyiben ebben egyetértünk, akkor nagyobb távolságtartással kellene a dolgokat szemlélni, hiszen a pártos, „elkötelezett" magatartás semmilyen célt sem szolgál; amit ma Európában meg kell oldani, azt nem a versailles-i döntésekhez fordulva fogjuk megoldani (ha megoldjuk egyáltalán), hanem a jelenlegi európai viszonyok alapján.

Ugyancsak meg kell állapítani, hogy a legdrámaibb döntés, Ausztria–Magyarország feldarabolása, már csak a tények szentesítése volt. A birodalom magától omlott össze, és a békekonferencia nem tett mást, mint hivatalossá tette az új helyzetet. Igaz, a felbomlást már előrevetítették a Szerbiának és Romániának ígért területek, és a nemzeti önrendelkezés elve, amit Woodrow Wilson, az Egyesült Államok elnökének tizennégy pontja az új európai rend alapjának nyilvánított. Mindazonáltal, ha nem is a békeszerződések döntöttek Ausztria–Magyarország megszűnéséről, a határok kényes kérdésében ezek mondták ki a végső szót, egyesek javára és mások kárára. (...)

Ausztria–Magyarország szétesése és Oroszország területi veszteségei több nemzetállam születését segítették. Ausztria–Magyarország „örökösei" voltak önálló államokként: Ausztria, Magyarország és Csehszlovákia. A Monarchia más tartományai pedig kiegészítették a Habsburgok birodalmán kívül eső területeken szerveződő nemzetállami kísérleteket: Erdély és Bukovina Romániával egyesült, a délszlávok pedig (a Vajdaság, Horvátország, Szlovénia, Dalmácia) Szerbiával, létrehozva előbb az ún. Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot, majd Jugoszláviát. Lengyelország a régi, 1772 előtti Lengyelország darabjaiból alakult újra, ezeket Oroszországtól, a Monarchia osztrák felétől és Németországtól szerezte vissza. Oroszországból vált ki Finnország, a balti államok (Litvánia, Lettország, Észtország), akárcsak Besszarábia, amelyet Romániához csaptak hozzá. Bár Oroszországról a békekonferencián nem hoztak döntést, a szóban forgó területi változások természetesen a versailles-i rendszer részévé váltak. Mint már említettem, a nemzet meghatározásának kritériumaként a nyelvet alkalmazták. A nyelv azonban nem teljesen alkalmas erre. A nemzet nem feltétlenül közös beszélt nyelvet vagy anyanyelvet jelent, hanem inkább *szolidaritást*. A szolidaritás minden közösségben a tagok szoros kapcsolatában nyilvánul meg, és a szolidaritás kétségtelenül legerősebb, de nem egyedüli eszköze a nyelv. Vannak más lehetősé-

gek is, amelyek versengenek a közös nyelven alapuló önazonossággal, és akár ki is olthatják azt: a vallás, a kultúra, a történelem... Erre a legjobb (vagy talán a legrosszabb?) példa Jugoszlávia. Ezt az országot a közös nyelv alapján hozták létre (a szerbek, a horvátok és a bosnyák muzulmánok lényegében ugyanazt a nyelvet beszélik), mégis széthullott, sokkal fájdalmasabb módon, mint Ausztria–Magyarország, éppen a vallás és a kultúra összeegyeztethetetlensége miatt. Ugyanez történt a csehekkel és szlovákokkal, akik kissé elhamarkodottan döntöttek úgy 1918-ban, hogy egy közös államban találhatnak helyet maguknak. A következő, nehezen megoldható kérdés a kisebbségeké volt. Az osztrák és magyar központi területeket kivéve a Habsburg-monarchia szinte minden részén keveredtek a nemzetiségek. Bárhogyan is húzták volna meg a határokat, nemzetileg homogén területeket nem lehetett volna kijelölni. Persze mindenhol többségben voltak valakik. De valóban a lakosság száma az egyetlen lehetséges kritériuma a kisebbségnek? Nevetséges lenne úgy tekinteni a lakosság 51%-ára mint államalkotó nemzetre, és 49%-ára csupán mint kisebbségre. Milyen demográfiai mutatókra, területi koncentrációra és szociokulturális helyzetre van szüksége egy kisebbségnek, hogy több legyen egyszerű kisebbségnél? Csehországban a németek aránya 30% volt. Kisebbség ez? Szigorúan mennyiségi szempontból igen, bár arányuk mindenképp nagyon nagy. Történelmi örökségükkel, gazdasági és kulturális erőforrásaikkal azonban messze meghaladták a kisebbségi helyzetet. A német kultúra a cseheket is átjárta. Ráadásul Csehszlovákiában több német élt, mint szlovák, ez utóbbiak mégsem kisebbségnek számítottak, hanem a két államalkotó nemzet egyikének. Csehszlovákia egyébként is kivételesen bizarr jelenség volt. Mint mondták, egy lekicsinyített Ausztria–Magyarországnak tűnt, amelyben csehek, németek,

szlovákok, magyarok és ukránok laktak egymás mellett. Ehhez képest Jugoszlávia legalább a nyelvi kritérium alapján homogén államnak tűnhetett.

Erdélyről sem állíthatjuk leegyszerűsítő módon, hogy román terület volt. Egyszerre volt román, magyar és német, ahol a románok többségben voltak, de a lakosság felét már nem sokkal haladták meg (53,8% az 1910-es magyar népszámlálás szerint, 57,8% 1930-ban). Közben 1910-ben az itt élők 31,6%-át tekintették magyarnak (valójában ez nem magyar nemzetiséget jelentett, hanem mindenkit, akit magyarul beszélőként regisztráltak), 1930-ban pedig 24,4%-át. A németek 1910-ben 10,8%-nyian, 1930-ban pedig 9,8%-nyian voltak. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a kisebbségek éppenséggel nem voltak kicsik. Történelmi és kulturális szerepük pedig kiemelkedő volt, a magyarok Erdély elitjét adták, a németek pedig gazdasági értelemben játszottak nélkülözhetetlen szerepet. Sokatmondó a városi lakosság etnikai összetétele is – már a román uralom időszakában, az 1930. évi népszámlálás idején. A városokban ekkor a kisebbségek abszolút többségben voltak, jóval meghaladva a románok számát. (...)

Erdély és Románia egyesüléséről a gyulafehérvári Nagy Nemzetgyűlés egyhangú határozatot hozott 1918. december 1-jén. Ez az aktus mára már mitikus jelentőségű a román történelemfelfogásban, ezért kevesen mernek kritikusan viszonyulni hozzá. (Talán nem is érzik, hogy bármit hozzá kellene fűzni.) Pedig a népakarat befolyástól mentes kinyilvánításának feltételei nem voltak a legkedvezőbbek: a román hadsereg éppen megszállta Erdélyt. Ami azonban igazán szemet szúr még akkor is, ha olyan részletkérdésnek tűnik, amin könnyű átsiklani, az nem más, mint hogy a gyulafehérvári gyűlés nem helyettesíthette a népszavazást. Elvégre nemcsak a románoknak volt joga

arra, hogy Erdély jövőjéről döntsenek, hanem a tartomány valamennyi lakosának. Az itt élők közel felét végül nem kérdezték meg arról, hogy akar-e vagy sem Romániában élni. Egyébként feltételezhető, hogy a népszavazás eredménye ugyanez lett volna, csak kevésbé egyhangú.

Mi történt volna azonban, ha a népszavazás tétje nemcsak az egyesülés lett volna, hanem Erdély státusza Románia keretein belül? Beolvadás az Ókirályságba, vagy az autonómia? Nagyon valószínű, hogy ebben az esetben a legtöbb erdélyi – nemzeti hovatartozástól függetlenül – az autonómiát választja. Eleinte az erdélyi románok vezetői is megpróbálták kijátszani az autonómiakártyát. Ők is tudták, érezték, hogy Erdély formában más, mint Románia, amellyel éppen egyesülniük kellett, végül azonban engedtek a román nemzetállam egységének. Egyébként az egységes román nemzetállam legfeljebb félig volt egységes nemzeti, csupán a Regát tarthatott számot erre a minőségre, és az is Dobrudzsa nélkül. A hozzácsatolt tartományok: Erdély, Bukovina és Besszarábia, valamint Dobrudzsa, soknemzetiségű és multikulturális jellegűek voltak, még ha mindenütt többségben is volt a román nemzetiség. Ez a többség azonban csak egy volt az etnikumok és kultúrák közül. Mégis, Nagy-Románia volt a leginkább homogén – vagy a legkevésbé változatos – az utódállamok közül. Csehszlovákia igazi nemzetiségi mozaiknak tűnt, akárcsak Jugoszlávia, még akkor is, ha az utóbbi esetében a kulturális különbségeket mesterségesen eltakarta a viszonylagos nyelvi egység. Lengyelország keleti része is ukrán és fehérorosz többségű területekből állt. Talán az sem véletlen, hogy ezek közül Románia az egyedüli, amely második világháborús területi veszteségeitől (Besszarábia, Bukovina északi része és a Kvadrilater) eltekintve megőrizte ekkor felvett alakját. Csehszlovákia és Jugoszlávia már nem létezik, Lengyelország pedig egy másik Lengyelország, enyhén nyugatra csúsztatva a térképen, gyökeresen megváltozott nemzetiségi összetételű lakossággal.

A békeszerződések a kisebbségieknek egyenként teljeskörű egyéni jogokat biztosítottak, de a kisebbségek közösen, a balti államokat kivéve, sehol nem élveztek kollektív jogokat. A német nemzetfelfogás etnikai kritériuma alapján a világháború végén létrejött, szükségszerűen nagy létszámú kisebbségeket magukba foglaló nemzetállamok ezután inkább a francia típusú politikai nemzet modelljét adaptálták. Meg kell azonban jegyezni, hogy eltérően Franciaországtól, de nagyon hasonlóan az 1918 előtti Magyarországhoz, a gyakran más nemzetekből kiszakított nemzetiségek nemhogy beolvadni nem akartak a domináns nemzetbe, hanem változatlanul megőrizték identitásukat. Ez kezdettől fogva aláásta a fiatal nemzetállamok kohézióját.

Az elmúlt évszázad során az így létrejött vagy kiegészített nemzetállamok etnikai összetétele jelentősen megváltozott a kisebbségek rovására. A nemzetállam a maga módján eleve asszimilál, erre tökéletes példa Franciaország, ahol a többi etnikumot és kultúrát szinte teljesen felszívta a francia nemzet. Az asszimiláció később, a második világháborúban, majd a kommunista korszakban kiegészült az etnikai és kulturális homogenizáció erőszakos programjával. Ide tartozott a zsidó lakosság zömének pusztulása és a németek kitelepítése, főleg a Lengyelországhoz került területekről és Csehszlovákiából, az egyes társadalmi csoportok gazdasági és kulturális különbségének eltüntetése a kommunista rendszerekben, amit aztán különböző nemzetiségek emigrációja követett. A zsidóké mindenhonnan, a németeké Romániából, a törököké Bulgáriából... Így történt, hogy az egykor soknemzetiségű Csehországban vagy Lengyelországban ma már csupán elhanyagolható arányban élnek kisebbségek.

De a számok még Románia esetében is, ahol pedig a kisebbségek némelyest jobban megmaradtak, sokatmondóak. Nagy-Románia lakosságának 1930-ban 71,9%-a volt román nemzetiségű, Erdélyben pedig 57,8%-a. Jelenleg az ország teljes lakosságából a románok aránya 89,5%, és Erdélyben is háromnegyedre nőtt, miközben az erdélyi magyarok aránya 24,4%-ról 20% alá csökkent, a németek pedig csaknem teljesen eltűntek. Közvetlenül 1918 után joggal merült fel Erdély autonómiája, időközben azonban Erdély egyre inkább Románia egészére hasonlít, és autonómiáról egyedül az ország közepén fekvő két-három megye (Székelyföld) esetében lehetne tárgyalni, ahol a magyarok többségben maradtak.

A versailles-i rendszer tehát, ha kezdetben nem is hozott létre „kifogástalan" nemzetállamokat, kiindulópontot jelentett azok nemzeti jellegének időben elhúzódó konszolidációjához, a többségi nemzet javára és a kisebbségek rovására. (...)

A versailles-i békerendszer, miközben részleges igazságot szolgáltatott Európa nemzeteinek (és ehhez az igazságszolgáltatáshoz gyakran igazságtalanság kapcsolódott), egy nagyon lényeges dolgot mintha figyelmen kívül hagyott volna: a földrész biztonságát. Az első világháború előtt jól működő hatalmi egyensúly felborult. Bár ez a hatalmi egyensúly sem tudta végül megőrizni a békét, de az egyensúlyhiány 1918 után kirívó lett. Ha igazságosabb is volt a nemzetállamok léte, mint a soknemzetiségű birodalmaké, akkor is megkerülhetetlen volt a kérdés: hogyan szavatolják majd ezek saját biztonságukat, nem is beszélve Európa biztonságáról? A választ már ismerjük a történelemből: a legkevésbé sem tudták magukat megvédeni. A nagyhatalmi jászmákból ideiglenesen kirekesztett, de potenciálisan tagadhatatlanul félelmetes Németország és Oroszország között terült el a földrész teljesen átalakult része. Idilli, ám megtévesztő képük szerint saját sorsukról dönteni képes, szabad nemzetállamként. Ezek megérezhették még a sok tekintetben elavult és igazságtalan Habsburg Birodalom hiányát is, hiszen az geostratégiai szempontból továbbra is hasznos lett volna. Wilson elnök ötlete, a Nemzetek Szövetsége, amelynek célja az államok nézeteltéréseinek békés megoldása volt, tartalom nélküli intézménynek bizonyult. Miután elnökük révén kitalálták, éppen az amerikaiak voltak az elsők, akik kimaradtak belőle. Az Egyesült Államok visszatért hagyományos izolacionizmusához, távol tartotta magát az Amerikán kívüli világ ügyeitől, és ebből majd csak a második világháború mozdította ki. A britek is visszatértek szigetlakó mentalitásukhoz. Csak Franciaország próbált kiépíteni egy európai biztonsági rendszert saját maga körül. Közép-Európában a kisantantra támaszkodott, Romániára, Csehszlovákiára és Jugoszláviára, és az 1930-as években azt is remélte, hogy számíthat Oroszországra is. Mindez végül összeomlott a nemzetállamokra töredezett és védtelen Közép-Európában bekövetkezett német és szovjet terjeszkedéssel.

(*Az első világháború* – részletek, Cser Kiadó, Budapest, 2015)

— FÜGGELÉK —

AZ ILLUSZTRÁCIÓKHOZ FELHASZNÁLT KÉPEK

8. old., FORTEPAN: *Dombóvár, fagylaltos a Dvorzsák ház előtt*
(évszám: 1969; képszám: 13964; orig.: Erky-Nagy Tibor)

12. old., *Bonaparte Napóleon portréja*
(Ernest Crofts festménye, 1888)

24. old., FORTEPAN: *Franciaország, Párizs, Mars-mező és az Eiffel-torony*
(évszám: 1939; képszám: 32207; orig.: Saly Noémi)

24. old., *Ady Endre Kolozsváron 1909 nyarán*
(fotó: Lukács Hugó)

38. old., FORTEPAN: *Reggeli*
(évszám: 1939; képszám: 19373; orig.: Wein Sarolta)

50. old., *Szamuely Tibor, a Lenin-fiúk vezetője és Vlagyimir Iljics Lenin a moszkvai Vörös téren 1919. május 25-én (fotó: Internet)*

64. old., FORTEPAN: *Bp. VII., Rumbach Sebestyén utca 8.*
(évszám: 1954; képszám: 3764; orig.: Fortepan)

64. old., FORTEPAN: *Tóth Béla író, újságíró*
(évszám: 1902; képszám: 32794; orig.: ggaabboo)

74. old., *Ungvár, Fried-palota, 1911*
(korabeli képeslap: Magyar Digitális Képkönyvtár – Piarista képeslapok)

74. old., *Ignacz Fried portréja*

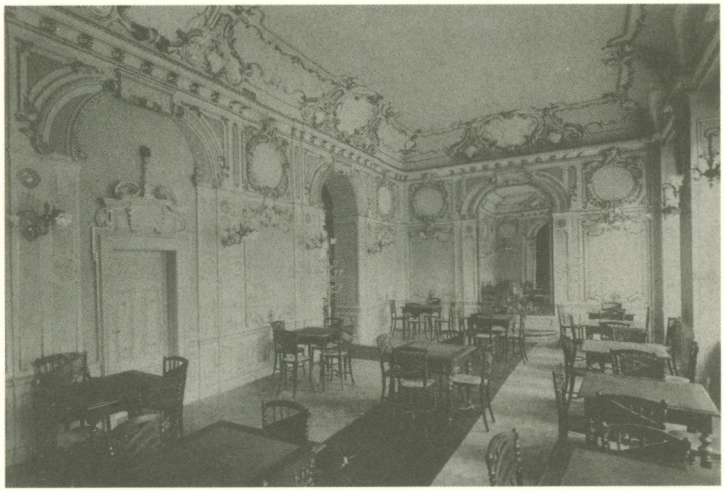

88. old., FORTEPAN: *Bp. VII., New York Kávéház (évszám: 1894; képszám: 82586; orig.: Budapest Főváros Levéltára – Klösz György fényképe)*

88. old., FORTEPAN: *Bp. V., Eötvös tér, Duna-palota (korábban Ritz szálló) terasza. (évszám: 1928; képszám: 28411; orig.: Saly Noémi)*

106. old., *IV. Károly király Zita királynéval és a trónörökös Habsburg Ottóval koronázási ornátusban, 1916 (fotó: Internet)*

106. old., *Esterházy Péter, 1984 (fotó: Molnár Edit)*

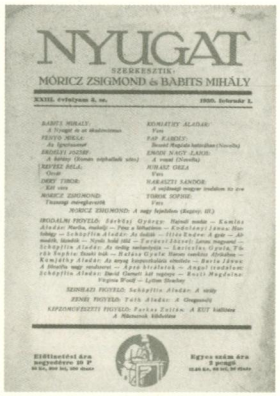
NYUGAT

SZERKESZTIK:

MÓRICZ ZSIGMOND & BABITS MIHÁLY

106. old., *Nyugat címlap, 1930*

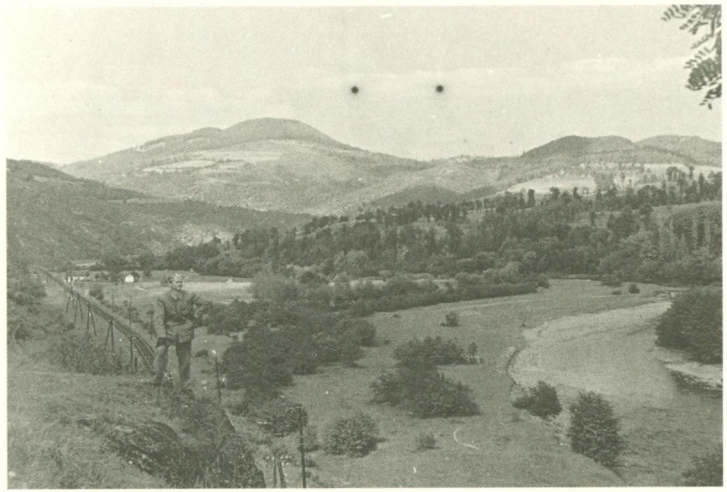

132. old., FORTEPAN: *Románia, a Nagyvárad–Kolozsvár út a Sebes-Körös völgyében Királyhágó és Feketető között (évszám: 1957; képszám: 13243; orig.: Szent-tamási Mihály)*

132. old., *Lugosi Béla mint Drakula, 1931 (fotó: Allstar/Universal)*

132. old., *Coca-Cola-plakát, 1979*

146. old., *Pozsony, Mária Terézia-szobor, 1910 körül*
(Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet – Dunaszerdahely)

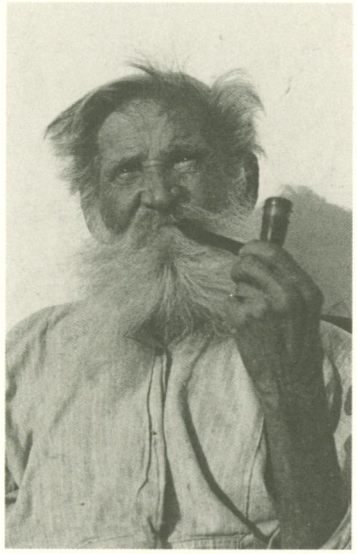

146. old.,
Mac-Talla címlap, 1895
(Sabhal Mòr Ostaig)

146. old., FORTEPAN: *Pipázó öregember*
(évszám: 1940; képszám: 42880 ; orig.: id. Konok Tamás)

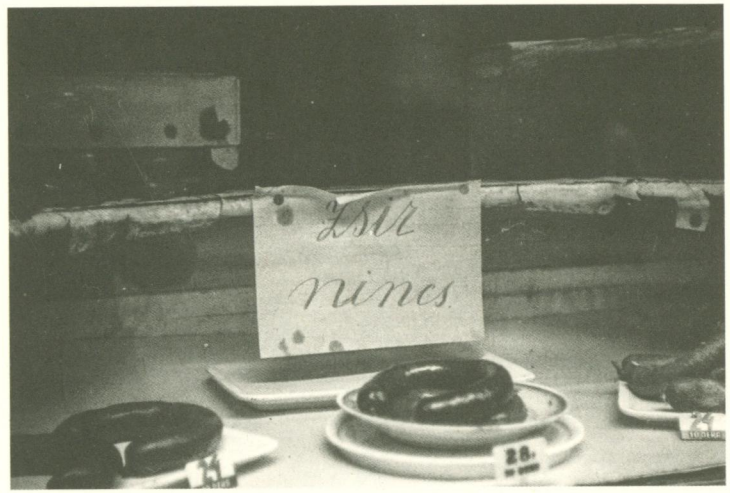

166. old., FORTEPAN: *Hentesüzlet hurkával*
(évszám: 1945; képszám: 79526; orig.: Berkó Pál)

166. old., FORTEPAN: *Sörözés teraszon*
(évszám: 1974; képszám: 85487; orig.: Erdei Katalin)

178. old., *A Négyek tanácsa az első világháborús párizsi békekonferencián, 1919. május 27-én, balról jobbra: David Lloyd George (Nagy-Britannia miniszterelnöke), Vittorio Orlando (Olaszország miniszterelnöke), Georges Clemenceau (Franciaország miniszterelnöke), Woodrow Wilson (az Egyesült Államok elnöke) (fotó: Edward N. Jackson)*

SZTE Klebelsberg Könyvtár
SZEGED
2.

178. old.,
Georges Clemenceau 1910-ben (fotó: Rue des Archives/Tallandier)

120. old., FORTEPAN: *Dánia, Aarhus (ekkor Århus), Kystvejen, jobbra a Nørreport torkolata (évszám: 1973; képszám: 75674; orig.: Kristek Pál)*

Hátoldal, FORTEPAN: *Pozsgay Imre a Parlamentben*
(évszám: 1990; képszám: 124978; orig.: id. Urbán Tamás)

SZTE Klebelsberg Könyvtár
SZEGED
2.

X298846

Hátoldal, *Díszmagyar.*
Mocsáry József
(www.obnova.sk)

NÉZZÜNK BIZAKODVA A MÚLTBA!

alternatív Trianon

A történelemben nincs „ha" – szól az unásig ismert közhely. De az irodalomban van! Sőt, az irodalom csupa „ha": fikció, képzelgés, játék. A trianoni békeszerződés 100. évfordulója előtt a HÉVÍZ művészeti folyóirat szerkesztői arra kértek tizenegy szerzőt (nemzeti 11!), hogy rugaszkodjanak el a makacs tényektől, és írjanak olyan novellát, melyben a trianoni döntés valahogy másként alakul. Írják meg a másik Trianont! Mi lett volna, ha...?

Nem akarjuk lelőni a poénokat, de annyit elárulunk, hogy a történetekben felbukkan Lenin, Esterházy Péter, Drakula vagy éppen Ady Endre is. Az olvasó talán már érzi a vállalkozás izgalmát. Íróink birtokba vették a történelmet, és fantáziájuk kénye-kedve szerint alakították: hajlítgatták erre-arra, gyúrták, faragták.

A kötethez Ablonczy Balázs történész írt előszót, utószónak pedig a román historikus, Lucian Boia egyik könyvéből választottunk részletet. Az illusztrációkat – főként a Fortepan képeit felhasználva – Palásti Kovács András készítette.

3495 Ft

9 789632 786131